

tv-15 naš TOVARIS

St. 8
24. februarja 1983
Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Letošnji Kajuhovi nagrajenci: Lojze Žabkar, Tone Svetina, dr. Dušan Nečak, Matjaž Schmidt (vsi v prvi vrsti) ter Mile Pavlin in Igor Križanovskij (v drugi vrsti). Nagrado so dodelili posmrtno tudi Jožetu Krallu. Foto: D. Arrigler

Pomembno poslanstvo pisateljev

Na ponedeljkovi podelitvi letošnjih Kajuhovih nagrad, ki jih podeljuje založba Borec in Partizanska knjiga, je spregovoril dr. Avgustin Lah. Ob tem, ko je poudaril pomen in vrednost umetniškega pisanja in raziskovanja narodnoosvobodilnega boja in revolucije, je premišljal še o vprašanju pisateljevega poslanstva in umetniške svobode.

«... Vsi dobro vemo, da naša revolucija ni končana, da nismo še premagali vseh nasprotij oziroma škodljivih pojmovanj in hotenj. Razumemo tudi, da se z vsakim razvojnimi korakom spreminja naše življenje, spremenila se je struktura naše družbe in odgovorne naloge prevzemajo v gospodarstvu in v kulturi ali kjerkoli novi ljudje, ki nimajo revolucionarnih izkušenj, spreminjajo se potrebe in metode dela, toda zakonitosti družbenega razvoja ostajajo, prav tako cilji in ideali, ostajajo pridobitve dosedanjega boja in graditve, tudi za naprej je potrebno vezivo te skupnosti in jasn program. Prav zato nas motijo pojmovanja nekaterih in pojavi ne samo v kulturi, tudi v gospodarstvu in družbenem dogovarjanju, ki so v opreki s splošnim družbenim tokom. Po svoje razlagajo svobodo, nacionalno identiteto, idejnopolično usmeritev, vlogo in poslanstvo kulture, solidarnost in sožitje, zlorablajo samoupravljanje, družbena sredstva in vrednote in kažejo svojo zmedo ali z njo pokrivajo svoje nasprotovanje. Tudi različnost ocen nekaterih pojavov je simptomatična, saj ni le izraz pluralizma izhodišč in interesov, ampak prikriva destruktivne težnje in poskuse.

Te slovesnosti ne nameravamo izkoristiti za razglabljanje o teh sicer aktualnih in ne postranskih zadevah. Podčrtajmo le, kako pomembno in odgovorno je v teh razmerah poslanstvo pisateljev, pesnikov, zgodovinarjev, sociologov, piscev spominov o NOB, o naši in svetovni revoluciji. Za demokratično družbo z zelo poudarjenimi svoboščinami za vse ljudi in tudi s svobodo ustvarjanja seveda ne more biti prepovedanih tem, obstajajo pa etična, umetniška in družbena merila, ki povedo, kaj je dobro in kaj škodljivo. Ali bomo v imenu svobode umetniškega ustvarjanja začeli povzdigovati pojmovanja in dejanja, ki rušijo naše sožitje in uspešen razvoj? Vsekakor si družba tega ne more dovoliti, ne da bi na to ustrezno reagirala. Vsaka znanstvena ali memoarska obdelava nekega zgodovinskega dogodka ali dogajanja je postavljena pred družbeno oceno, prav tako tudi umetniška dela. Tako kakor delovni ljudje presojujejo, ali bodo dali denar za različne družbene dejavnosti, imajo pravico vprašati, ali se denar v kulturi smotrno porablja. Saj o svobodi ne moremo imeti neznansko različnih pogledov. Svoboda ni neomejeno uživanje doseženega, temveč je nenehno ustvarjanje in graditev novih vrednot, humanih in materialnih. Svoboda ni stihija, za nikogar ni ekskluzivna pravica, da lahko počne, kar sam hoče, ne glede na škodo za druge. Delavec in kmet sama odločata, kaj in kdaj bosta delala, toda v vsakem primeru se ravnata po družbenih potrebah in glede na sredstva, če hočeta od dela tudi živeti. Mi si želimo, da bi v kulturi napredovali in vemo, da vsak čas prinaša nekaj novega. Toda novo vedno raste ob pozitivni dediščini doseženega.

Današnji čas je tak, da moramo vse družbene moči posvetiti tehnološkemu napredku in gospodarstvu. To seveda ne pomeni, da ob nadaljnji industrializaciji ne bomo dovolj odgovorno ravnali z okoljem in naravnimi vrednotami, ker preprosto brez zraka in vode in hrane ne moremo živeti. Prav tako ne bo gospodarskih uspehov in vzpona brez kulturnega razcveta, tako znanstvenega kakor umetniškega ustvarjanja, kajti človek mora živeti, da lahko dobro dela, in dobro delati, da lahko dobro živi. Vsakršno delovanje v družbi je boj za napredek, ima svoj ekonomski, socialni, kulturni, ekološki, politični in idejni, etični in estetski vidik, vse je med seboj povezano. Tega bi se morali bolj zavedati vsi in še nečesa, da smo se dolžni dogovarjati o najboljših rešitvah in tudi dolžni uresničevati dogovore. Vsaka družbena naloga je uresničljiva samo, če zanjo ni le družbena (kolektivna), temveč tudi osebna odgovornost...»

Rakovške partizanske smučine

Tudi na Rakeku so se minulo soboto zbrali številni tekmovalci in tekmovalke na drugem tekmovanju po poteh Rakovške čete. Izredne snežne razmere, dobro pripravljene tekaške proge in pa navzočnost številnih borcev Rakovške čete so v

veliki meri prispevale k zares prijetnemu ozračju. Tekmovalci in številni obiskovalci so se spomnili tudi padlih borcev, posebna delegacija pionirjev z Rakeka pa je odnesla šopek svežega cvetja k osrednjemu spominskemu obeležju na Rakeku.

Po poteh Gorenjskega odreda

V Cerkljah je v nedeljo dopoldne startalo okrog 1.000 tekačev na smučeh na sedem in petindvajset kilometrov dolgi progi. Cerkljanskega množičnega teka, četrtega po vrsti, ki ga je tudi tokrat organiziralo Športno društvo Cerklje, pokroviteljica pa je bila Iskra-Delta, so se udeležili tekači vseh starostnih skupin, med njimi precejšnje število nekdanjih borcev NOV.

Proga 4. cerkljanskega množičnega smučarskega teka »Po poteh Gorenjskega odreda« je potekala skozi šest krajevnih skupnosti pod Krvavcem, in sicer: Cerklje, Brnik, Zalog, Komenda, Poženik in Grad. Ob koncu so najboljšim tekačem podelili priznanja za dosežene rezultate, sicer pa je bilo med udeleženci precej mladine. Več o tem berite na 15. strani TV-15.

Jože Čurin

Socialistična zveza v Novem mestu Za enotno in usklajeno delo

Delo v svetu nikakor ni le udeleževanje sej: gre za to, da vsi delegati, ki so jih v svet poslane družbenopolitične organizacije, SIS in razna društva ter drugi, pripravljajo, usklajujejo in uresničujejo v svoji delegatski bazi številne aktivnosti, ki jih sprejemamo v svetu za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij NOB pri občinski konferenci SZDL. S tem poudarkom je začel nedavno sejo tega sveta njegov predsednik Marjan Pureber, ko je med drugim opozoril, kako pomembno je sprotno preverjati aktivnost dela komisij pri DPO; samo to nam lahko pomaga, da pravočasno spodbujamo njihovo ustrezno udejstvovanje.

Ena prvih nalog podružbljanja, ohranjanja in razvijanja tradicij NOB ostaja slejko prej načrtno prenašanje tradicij NOB na mladi rod. Pri občinski konferenci ZSMS v Novem mestu ustanovljena komisija za to dejavnost je lani dobro delala; pripravljen je bil posvet z mentorji na šolah, ustanovljenih pa je tudi več stalnih in občasnih mladinskih pohodnih enot. Slednje naj bi postale redna oblika dela: vsaka domicilna brigada v občini naj bi imela tudi mladinsko pohodno enoto. Mladi so dobro opazili eno izmed šibkih točk te pomembne dejavnosti: med aktivnostmi za ohranjanje tradicij NOB je tako v krajevnih skupnostih kot v občini premalo povezanosti. Zato si želijo enotno in usklajeno akcijo, ki naj zajame vse dejavnike ohranjanja in razvijanja revolucionarnih tradicij. Spodbudno je, da imajo npr. celo že nekatere osnovne organizacije mladine svoje aktivne pohodno-delovne enote.

Z lokalnim zgodovinarjem iz let NOB v občini zadnje čase niso preveč zadovoljni. Nekam zastalo je, ostalo na pol poti. Ivan Slapnik je na seji povedal tale primer: v eni izmed domicilnih enot so se dolgo zanašali na upanje, da bo njihovo zgodovino »... že odbor napisal«, po dveh letih pa se je pokazalo, da ni nič narejenega. Treba je dobiti

avtorja, ki se ob sodelovanju drugih loti pisanja in nalogo izpelje. Pred kratkim je izšel prvi del knjige Iva Pirkovića »Republika pod Gorjanci«, v tisku pa so dela oziroma zbrani prispevki Franceta Smrketa-Jošta »OF in KPS v Suhi krajini«, Vlada Jurančiča »Zgodovina NOB podokrožja Smarjeta«, medtem ko je Anton Štampohar obdelal »Delavsko prosvetno društvo SVOBODA« s kronologijo dogodkov 1931-1941 in pregled »Iz revolucionarne preteklosti pod Gorjanci 1919/1941«. V pripravi je »Mitrovski dnevnik narodnega heroja Jožeta Slaka-Silva« in študija Erme Musar »Skroj v novomeškem okrožju«. Ko so pregledovali, kako je z monografijami domicilnih enot, so ugotovili, da ima 1. SAB popolno monografijo, tako delo 15. divizije je tik pred izidom, monografijo Gorjanskega bataljona pa pripravljajo. Tudi v 1. brigadi VDV zbirajo gradivo, medtem ko Prva novomeška četa, 1. dolenjski divizion, odbor VOS in železničarska brigada takih del še nimajo. Glede na povprečno visoka leta še živečih borcev je treba aktivnosti pri zgodovinarstvu na Dolenjskem nemudoma povečati.

V ta namen je bila pri Dolenjskem muzeju sprejeta pobuda za ustanovitev komisije za programiranje raziskovanja pri oddelčnem svetu Muzeja NOB, ki naj bi strokovno pomagala pri pospeševanju zgodovinarstva. S tesnejšimi stiki s področnim društvom zgodovinarjev in s profesorji zgodovine na šolah si prav tako obetajo več koristi pri tem prepotrebem delu. Krajevni prazniki in kronike v krajevnih skupnostih so nadaljnja priložnost za stalno spodbujanje članov v koordinacijskih odborih pri KK socialistične zveze, da za ohranjanje in razvijanje tradicij naredijo še več. Skrb za že postavljena spominska obeležja iz let NOB je ena izmed trajnih nalog, ki je v občini v glavnem že prešla v pristojnost posameznih delovnih organizacij, krajevnih konferenc SZDL oz. KS, pri čemer je marsikje zelo aktivna prav mladina. Veliko

pa je dogodkov in krajev, kjer takih obeležij še ni, čeprav dejanja iz revolucije govore v prid njihovega evidentiranja in obeleževanja.

Na seji sveta je Miloš Hočevnar med drugim svetoval, da se je treba pri prenašanju tradicij na mlade izogibati ustaljenih, nenehno se ponavljajočih oblik dela ter obogatiti vsebino z novimi spoznanji, zlasti pa tudi s svežimi organizacijskimi prijemi. Predvsem v šolah, na raznih srečanjih in ob drugih priložnostih, a ne le ob proslavah posameznih dogodkov, je treba dajati več poudarka dejstvu, da je šlo v letih 1941-1945 za obstoj Slovencev. Učni programi v šolah glede tega ne smejo biti formalnost, pustiti naštevane datumov ali brezdušno podajanje dejstev. Na Dolenjskem ob vsem tem seveda ne bi smeli pozabiti Kandijske, Viniške in Šentjernejske republike, o čemer sta precej že pisala zlasti Franček Saje in Ivo Pirković. Zelo bi bila koristna brošura s pregledom literature, kaj je o teh in drugih poglavjih dolenjske preteklosti, predvojnega revolucionarnega gibanja in NOG že napisanega. Naloge naj bi se lotila Dolenjski muzej in novomeška študijska knjižnica. Letošnji simpozij skupnosti Žumberak-Gorjanci bo nova priložnost, da se dostojno predstavi skupna organizacija in akcije hrvaških in slovenskih enot NOV.

Na razgibani seji sveta so sprejeli načrt dela za 1983. Ena izmed nalog bo tudi, da številne dogodke iz 1943 domača sredstva javnega obveščanja kar najtemeljiteje predstavijo, hkrati s njimi pa tudi nova spoznanja o njihovem raziskovanju. Da bi bili v organizacijah, ki pošiljajo svoje delegate v svet pri občinski konferenci SZDL, kos naštetim in vsem drugim nalogam zlasti v letošnjem jubilejnem letu, bo treba v njih pripraviti podrobnejše in zelo določene delovne načrte.

Tone Gošnik

RADIO ŠE POMNITE - TOVARIŠI

V naših oddajah smo doslej spregovorili in obudili spomin na številne izjemnosti in izvirnosti, ki so spremljale boj z orožjem v roki. Orožje, obleka in obutev so bile poleg hrane seveda najnujnejše potrebščine partizanskih enot od vsega začetka. Vojni plen in prispevek ljudstva sta bila edina vira za preskrbo in opremo naše partizanske vojske. Toda kljub vsemu so bile partizanske delavnice tudi ena izmed izvirnosti našega NOB; vsaj delavnice v najširšem pomenu besede, ki so na številnih področjih vojne že prerasčale v temelje slovenske industrije. Oddaja bo na sporedu v nedeljo, 23. februarja, takoj po poročilih ob 9. uri. Oddajo pripravlja Stane Škrabar.

O odgovornosti tudi drugače

Nikoli nismo prelili več črnih in izrekli več besed o odgovornosti kot zadnje dve leti. Razprave o odgovornosti so postale priljubljena tema na vseh shodih, sestankih, konferencah, vse od organov krajevnih skupnosti pa do federacije.

Hkrati pa ugotavljamo, da je bilo nesorazmerno temu tudi izredno malo ugotovljene odgovornosti za napake, nepremišljene odločitve ali za neuresničevanje sprejetih ciljev. Samo želimo si in predvidevamo, da bo prejšnji teden končano srečanje samoupravljalcev v Kragujevcu doprineslo tudi kaj temu. Za sedaj je namreč jasno, da je za nas odgovornost še vedno več ali manj iztočnica za akademske razprave, manj pa konkretno vprašanje praktične politike na vseh področjih našega družbenega življenja.

Zahteve tretje seje centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije so jasne. »Vsi tisti, ki ne uresničujemo z Ustavo, zakoni in resolucijami svojih nalog, moraj odgovarjati, funkcionarji pa morajo odstopiti. Za takšne ljudi tudi ni prostora v Zvezi komunistov.«

V tem smislu se je tudi vprašal predsednik koordinacijskega odbora za kmetijstvo pri zvezni konferenci SZDL Jugoslavije Ratko Švilar o tem, kdo je odgovarjal in kdo je odstopil s svojega položaja, glede na to, da v uresničevanju letošnjega setvenega načrta že zaostajamo. Ne vemo, ali bomo kaj kmalu dobili odgovor na to vprašanje, pa tudi ni pomembno. Pomembneje je, da vsi skupaj in vsak v svojem okolju odločneje ugotavljamo odgovornost za napake in jih odpravljamo. Zato tudi ni naključje, če so v zadnjem letu novinarji veliko raje navzoči na sejah predsedstva republiške konference SZDL Slovenije. Čeprav se tudi v tem forumu še niso povsem odrekli načelnih razprav, pa si je predsedstvo v zadnjem času pridobilo in utrdilo potrebno avtoriteto, njegove sklepe pa resno jemljejo delovni ljudje in občani v Sloveniji.

Z vzpostavljanjem pogojev in takšne klime, v kateri se ne more nihče več obnašati neodgovorno, je logično, da je socialistična zveza samo pridobila ugled med ljudmi.

Vendar pa pri tem ne bi smeli ostati, v prihodnje naj odgovornost ne bi bila samo akademsko vprašanje, okoli katerega se vrste več ali manj neplodne razprave. Skrajni čas je, da dojamemo, da moramo razumeti odnos do odgovornosti tudi kot merilo dela in izpolnjevanje samoupravno sprejetih nalog in ciljev.

N. M.

Obisk pri pripadnikih JLA

Prejšnji četrtek je delegacija skupščine Slovenije, ki jo je vodil predsednik Vinko Hafner, obiskala poveljstvo Ljubljanskega armadnega območja in nekatere enote ljubljanske garnizije. Gostitelji so jih seznanili z rezultati in uspehi, ki so jih pripadniki naše armade dosegli na področju borbene pripravljenosti in krepitve moralopolitične enotnosti. S posebno pozornostjo pa je skupščinska delegacija prisluhnila informacij o prizadevanjih pripadnikov Ljubljanskega armadnega območja za varčnejšo izrabo materialnih sredstev in kar najbolj učinkovito usposabljanje.

Delegacija skupščine Slovenije pa je nato obiskala še vojašnici »Bratstvo in enotnost« in »Boris Kidrič«.

B. K.

Foto: S. Krševan

Samo stališča očitno ne zaležejo

naš komentar

Republiški komite za promet in zveze je pripravil poseben akcijski program, ki naj bi prispeval k racionalizaciji transporta v naši republiki. Ugotovili so namreč, da stališč, ki jih je leta 1977 sprejela slovenska skupščina, in ki so vsem udeležencem v prometu narekovala drugačno ravnanje, nismo uresničili. Kljub pomanjkanju goriva vse do danes med tistimi, ki se ukvarjajo s transportom, še ni prišlo do vsaj najnujnejše delitve dela.

Številni menijo, da je vzroke treba iskati v še vedno nerazčiščenih odnosih med železnico in cestnim prometom. Čeprav porabi železnica petkrat manj pogonskega goriva kot pa cestni prevozniki, se stvari bistveno ne premaknejo. Delež cestnega transporta se ne zmanjšuje, čeprav je izkoriščenost cestnih vozil zelo skromna. Ponekod vozila niso izkoriščena niti 50-odstotno. Ne gre pa prezreti rezijskega transporta. Tudi ta v Sloveniji še naprej narašča. Organizacija združenega dela kupujejo svoja vozila in tako že tako drage prevoze še bolj dražijo. Mnogi prometni tokovi pa že tako in tako gredo mimo nas, čeprav smo za marsikatero še kako zainteresirani.

Spričo take razdrobljenosti se ne smemo čuditi, če dosegajo transportni stroški prehod v ceni proizvoda tudi že do 60 odstotkov. To naše izdelke seveda močno draži in postaja že prav nevzdržno. Dejstvo je, da zgolj stališča o preusmerjanju prometa s cest na železnico ne zaležejo kaj prida, in se bo treba lotiti tudi drugih, zlasti ekonomskih ukrepov. V lanskem letu smo v Sloveniji sicer ukinili 22.500 kilometrov avtobusnih prog. Železnica je prevzela

del potnikov, toda odstotek je vse premajhen, da bi bili z njim lahko zadovoljni.

Tudi prevoz premoga po železnici je bil v letu 1982 večji za 17,3 odstotka. Več je železnica prepeljala nafte in naftnih derivatov (za 14 odstotkov), kovinskih proizvodov, žita itn. Kljub temu pa so tiri še slabo izkoriščeni. V republiškem komiteju za promet in zveze ocenjujejo, da bi železnica lahko brez večjih težav dodatno prepeljala več kot 250 tisoč ton cementa iz Anihovega, 16 tisoč ton cementa iz Trbovelj. Prek nočnega skoka bi lahko prepeljali dodatnih 250 tisoč ton blaga, ki danes potuje po cestah in povzroča številne zastoje. Trdijo, da bi lahko po železnici prepeljali okrog 200 tisoč ton žitaric, ki jih vsako leto pripeljemo iz Vojvodine in Slavonije. Zakaj moramo vse te količine voziti po cestah, nikomur ni jasno, toda tisti, ki to počno, trdno vztrajajo pri svojem.

Slovenija je že predlagala, naj bi v prihodnje oblikovali različne transportne tarife in na ta način prisilili uporabnike blaga, da se preusmerijo s cest na železnico. Tisti, ki bi blago prepeljali na paletah ali kontejnerjih, naj bi plačal manj kot tisti, ki bi ga želel prepeljati na star, klasičen način. Menijo, da bi taka politika cen bila povsem upravičena, zakaj stroški paletiziranega blaga so precej nižji.

Seveda pa take politike cen ne more uveljaviti samo ena republika. Dogovoriti bi se morali na ravni federacije, saj bi se sicer utegnili zgoditi, da bi nastali pri prevozi med republikami neprijetni zapleti. Toda predlog je tu in verjetno bi o njem kazalo

sprožiti široko razpravo.

Marsikaj pa bo bržčas treba postoriti tudi na sami železnici. Po podatkih republiškega komiteja za promet in zveze se je v zadnjih letih potovalna hitrost sicer povečala, vendar le za pičlih 4,9 odstotka. To pa je glede na vse te podatke hitrosti v svetu odločno premalo. Železnica naj bi po več letih zmanjšala tudi zamude. Toda izračunali so, da na 100 kilometrov še vedno znašajo 12 minut in da je tudi teh nekaj minut še vedno preveč.

Na voljo so tudi podatki o razkladanju vagonov. Še pred leti smo se hudo jezili, ker so polni vagoni dneve in dneve zaman čakali na razkladalce. Zdaj trdijo, da je to nekoliko bolje in da so samo lani čas nakladanja in razkladanja zmanjšali za 8 odstotkov. Ni pa nobenega dvoma, da bi se tudi tu dalo še marsikaj narediti. Železničarji so obnovili tudi nekaj lokalnih prog. Vlak je začel voziti na progi Ljubljana-Kamnik. Del potnikov je zato zapustilo avtobuse. Svoje avtomobile pa pustilo v garažah.

Toda vse to še ne napoveduje preroda železnice. Strokovnjaki zatrjujejo, da smo še daleč od pravih rešitev in da smo pri urejanju transporta v Sloveniji veliko prepočasni. Številni sodijo, da bi s temi vprašanji znova kazalo stopiti pred delegate slovenske skupščine, ki naj ne bi ugotovili le, kakšno je zdajšnje stanje, ampak skušali ugotoviti tudi kolektivno in osebno odgovornost za neuresničevanje stališč, ki so jih prav o teh vprašanjih sprejeli že natančno pred šestimi leti.

Darko Marin

Štirideset let tednika Mladina, podelitev plaket in priznanj, okrogla miza »Mladina« je pognala korenine med NOB

V petek, 18. februarja, je tednik Mladina proslavil v okrogli dvorani Cankarjevega doma štiridesetletnico izhajanja. Začelo se je 1. januarja 1943, ko je izšla prva številka Zveze mladine Slovenije. Ustanovitev lista se ujema s preosnovanjem mladinske OF v Zvezo socialistične mladine kot sestavnega dela OF in samostojne mladinske organizacije. Pred 40 leti se je torej glasilo OF Mlada Slovenija preimenovalo v Mladino, ki je izšla v okupirani Ljubljani. Pot od njenih začetnih težav, predvsem, kako spraviti varno velike količine papirja in tiskarski material mimo sovražnikov na skrite kraje, pa do danes, ko se sprašujemo, kakšna je generacija, ki bere ta list in kakšen naj tednik Mladina bo, je na proslavi očrtal predsednik republiške konference ZSMS Andrej Brvar.

Ko je bilo uredništvo še v Ljubljani, so list tiskali v nakladi 2000 izvodov. Potem se je sedež širil po osvobodjenem ozemlju. Kljub preprostim ciklostilnim tehnikam je bila med vojno Mladina tudi grafično opremljena, takšna, da je že oblikovno poudarjala svoj cilj: gibanje mladih ljudi v boju za svobodo. Takoj po osvoboditvi je izšla nova številka, v osvobodjeni Ljubljani. Po vojni je bila njena vloga osveščati in angažirati mlade ljudi. Takratnemu času primerno je pisala predvse o mladinskih delovnih akcijah, o gradnji nove domovine. Spremljala je seveda tudi proces združevanja SKOJ in Ljudske mladine Jugoslavije, pozneje pa rast in razvoj nove mladinske organizacije.

Veliko prelomnico v razvoju Mladine pomeni leto 1953, oziroma takrat sprejeti ustavni zakon o samoupravljanju. Ob koncu petdesetih let je revija vse manj agitpropovska. Šestdeseta leta pomenijo njeno notranjo rast. Obenem pa ji stopijo ob bok nekateri drugi časniki, ki so bolj propagandno prodajno usmerjeni k mladi generaciji in so za Mladino neenakopravni tekmeči na trgu. Mladina se oblikuje kot glasilo revialnega tipa, vse bolj pa si utira pot v srednje šole. Postaja kritična do mladinske organizacije in do odklonov v naši družbi. Več prostora v njej dobijo svetovna mladinska gibanja, več je prostora za razvedrilo, več pa se tudi tržna usmerjenost. Prav to postopno oddaljuje Mladino od življenja in dela

mladinske organizacije. Moralo je priti do ponovne integracije. Z 9. kongresom ZSMS je bila podana jasna usmeritev lista v informativno-politično smer.

In kakšna je mlada generacija, ki bere (če ga bere) svoj, mladinski tisk? »Mlada generacija pri nas živi v samoupravni socialistični družbi, za katero so značilne hitre spremembe, katerih nosilci so zagotovo tudi vzgoja in izobraževanje, znanstveno in raziskovalno delo, pa tudi kultura v ožjem smi-

preverjanju mlade generacije, ki ji je namenjen. Če naj bo Mladina uspešna, mora biti široko odprta, nikoli v oblasi svojih formalnih izdajateljev, ampak svojih avtorjev in bralcev. Ta tisk naj prispeva k izmenjavi izkušenj, mišljenja, kritičnosti, še zlasti pa človeška zblizevanja med mladimi. Ostati mora obektiven in sposoben mora biti odgovarjati na vprašanja mladih, zato pa so potrebne dovolj dobre kadrovske, finančne in strokovne moči. Potrebna pa sta tudi dovolj velika strpnost in

Andrej Brvar podeljuje priznanje Jozetu Smoletu

slu, obenem pa se ti nosilci sprememb tudi sami spreminjajo,« pravi Andrej Brvar. »Sorazmerno hitro se spreminjajo tudi različne družbene vrednote, naraščajo vplivi jugoslovanskega, evropskega in svetovnega prostora. Mlada generacija je bolj kot njeni starši odprta in dovzetna za te široke vplive, pa tudi zahtevna je in kritična. Nikakor pa ni samo pasiven prejemnik teh vplivov in izzivov, ampak jih preoblikuje po svoje, pa svoji meri, v svoje vrednostne sisteme in temelje, kar je tudi osnovna pravica vsake mlade generacije. V tem sklopu dinamičnih procesov spreminjanja in preoblikovanja vrednot in vplivov je mladinski tisk vsakodnevno podvržen ostremu

razumevanje starejših, ker mlad človek, prav zaradi svoje odprtosti, zahteva odgovore tudi na nekatere tako imenovane 'tabu' teme«.

★

Preden so se povabljeni zapletli v pogovor za okroglo mizo, na temo Mladina, mlada generacija, mladinska organizacija, Mladina v srednjih šolah, Mladina v sistemu informiranja... so podelili priznanja tednika Mladina dosedanjim glavnim in odgovornim urednikom tega lista, njihovim pomočnikom, dolgoletnim sodelavcem in prizadevnim za razširjanje Mladine.

Živa Drole

Sladko življenje

Pridelovalci sladkorne pese dokazujejo, da je prav njihovo življenje obupno grenko. Namreč, sladkorne pese se ne splača pridelovati: dela, in še kako utrudljivega, je mnogo preveč, zaslužka pa premalo. Zato tudi lani niso posejali dovolj sladkorne pese, povrh pa še tisti pridelek, kolikor ga je pač bilo, ni bil primerno sladek – pesa je vsebovala precej manj odstotkov sladkorja (temu pravijo digestija ali tako nekako), kakor pa tista, ki jo pridelujejo drugod po svetu. Skratka, zagrenili so nam življenje. Se ena skrb več, kdo naj da devize, kje vzeti dolarje za uvoz osemnajst vagonov sladkorja, kolikor so ga vse naše sladkorne tovarne izdelale premalo za vse leto. Potrebovali bi kakšnih 50 milijonov dolarjev za uvoz sladkorja ali za kazen. Kaznovani bomo seveda vsi za grehe našega kmetijstva. Ti grehi pa so posebno poglavje ali neskončna vrsta poglavij starega lajanja, češ da bi jugoslovansko kmetijstvo lahko prehranjevalo kakšnih osemdeset milijonov ljudi. Zakaj jih ne more niti četrtno toliko, ne ve nihče ali pa prav vsi vedo povedati kaj neslanega. Nekateri tisti, ki imajo nekaj besede v kmetijstvu, trdijo, da nimamo dovolj zemlje za vse potrebe: za koruzo, pšenico in industrijske rastline, češ zemlje primanjkuje za sladkorno peso, ker pač moramo sejati koruzo na »najmanj« dveh milijonih hektarov in pšenico na poldrugem milijonu hektarov. Koliko imamo vse orne zemlje, statistika seveda zna ugotoviti, nihče pa baje ne more računati, koliko njiv po državi omogoča – neobdelanih – da ne bodo izumrle sicer neredke vrste plevela, ki pa jih bo v sladki prihodnosti menda začela predelovati farmacevtska industrija.

Res ni prijetno premlevati vse to, kar grenek okus imaš v ustih, spričo spoznanja, da smo tako nemočni ali da je neobogljeno kmetijstvo. Le kdo ga je začaral, uročil, da n. pr. lani ni moglo posejati samo še 50.000 hektarov sladkorne pese več, da bi bilo dovolj surovin za vse sladkorne tovarne? Kdo razume, da v Jugoslaviji ni mogoče pridelovati pese na 180.000 hektarih, medtem ko bi bili za koruzo pripravljeni nameniti še »vsaj« pol milijona hektarov? Zakaj je koruza tako sladka? Zakaj nekateri »strokovnjaki« sanjajo, da bo Jugoslavija pridelovala celo dvajset milijonov ton koruze in bo postala, seveda ena prvih, (če že ne prva) pridelovalka tega »rumenega zlata« na svetu? Sladka koruzna prihodnost! Sodbo pa seveda moramo prepustiti uglednim ekonomistom, ki vedo vse odgovore na grenka vprašanja našega kmetijstva. Vsi odgovori temeljijo na ugibanju, »kaj se splača« in kaj ne. No, kaj se pri nas sploh splača? Sladkorna pesa prinaša izgubo vsem – pridelovalcem, sladkornim tovarnam in nam porabnikom sladkorja, ker smo pač prikrajšani za sladko življenje. Skratka, sladkorna pesa je prepoceni, sladkor je prepoceni, vsi obupujemo nad izgubami, nič se ne splača, razen graditev novih sladkornih tovarn (še dve bodo zgradili) in uvoz sladkorja. Zakaj ne? Ko je pa sladkor na svetovnem trgu na pol zastoj!

efes

KPI pred kongresom

Samo še nekaj dni loči italijansko partijo od njenega šestnajstega kongresa, ki bo v Milanu, industrijskem središču severne Italije. Kongres bo potekal v močno zapletenih mednarodnih in notranjih razmerah Italije. Odtod njegov, rekli bi, izjemen pomen in odtod tudi veliko pričakovanje italijanskih delavskih množic za odločitve in sklepe kongresa. Še posebej pa je bil ta kongres že od njegove napovedi sem v središču pozornosti italijanskih komunistov. saj so se v vsej predkongresni dejavnosti partije – in ta je bila izjemno živa – kresala mnenja o nekaterih poglavitnih točkah bodoče usmeritve partije in njene celotne politične strategije in taktike.

Notranje razmere v Italiji, ki bodo odsevale na delo kongresa, označuje zaostreno gospodarsko stanje, katerega vidni izraz je rastoča brezposelnost. Pred tedni je bil italijanski delavski razred v znamenju ostrih bojov z delodajalci za obnovo kolektivnih pogodb, ki naj bi zagotovile delavcem njihove osnovne pridobitve. Hkrati so se morali delavci v hudem boju spoprijemati tudi z naklepi vlade, da bo breme gospodarske ozdravitve sprevrgla pretežno na ramena delovnih ljudi. Izjemna enotnost vseh delovnih ljudi, ki se je izpričala v nedavnem vsesplošnem stavkovnem gibanju, je močno utrdila pogajalski položaj delavskih predstavnikov pri sporazumevanju z vlado in delodajalci. Komunistična partija je dosledno podpirala tež-

nje in zahteve delavcev, pa si je zato pridobila viden ugled med delovnimi dljudmi.

No, kongres se ne bo zaustavljal zgolj ob čisto notranjih problemih italijanske družbe, četudi bodo ti problemi v središču kongresnih razprav. Partijsko vodstvo prihaja na kongres s političnim programom, ki pomeni odmik od donedavne strateške usmeritve v obliki zgodovinskega kompromisa, se pravi take oblike vladavine države, ki bi jo sestavljale vse tri osnovne struje italijanske družbe, komunisti, socialisti in katoličani, te pa politično predstavlja v večini krščansko demokratska stranka. Glede na to, da je praksa zadnjih let pokazala, da je krščansko demokratska stranka nasprotna slehernemu sodelovanju s komunisti, so se le-ti odločili za tako imenovano demokratično alternativo, se pravi za zbiranje vseh demokratičnih sil v enotno fronto mimo krščansko demokratske stranke oziroma njenega vodilnega dela. Prav demokratična alternativa, ki naj izraža enotne težnje večine italijanskega delovnega ljudstva in doseže korenitejšo preobrazbo političnega in gospodarskega življenja Italije, bo osnovna misel bližnjega kongresa Komunistične partije Italije. Zato pa bo potrebna tudi globlja prenova politike partije, kot so zapisali v predlogu kongresne resolucije: »Prepričani smo, da je človeštvu potreben nov val zaupanja v socializem, zato ne smemo ničesar prikrivati. Nasprotno, odpraviti je

treba vzroke kriz in omogočiti potrebne reforme. Na stvarnost moramo gledati brez dogem ali predsodkov, kajti samo objektivni pogled na probleme sveta nam dokazuje nujnost oblikovanja nove družbe, kjer lahko ljudje spremenijo svoj odnos do voditeljev, kjer se lahko polastijo rezultatov lastnega dela, kjer lahko usmerjajo proizvodnjo, vzgojo in znanost k občečloveškemu ciljem. Zato je KPI prepričana, da je potrebno začeti novo obdobje v boju za socializem. To pa je tudi temelj samostojnosti KP Italije«.

Cilj 16. kongresa naj bi bil določiti okvire demokratične alternative. Italijanski komunisti sijo, da je Italiji potrebna nova vlada, ki naj »temelji na strankah leve in sodelovanju ostalih demokratičnih struj, tudi katoliških, ki bodo na enakopravni podlagi sodelovale pri oblikovanju programa«.

Svoje poglede bo kongres brez dvoma usmeril tudi k obstoječi mednarodni stvarnosti, ki je vsa v znamenju težke gospodarske in tudi družbene krize. Odtod pričanje italijanskih komunistov, da se v sedanjem času odpira novo obdobje v boju za socializem v svetu. Gre za obdobje, v katerem se, po sodbi italijanske partije, postavlja v ospredje vprašanje socialističnih preobrazb v visoko razvitih deželah kapitalizma, kar naj spodbudi tudi bitko za splošno osvoboditev ljudstev v deželah v razvoju.

Drago Košmrlj

naš komentar

S seje komisije za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Trezno, a tudi ježno

Na zadnji seji komisije za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije so obravnavali vrsto vprašanj, ki so se na tem področju pojavila že v prejšnjih letih, predvsem pa v lanskem, stabilizacijskem letu. Tako so obravnavali temelje in okvire dolgoročne socialne politike, financiranje temeljnih pravic borcev, vojaških invalidov in družin padlih borcev, s predlogom SR Slovenije za spremembo tehnike financiranja. Pregledali so predlog razdelilnika kapacitet za Zdravilišče Strunjan za to leto ter tudi porabo sredstev s sklada socialnih aktivnosti v letu 1982 in predlog za njegovo porabo v tem letu.

Ponovno so, kot že na vseh pristojnih forumih pred njimi, poudarili potrebnost

spremembe tehnike financiranja in poravnave obveznosti federacije, ki zadeva borčevsko-invalidsko področje. Hkrati so opozorili, da nekatere obveznosti federacije s tega področja za nazaj še niso poravnane, ter da je zvezni izvršni svet prevzel vso odgovornost in obveznost, da bo zagotovil manjkajoča sredstva. Tako je komisija sprejela sklep in z njim predlog, ki ga je pripravil komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov pri izvršnem svetu skupščine SR Slovenije. Ni pa se opredelila za katero od dveh predlaganih variant »tehnike financiranja«, ker je menila, da je to še vedno stvar javne razprave. Hkrati z omenjeno zahtevo so člani komisije menili, da bi bilo treba, če bo kazalo splošno vzdušje k po-

zitivni rešitvi tega predloga, že prej pripraviti vse potrebno. To pa pomeni, da bi bilo treba že prej pregledati kadrovske zasedbe po občinah (za reševanje invalidsko-borčevskih vprašanj), da se zaradi prenašanja sredstev iz zveznega proračuna ne bi spet tu začela širiti administracija.

Ob pregledu razdelilnika kapacitet za Zdravilišče Strunjan za letošnje leto so sicer ugotavljali, da so posamezni občinski odbori ZZB NOV posredovali predvideno število borcev in vojaških invalidov, ki naj bi odšli letos na koristno zdravljenje, oziroma oddih, ni pa nikakršnega dejanskega zagotovila, da bo temu res tako. To brez dvoma povzroča domskim delavcem težave pri načrtovanju poslovanja skozi

vse leto, hkrati pa je v soodvisnosti s cenami. Kajti če bodo le te previsoke, potem bo število zainteresiranih gotovo upadlo.

Ker je v zvezi z Domom vojaških invalidov (oziroma Zdraviliščem Strunjan) še vrsta vprašanj, ki jih želi in mora obravnavati ta komisija, so se domenili, da bodo to storili takrat, ko bodo obravnavali zaključni račun doma za leto 1982.

Na omenjeni seji so imeli nekatere pripombe na krčenje nekaterih pravic na področju zdravstvenega varstva invalidov – predvsem kar zadeva ortopedijo in otropedske pripomočke, hkrati pa so ugotavljali, da je ponekod prehajanje tega področja v pristojnost zdravstvenih skupnosti, nekoliko boleče. **B. Ž. J.**

Zdraviliško in klimatsko zdravljenje v letu 1983

Zdraviliško in klimatsko zdravljenje borcev in vojaških invalidov se je v zadnjih letih uveljavilo kot pomembna oblika zdravstvenega varstva. Pri tem je treba ugotoviti, da gre v bistvu za troje poti in vire sredstev. Za vojaške invalide in nosilce partizanske spomenice 1941 to pravico ureja in zagotavlja federacija, za borce NOV do 15. 5. 1945 pa občinske zdravstvene skupnosti in tudi občine iz svojih proračunskih sredstev. Republiški komite za borce in vojaške invalide je neposredno odgovoren za zdravljenje vojaških invalidov in spomeničarjev po zveznih predpisih, vendar je kot republiški upravni organ v okviru izvršnega sveta skupščine SR Slovenije zainteresiran za ustrezno urejanje celotnega področja v republiki in občinah, zato tudi širše spremlja stanje in problematiko.

Že med letom 1982, ko se je zdraviliško in klimatsko zdravljenje vojaških invalidov in nosilcev partizanske spomenice začelo izvajati kot posebna temeljna pravica in so bila finančna sredstva prvič omejena, je republiški komite ugotavljal vrsto težav in zapletov. Poleg pozno sprejetih meril in kriterijev za razdelitev finančnih sredstev je bilo zlasti neugodno sprejeto predpisano omejevanje glede zaporedja let zdravljenja. Zdravniške komisije so imele vtis, da se s tem zožuje možnost njihove strokovne ocene, predlogov in odločitev, invalidi in borci pa so to štel kot zmanjšanje pridobljenih pravic v času, ko bi bili do nje glede na starost in zdravstveno stanje bolj upravičeni.

V letu 1982 je bilo v SR Sloveniji vloženo 3.315 predlogov za zdraviliško in klimatsko zdravljenje. Pozitivno je bilo rešeno 1957 zahtev. Za to je bilo porabljen 51.250.000 din ali blizu 8.000.000 din več, kot je bilo predvideno po razdelilniku Zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov. Tudi v letu 1983 bodo veljali za zdraviliško in klimatsko zdravljenje enaki kriteriji in merila za razdelitev sredstev iz proračuna federacije kot v letu 1982. V proračunu federacije za leto 1983 je za to področje predvidenih 13 odstotkov sredstev kot prejšnje leto. Skupna sredstva v znesku 632.800.000 dinarjev bodo glede na število vojaških invalidov in nosilcev partizanske spomenice razdeljena republikam in pokrajinama. SR Slovenija bo prejela 49.102.000 din. Cene zdraviliških storitev se bodo v letu 1983 povečale predvidoma za 9,3 odstotka.

Glede na takšno situacijo in upoštevajoč izkušnje iz prejšnjega leta bi Republiški komite za borce in vojaške invalide želel v letu 1983 zagotoviti več urejenosti in čim bolj enotne kriterije pri odločanju o tej obliki zdravstvenega varstva. Ocenil je, da je potrebno še pred začetkom dela zlasti usmeriti in uskladiti delo zdravniških komisij, upravnih organov in služb za zdravstveno varstvo borcev.

V ta namen je bil 2. 2. 1983 v republiškem komiteju organiziran sestanek s predsedniki zdravniških komisij, predstavniki upravnih organov, ki opravljajo upravno-administrativna dela za zdraviliške komisije republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in Zdravstvene skupnosti Slovenije.

Udeleženci pogovora so ugotovili, da je bilo kljub omejitvam v letu 1982 v SR Sloveniji deležno zdraviliškega in klimatskega zdravljenja prek 6000 borcev in vojaških invalidov in da so bili pozitivno rešeni vsi najtežji primeri. To brez dvoma kaže na veliko prizadevanje in razumevanje vseh delavnikov, ki delujejo na tem področju. Tudi v letu 1983 gle-

de finančnih sredstev ne bo boljše situacija, zato se je treba že v začetku organizirati tako, da bo zagotovljeno sistematično in kontinuirano izvajanje zdravljenja skozi vse leto. Še zlasti je pomembno odgovorno ravnanje zato, ker v letošnjem letu ne bo možna nikakršna prekoračitev v trošenju sredstev.

Glede na poznavanja problematike iz valetne prakse, izkušenj iz preteklega leta in upoštevajoč s predpisi in omejenimi sredstvi opredeljeno stanje, so za delovanje na področju zdraviliškega zdravljenja v letu 1983 dogovorjena take pomembnejša temeljna izhodišča:

V postopku uresničevanja temeljne pravice do zdraviliškega in klimatskega zdravljenja je pomembna in odgovorna vloga vseh udeležencev, zlasti še zdravniških komisij, ki so svojo vlogo tudi že do sedaj dobro opravljale. V pogojih omejenih finančnih sredstev je stopnja njihove odgovornosti še večja, zato je treba zagotoviti še večjo povezanost in enotno delovanje zdravniške komisije, upravnih organov, zdravstvene službe in borčevskih organizacij, da bi omogočili zdravljenje najbolj potrebnim borcem in invalidom.

Sredstva bodo razdeljena občinam. Približno 3 odstotke sredstev bo zadržano v republiki za plačilo zdravljenj, ki jih bo odobrila komisija izvedencev. Tako bo zagotovljeno, da bodo občine v celoti razpolagale s sredstvi po razdelilniku, zdravniška komisija 2. stopnje pa bo lahko delovala v okviru svojih pristojnosti. Če ta sredstva ne bodo porabljena do konca septembra, bodo naknadno razdeljena občinam.

Bolniške liste bodo izdajali občinski upravni organi in morajo biti izpolnjeni z vsemi potrebnimi laboratorijskimi in specialističnimi izvidi. Izpolnijo jih dispanzerji in ambulante za borce, le izjemoma zdravniški v ambulantah.

V bolniških listih je treba natančno opredeliti vrsto, obseg in intenzivnost terapije, ki se predlaga glede na osnovno diagnozo. V okviru Skupnosti slovenskih naravnih zdravilišč in Zdravstvene skupnosti Slovenije bo določen standard medicinskih storitev za posamezna zdravilišča, s tem bo v naprej zagotovljen obseg storitev in skladno s tem cena zdravljenja. Porabnik bo lahko v primeru, če bo želel dodatne storitve, to zahteval v neposrednem dogovoru z zdraviliščem, na svoje stroške.

Če gre za enake terapevtske možnosti, bodo zdravniške komisije odobrile zdravljenje v zdraviliščih, ki so glede na lokacijo za upravičence bližja. Republiški komite bo sklenil pogodbe oziroma sporazume z vsemi zdravilišči kot prejšnja leta, vključno s Strunjanom in Mojstrano.

Zdravniške komisije bodo pri svojem delu čim bolj enotno upoštevale predpisane pogoje in kriterije, ob tem pa delovale toliko fleksibilno, da bodo v okviru zagotovljenih sredstev odobrile zdravljenja najbolj potrebnim borcem in invalidom, med podobnimi primeri pa prioriteto listino, katerim je bilo zdravljenje lani zavrnjeno zaradi manjkajočih sredstev.

Z omenjenimi in drugimi opredelitvami in izhodišči za delovanje na področju zdraviliškega zdravljenja v letu 1983 so bile s posebnim pismom že seznanjene vse občine, zdravniške komisije in zdravilišča. Zato se upravičenci že takoj lahko obrnejo na občinske upravne organe za podrobnejše informacije pa tudi bolniške liste lahko dvignejo.

Malči Žitnik

Domicil partizanskim tehnikom in tiskarjem Gorenjske

V škofjeloški občini

Ob letošnjem prazniku občine Škofja Loka so podelili domicilno listino Skupnosti partizanskih tehnikov in tiskarjev Gorenjske. Tako se je uresničila želja, ki se je rodila že aprila 1981 ob razstavi »Partizanski tisk na Škofjeloškem« v Loškem muzeju in se še poglabljala ob njihovih nadaljnjih srečanjih v Škofji Loki ali ob zborih aktivistov OF Gorenjske.

Od leta 1941 do leta 1945 je delovalo na Gorenjskem skupno blizu 50 ilegalnih tehnikov in 5 tiskarn. Nepregledna je količina tiska in literature, ki so jo izdelali gorenjski tehniki in tiskarji. Ta množina tiska obsega vse od dnevnih radijskih poročil in raznih obvestil, do številnih brošur v neverjetnih nakladah in opremi ter rednem periodičnem tisku glasil posameznih organizacij OF, do naj-reprezentativnejših izdaj, ki ne bi bile pod čast niti današnjim modernim tiskarnam. Kot vrhunec tehnične stvaritve naj omenimo samo izdajo Borovih pesmi in reprezentativno izdajo Prešernove »Zdravljice«, ki je ponesla slavo Gorenjskih tiskarn širom po naši domovini. Posebno izdelana »Zdravljica« z zlatim tiskom je bila poslana tovarišu Titu in tovarišu Kardelju kot izraz neomajne zvestobe Gorenjske našemu vodstvu. Pri tem so tehnike in tiskarne uporabljale pri svojem delu najpreprostejša sredstva za razmnoževanje, pa vse do tiskarskih strojev na električni pogon, ki so bili zadnja moda tistega časa ter originalno konstruirani ter izdelani v legalnih in ilegalnih delavnicah. Pokrajinska tehnika v Davči je imela celo svojo električno centralo, kot svojevrsten primer iniciativnosti in organizacijskih sposobnosti tehnikov in tiskarjev.

Med vojno je delovalo na Gorenjskem prek 220 ile-

galnih tehnikov in tiskarjev, neštivilni pa so bili njihovi sodelavci, ki so z neverjetno iznajdljivostjo preskrbovali tehnike in tiskarje s tehničnim materialom in spretno izkoriščali okupatorjeve vire.

Velik je bil krvni davek,

maščeval nad ujetnimi partizani ali ilegalci, za katere je vedel, kakšni dejavnosti so pripadali. Okupator je namreč vedel, da so tehniki in tiskarji najnevarnejša brigada, ki je ni mogoče uničiti z nobenim orožjem, in da partizanski tisk dnev-

zanskega tiska na Gorenjskem. To je tudi razumljivo, saj so bila na tem območju ves čas NOB vodstvena telesa OF za Gorenjsko, pa tudi za borbeno enoto je to področje predstavljalo naravno zaledje. Medvojno okrožje Škofja Loka je bilo tudi stično področje Gorenjske z Ljubljano, Dolomiti in Primorsko. Na območju občine Škofja Loka je bila ves čas vojne Pokrajinska tehnika za Gorenjsko z agitpropagandno komisijo pri POOF, kjer so se zbirali najboljši tehniki in tiskarji Gorenjske na delovna posvetovanja in dogovore. Osrednje jedro partizanskega tiska, ki je bilo na tem območju, se je oblikovalo iz najboljših kadrov Gorenjske in skoraj ni tehnika ali tiskarja, ki slejko prej med vojno ni deloval na tem območju. Iz tehnikov in tiskarn na škofjeloškem okrožju so dvakrat odšle ekipe izurjenih kadrov na Koroško, številni kadri pa so odšli na Štajersko in povsod predstavljali nova jedra te dejavnosti. V letu 1945 je bila v Cerknem organizirana razstava partizanskega tiska, na kateri so bili gorenjski tehniki in tiskarji bogato zastopani.

Danes po vsej Sloveniji pa tudi Jugoslaviji živi še okoli 180 tehnikov in tiskarjev, ki so delovali med vojno na Gorenjskem. Podelitev domicila skupnosti teh borcev predstavlja novo vzpodbudo za njihovo povezovanje in ustvarja nove organizacijske možnosti za delo skupnosti.

Skupnost tehnikov in tiskarjev Gorenjske prevzema z dodelitvijo domicila tudi svoje nove obveze. Predvsem bo njeno delo usmerjeno v ohranjanje tradicij NOB ter prenašanje izkušenj na mlade rodove, ki se v okviru splošnega ljudskega odpora usposabljaajo za morebitne vojne razmere.

P. F.

Predsednik SO Škofja Loka Matjaž Čepin predaja domicilno listino predstavniku Skupnosti partizanskih tehnikov in tiskarjev Gorenjske Adolfu Ariglerju-Bodinu.

ki so ga tehniki in tiskarji Gorenjske dali za svobodo svojega naroda. Prek 40 mladih življenj je ugasnilo v tem svojevrstnem boju z okupatorjem in domačimi hlapci. Padli so v bojih, ko so branili svoje tehnike, padli pri prenosu materiala ali zaradi izdajstev, še prav posebno pa se je okupator

no ustvarja nove partizanske borce, s katerimi se bodo slejkoprej srečali na bojnem polju.

Čast podeliti domicil Gorenjskim tehnikom in tiskarjem pa ne pripada po naključju občini Škofja Loka. Z vso pravico lahko rečemo, da je bilo območje te občine zibelka parti-

Predsednik RK ZRVS na obisku v Podravju

Člani ZRVS morajo v vseh okoliščinah poznati svoje naloge

»Letos jeseni načrtuje zvezna konferenca ZRVS Jugoslavije posvetovanje o vlogi organizacije ZRVS v družbenopolitičnem sistemu. Za takšne posvete pripravijo posamezne republiške konference ZRVS gradivo za različne teme. Tako bo republiška konferenca ZRVS Slovenije pripravila za to posvetovanje poglobljeno razpravo o tem, kako se morajo ZRVS in naši člani uveljavljati v miru, in sicer zlasti na področju družbene samozaščite, ki mora postati gibanje, v katerem se morajo člani ZRVS temeljito usposobiti za opravljanje odgovornih nalog,« je poudaril predsednik republiške konference ZRVS Slovenije Janez Japelj na razširjeni seji medobčinskega sveta ZRVS za Podravje v Mariboru.

Dejal je, da mora vsak član ZRVS poznati svoje naloge in vlogo v miru, v izrednih in vojnih razmerah. Pri tem ne gre le za teoretično razmišljanje o problemih, temveč predvsem za praktične rešitve. Vso pozornost bo treba letos posvetiti ustanavljanju aktivov ZRVS zlasti v večjih delovnih organizacijah. Sedaj sta namreč znanje in sposobnost številnih rezervnih starešin v združenem delu

premalno izkoriščena. ZRVS želi z ustanavljanjem aktivov ZRVS v delovnih organizacijah pomagati pri urejevanju problemov SLO in DS ter pri tem uresničevati vse naloge, ki so jih postavile v združenem delu organizacije ZK, sindikata, komiteji za SLO in DS in drugi organi.

Govorec o vlogi ZRVS v našem družbenopolitičnem življenju je Janez Japelj poudaril, da bo treba v posa-

meznih republikah razčistiti različna gledanja na pomen in vlogo organizacije. Ponekod so namreč še vedno zamislili in zastarela miselnost, da je organizacija ZRVS privesek oboroženih sil, ne pa družbena organizacija, ki ima v okviru SZDL številne pomembne in odgovorne naloge. V Sloveniji so že predlagali, naj bi se ZRVS tudi preimenovala v Zvezo starešin SLO in DS. Tudi Makedonci so predlagali, naj bi se organizacija preimenovala v Zvezo starešin obrambe in zaščite. Očitno je, da sedanje ime organizacije glede na širšo vsebino in dejavnost ne ustreza več dejanskemu stanju.

Sekretar republiške konference ZRVS Jakob Černe je spregovoril o intenzivnem usposabljanju rezervnih vojaških starešin na teoretič-

Ko je govoril o delu samoupravnih sodišč, je Janez Japelj poudaril, da morajo opravljati predvsem preventivno nalogo.

nem in praktičnem področju. Predlagal je, naj bi v Sloveniji ocenili stanje in delovanje aktivov ZRVS in zlasti

njihovo vsebino, delo ter metode, ki jih uporabljajo pri svojem delu. Hkrati pa bi naj to bila tudi vzpodbuda za ustanavljanje novih aktivov ZRVS v ozdih, na visokih in višjih šolah in drugod, kjer je to potrebno.

Predsednik samoupravnega sodišča pri republiški konferenci ZRVS Slovenije Anton Plut je spregovoril o nalogah in vlogi samoupravnih sodišč pri občinskih in republiški konferenci ZRVS Slovenije. Opozoril je zlasti na razliko med delovanjem občinskih sodišč, ki razpravljajo in sklepajo o odyzemu čina in samoupravnih sodišč, ki izrekajo moralne kazni kot kritiko, opomin in izključitev iz organizacije.

Predsednik medobčinskega sveta ZRVS za Podravje Branko Vasa je spregovoril o programu dela medobčin-

skega sveta za letošnje leto in poudaril, da bo to telo skrbelo za usklajeno delo med občinskimi organizacijami ZRVS v Podravju. Pri tem gre zlasti za dogovor o enotnem izvajanju tistega dela republiškega programa dela, ki je enotno dogovorjen za celotno Slovenijo. Letos bodo analizirali delovanje ZRVS v KS, ozdih in šolah ter se dogovorili za srečanje ZRVS prijateljskih občin Slovenije in Hrvaške, ki bo letos 22. julija v organizaciji občinske organizacije Slovenska Bistrica na gradu Statenberg.

Na seji so razpravljali tudi o nalogah ZRVS pri poživiti dela obrambnih krožkov v osnovnih in srednjih šolah.

Poudarili so, da je potrebna pri delu teh krožkov mentorska vloga članov organizacij. V Sloveniji je okoli tisoč osnovnih šol, obrambne krožke pa imajo le na 260 šolah. Zaradi tega je prav tu hvaležno in odgovorno področje za delovanje ZRVS kot mentorjev in svetovalcev. Za delo v obrambnih krožkih mlade starešine, ki prihajajo iz JLA.

Marjan Kos

Piše iz ljubezni

Kaj pomeni za neko organizacijo, njeno delo in za to, da se o tej organizaciji sliši tudi v širši javnosti en človek, priča Dušan Rebolj. Njegova zasluga je, da javnost veliko ve o dejavnosti Zveze rezervnih starešin in borcev NOV v ljubljanski občini Bežigrad. Njegovi zapisi o delu teh dveh organizacij se pojavljajo tako v občinskem glasilu Zbor občanov, Naši obrambi, v TV-15, Naš tovariš, včasih pa tudi v Ljubljanskem dnevniku in Delu.

Dušan Rebolj ni bil nikoli poklicni novinar, ampak se je s pisanjem ukvarjal in se še ukvarja zgolj ljubiteljsko. S pisanjem je začel tam nekje v letu 1962, ko se je zaposlil na Skupnosti jugoslovanskih železnic v Beogradu. Veliko je pisal za interno železničarsko glasilo, včasih pa je objavil tudi kaj v Politiki. Ko se je leta 1970 upokojil in se vrnil v Ljubljano, ni opustil dela. Vključil se je v družbenopolitično življenje v občini in krajevni skupnosti Urške Zatler, kjer živi. Funkcije so se vrstile, Dušan Rebolj pa je delal in po malem vihtel pero, oziroma pisalni stroj. Intenzivno je začel pisati leta 1980. V središču njegovega pisanja so organizacije ZRVS. O njih veliko ve in jih dobro pozna, saj je tudi sam rezervni polkovnik. Predlanskim je napisal 136 člankov o delu in življenju organizacij ZRVS za Bežigradom, lani pa 111. O rezervnih starešinah piše tudi po »uradni dolžnosti«, saj je predsed-

nik informativno propagandne komisije pri občinski in mestni konferenci ZRVS.

Kot sam pravi, piše zato, ker ljudje radi berejo o sebi in ljudeh, ki jih poznajo, in so celo užaljeni, če se nič ne piše, vendar pa sami no-

Dušan Rebolj, ki je pred nedavnim praznoval šestdeseti rojstni dan, je ob tem življenjskem jubileju med drugimi prejel tudi zlato značko ZRVS Jugoslavije.

čejo pisati o svojih organizacijah. Ko je lani prevzel komisijo za informativno propagandno dejavnost, si je kot prvo nalogo zadal ustanovitev dopisniške mreže. Komisija se je morala sestati štirikrat. Šele na četrtem sestanku mu je uspelo sestaviti mrežo ter določiti dopisnike za posamezne krajevne skupnosti. V kratkem bo sklical sestanek z dopisniki in dogovorili se bodo o načinu dela. Tako upa, da bo nekoliko razbremenil sebe, hkrati pa bi povečali število člankov v sredstvih javnega obveščanja. Podobno mrežo bi rad ustanovil tudi na ravni mesta. Upa, da sestavljanje ne bo trajalo tako dolgo kot v njihovi občini. Načrtuje, da bi bil v vsaki ljubljanski občini vsaj en dopisnik, ki bi pisal o dejavnosti ZRVS. Pravi tudi, da bi moral vsaj enkrat na teden iziti članek v časopisih o dejavnosti rezervnih starešin v Ljubljani.

Ko je začel pisati, je imel precej težav, da so mu uredniki objavljali članke. Včasih se je zgodilo, da je tudi po tri mesece čakal na objavo svojega članka. Danes pa je po njegovem mnenju bistveno drugače. Družba pa tudi uredniki drugače gledajo na rezervne starešine in naša obrambna prizadevanja nasploh. Rezervni starešine so s svojim delom dokazali, da so pomemben del pri SLO in DS, predvsem

pa pri obrambnem usposabljanju prebivalstva. Dušan Rebolj zato meni, da njegovi dopisniki ne bodo imeli takšnih težav, kot jih je imel na začetku on.

Veliko piše tudi o dejavnosti borčevskih organizacij za Bežigradom. Sicer pa kako ne bi, saj je bil tudi sam borce in je nosilec spomenice. Že leta 1941 je skupaj z Jožetom Rozmanom, ki je kasneje padel, vodil ilegalno mladinsko organizacijo v Stožicah. Spomladi 1942 se je pridružil Štajerskemu bataljonu in nato 2. grupi odredov. Maja tega leta je bil na Jančah ranjen. Med vojno je opravljal vrsto odgovornih nalog. Bil je komisar Revirske čete, Savinjskega bataljona, Dolenskega odreda, Cankarjeve brigade in vodja personalne službe 7. korpusa. O napredni usmeritvi njegove družine pa priča tudi dejstvo, da so črnorokci leta 1944 ubili njegovega očeta, ki je bil invalid.

Po osvoboditvi je živel v Beogradu, kjer je delal v zveznem sekretariatu za notranje zadeve in pri Skupnosti jugoslovanskih železnic. Ko se je vrnil v Ljubljano, je bil nekaj časa tajnik in predsednik združenja medvojnih aktivistov OF bivšega rajona Ježica. Zdaj pa je predsednik socialne komisije in član predsedstva občinskega odbora ZZB NOV.

Bojan Kuntarič

Pridobivanje mladih za vojaške poklice

Ko ocenjujemo delovanje na področju pridobivanja mladine za vojaške poklice na Sežanskem, lahko trdimo, da so vsi zadolženci za to področje dela naredili velik napredek pri svojem delu.

Enotno in usklajeno so pri tem sodelovali oddelek za ljudsko obrambo, OK ZRVS, Skupnost za zaposlovanje, pritegnili pa so še vse šole in JLA ter Splošno srednjo vojaško šolo Franc Rozman-Stane iz Ljubljane.

Upoštevali so, da je odločitev mladega človeka za poklic njegovo najpomembnejše dejanje. Mnogokrat so ovira še starši v prepričanju, da bodo za vedno izgubili svojega sina. Ne zavedajo se, da je le malo možnosti, da se bo sin po končani šoli zaposlil v domačem kraju ne glede, kakšen poklic si izbere. Iz tega so izhajali tudi na občinskem oddelku za ljudsko obrambo. Njihovi predstavniki in predstavniki Skupno-

jo, da so pomembna oblika delovanje pri usmerjanju mladih v vojaške poklice obrambni krožki. To potrjuje dejstvo, da je zanimanje za vojaške poklice večje tam, kjer so te oblike delovanja bolj razvite. Pomembno vlogo pri povezovanju je odigral občinski štab TO, ki je vedno, ko je bilo potrebno, dal na voljo vojaško tehniko in druga sredstva za pouk, ki so ga izvedli skupaj z ZRVS.

Da bi na kopico vprašanj in dvomov, ki so bili ovira pred dokončno odločitvijo za vojaške poklice, dali kar najboljše odgovore, so letos pritegnili k sodelovanju tudi Splošno srednjo vojaško šolo Franc Rozman-Stane iz Ljubljane. Zelo pristržno je bilo snidenje njenih gojenecov z nekdanjimi sošolci. Njim in njihovim staršem so ti predstavili šolo, pogoje vpisa in možnosti nadaljnje študija na vojaških akademijah.

Na Sežanskem so tako začeli pridobivati mlade za vo-

Gojenca Splošne vojaške srednje šole Franca Rozmana-Staneta odgovarjajo na vprašanje mladih in njihovih staršev.

sti za zaposlovanje ter JLA so obiskali vse šole v občini in na roditeljskih sestankih staršem, učiteljem in učencem skušali te poklice osvetliti še z drugih strani. Za mlade, ki se zanimajo za vojaške poklice, pa so pripravili ogled vojašnice v Pivki. Obisk je bil zelo prisrčen in poučen.

Dosedanje izkušnje kaže-

jaške poklice pri pionirjih v obrambnih krožkih. Zavedajo se pravice in dolžnosti vsakega naroda, da usposobi svoje najboljše sinove za svojo obrambo. Tudi Slovenci moramo dati na tem področju odgovarjajoči prispevek, saj je čvrsta obramba zagotovilo nemotnega delovanja samoupravnega socialističnega sistema.

Franc Premrl

Dobro sodelovanje z borci

Sredi februarja so se zbrali rezervni vojaški starešine krajevne skupnosti Anton Tomaž Linhart na svoji letni konferenci. Obisk konference je bil dokaj dober. Predsednik Ivan Pavlinec je izčrpano poročal o delu in življenju te organizacije v letu 1982. Veliko je govoril tudi o vojni političnih vprašanjih, ki vplivajo na našo varnost in mir v svetu sploh.

V preteklem letu so delali uspešno. Izvrševali so glavne naloge letnega načrta občinske organizacije ZRVS in krajevne skupnosti. Problemi, s katerimi se še vedno bojujejo, so slabo obiskana predavanja, seminarji in konference, udeležba pri kontrolnem preverjanju znanja pa je bila zadovoljiva. Ugotovili so, da ima njihova organizacija ZRVS premalo mlajših članov, ker odhajajo na razna druga službena mesta in se naseljujejo v drugih krajevnih skupnostih in

občinah. Tako sloni delo bolj na starejših članih ZRVS. Ker jih ni veliko, so se pri strokovnem izobraževanju povezali z organizacijo ZRVS Miran Jarc in Boris Kidrič. Tako bodo tudi letos skupno reševali enako taktično nalogo. Značilno za to organizacijo je, da dobro sodelujejo z organizacijo ZB NOV; občasno imajo celo skupne seje, kjer se dogovarjajo o pomembnejših nalogah. Tudi sodelovanje med tremi omenjenimi organizacijami ZRVS je solidno in stalno.

Predsednik občinske organizacije ZRVS Jože Šeme je v širši razpravi nakazal bistvene naloge organizacije ZRVS v tem letu. Ker je udeležba v obveznem usposabljanju članov ZRVS v tej organizaciji nezadovoljiva, je predlagal, da se pogovorijo z vsemi tistimi, ki ne izpolnjujejo svojih obveznosti, in ugotovijo vzrok, zakaj je tako.

D. R. Bor

Kajuhove nagrade 1983

Tisoč in eno sporočilo revolucije

V ponedeljek, 21. februarja, so v prostorih ljubljanske mestne skupščine slovesno podelili letošnje Kajuhove nagrade, ki jih skupno podeljujeta založbi Borec in Partizanska knjiga umetnikom in znanstvenikom za strokovno pisanje ter literarno in likovno delo, ki zajema iz neizčrpne teme revolucije in narodnoosvobodilnega boja.

Dr. Avguštin Lah, predsednik žirije, je v svoji uvodni besedi h Kajuhovim nagradam ter ob spominu na pesnika revolucije Karla Destovnika-Kajuha dejal tudi tole: »Vse to je nastajalo v odmevu grmenja topov, v odsvitu požganih vasi, v bolečini ogromnih izgub in stisk, toda zaradi volje naroda, da se prebije iz vsega tega in se dvigne k velikim idealom. Sporočilo o tej revoluciji, zgodovinsko, idejno, etično in vsakršno – govori, kaj je svoboda, kaj tovarništvo in solidarnost, kaj enakopravnost in sožitje. Tudi naša sedanjost je nadaljevanje tega boja in preobrazbe, lahko temelji samo na velikih vrednotah, zaradi katerih so šli borci množično in prostovoljno v boj in v ustvarjanje nove Jugoslavije z vsemi njenimi značilnostmi. Vsi jugoslovanski narodi in narodnosti, ki živijo z nami, smo se bojevali za velike ideale in cilje, v katerih je izražena nacionalna identiteta v enaki meri kot vse tisto, kar nas povezuje in utemeljuje novo družbeno skupnost – samoupravno socialistično Jugoslavijo. Samo zato je naša revolucija tudi uspela in s temi načeli se je Jugoslavija tudi uveljavila v svetu...» Ob vsakokratni podelitvi Kajuhovih nagrad tudi povemo, o kakšnih vrednotah smo razmišljali, kaj smo presojali in kako smo se dogovorili. Pri podelitvi pred dvema letoma smo želeli, da bi žirija lahko ocenjevala končno oblikovana dela, torej že publicirane knjige in upoštevala celo odmev med bralci. Prav tako nas je vse vodilo napotilo republiškega odbora ZZB

NOV, naj bi Kajuhova nagrada zajela bero obeh založb...»

Letos so Kajuhove nagrade prejeli: pisatelj Tone Sve-

čnogledga humorista, Jože Krallje prejel nagrado posmrtno za delo Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju, dr. Dušan Nečak za dokumentarno delo Volitve na Koroškem in Matjaž Schmidt za knjižno ilustracijo.

Žirija, ki so jo sestavljali književnik Ivan Potrč in Branko Šömen, Franček Bo-

osemdeset tisoč njegovih knjig že med bralci, to pa pomeni odmevnost. Njegova ukana je pri nas tiskana v več nakladah, hkrati pa je bila prevedena in tiskana v več tujih jezikih. Prav tako odmevna so druga njegova dela, zadnje, roman o usodah članov številne družine Maslovih (pod naslovom Med nebom in peklom) pa je rav-

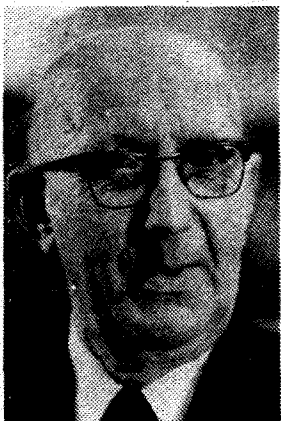
Spomine črnogledga humorista, ki jih je prvi doživel, drugi pa oblikoval v knjižno obliko. Humorna pripoved bliža vojne dogodke in bralcu slika življenski utrip v četah ter brigadah.

Posmrtna nagrada Jožetu Krallu za delo Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju je zahvala za njegov izredno natančen pristop k tehniki in sistematično obravnavo nastanka, razvoja ter delo v ciklostilnih tehnikah v Slovenskem primorju.

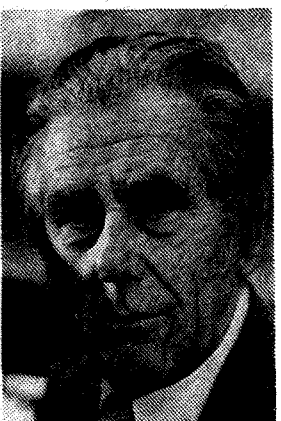
O knjigi Dušana Nečaka Volitve na Koroškem smo že pisali, žirija je v njej našla

Tone Svetina

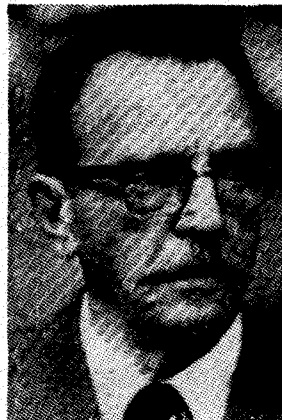
Lojze Žabkar

Igor Križanovskij

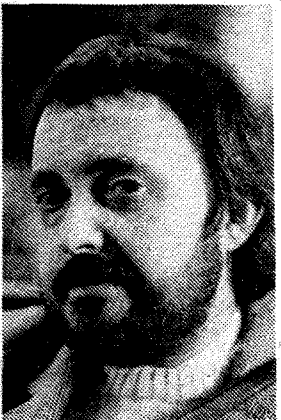
Mile Pavlin

Jože Krall

Dušan Nečak

Matjaž Schmidt
Foto: Dragan Arrigler

tina za literarni opus Ukana, Ognjeni plaz, Volčiči in Med nebom in peklom, Lojze Žabkarja pesniško zbirko štiridesetih pesmi, ki so nastajale v vojnih letih, med 1941. in 1944., Igor Križanovskij in Mile Pavlin sta prejela nagrado za knjigo partizanskega humorja in satire pod naslovom Spomini

hanec, zgodovinarji dr. Tone Ferenc, dr. Miroslav Stiplošek in dr. Franc Rozman, glavna urednika obeh založb Andreja Kmecl in Brane Grabeljšek ter predsednik komisije dr. Avguštin Lah. Njihovo soglasno mnenje je bilo, da pripade nagrada za »najbolj branega avtorja« Tonetu Svetini, saj je kar

nokar prispelo v knjigarne. Poezija Lojzeta Žabkarja, je menila komisija, je dragoceno pričevanje o trpljenju in osvobodilnem boju našega ljudstva, hkrati pa čustvena izpoved duhovnika, ki je bil v tistih hudih časih z ljudstvom. Igor Križanovskij in Mile Pavlin sta prejela nagrado za

dovolj tehtnega, saj je avtor prek volitev prikazal številne aktualne probleme koroških Slovencev v Avstriji.

Matjaž Schmidt, slikar in ilustrator, ki je opremil že vrsto knjig, je prejel tokratno nagrado predvsem zato, ker se njegovo likovno delo kljub samosvojesti in čisto lastnim rešitvam dobro prilaga besedilom, ki jih spremlja in jih tudi dopolnjuje.

Žirija omenja med drugim ilustracije Makarovičeve Pravljice iz mačje preje ter Kajzerjeve Štirje srčni možje.

Dr. Lah je na majhni slovesnosti, ki je bila na ljubljanskem Magistratu, še poudaril, da so vrednote, ki jih je visoko dvignil narodnoosvobodilni boj, velika dediščina, brez katerih bi se naša skupnost sesula, zato je to dediščino vredno gojiti.

B. Ž. J.

Lojze Žabkar

Fantom nesem
kosilo

Kako so te njive
na polju doblickem
bogate,
Bog blagoslovja,
ko kmetič poseje.
Cujem, poldan zvoni,
v molitev se pesem
preliva,
za vrhom zorana
naša je njiva.
Sedmi na obrovu,
v rokah počiva brevir,
sla po molitvi me je vsega
prevzela,
v visokem poletju
Krajina bela
v naročju se toplja
je vzpela.
Brazde poljubljam,
stiskam na prsi vse njive,
trte, omejke, obrove,
objemam pojoče
zvonove,
vsa ta lepota
več kot brevir je,
božje dobrote okvir je,
svete so božji sledi,
v travi krog mene
poldanska sopara molči.
Rdeča vsa v lica
mimo je prišla kmetica,
jerbas na glavi,
brevir moj v travi,
ponudi črne oči mi,
o, kaj bi jaz z njimi!
»Fantom nesem kosilo,
kako bi se bitje
brez hrane borilo.
Tamle je javka,
vam lahko povem,
sama čez mejo hoditi ne
smem!«
Te dobre roke,
te črne oči,
mar niso najlepše te božje
sled?

(iz pesniške zbirke
Lojzeta Žabkarja Brevir
moj v travi. Pesem je
nastala na Jelševniku 15.
julija 1943.)

★

Karabinko mi na
grob denite

Pomlad se v reber je
pognala,
nevidna sila v breze zlezla
je zarana,
sok napenja skorjo belo,
kosu kos
v dragi odgovarja:
nad Metliko, pod
Gorjanci,
se zbudila
jutranja je zarja.
»Vzemi nožek draga,
v skorjo breze,
ostro riso
mi zareži,
rano težko
z robčkom mi preveži.
Soka kar v menazko
mi nastreži,
čudežna je moč v brezi,
morda me pozdravi!«
Sok mlade breze
v žile se zaleze,
kot skorjo belo,
kožo velo bo napelo,
brez zdravnika
bo me ozdravelo.
Če pa volja božja bo,
da v majniku cvetočem
cvetzi moral bom slovo,
pod brezo tole čudežno
me pokopljite,
na grob mi karabinko
s titovko denite,
da veren bil sem,
še križ lesen nanj
zasadite!«

(pesem je Žabkar napisal
v Nemški Loki maja 1942.
leta)

Plaketa Mladi rod pisatelju Karlu Grabeljšku

Svoje življenje je zapisal mladini

V četrtek, 17. februarja, je podpredsednik ZPM Slovenije Marjan Jelen v imenu Sveta za vzgojo in varstvo otrok Jugoslavije slavnostno podelil plaketo Mladi rod pisatelju Karlu Grabeljšku za izbrano mladinsko delo v knjigah Partizanski obrazi in Hude preizkušnje, s katerima je postavil svojevrsten spomenik narodnoosvobodilnemu boju. O Grabeljškovih knjigah za mladino je ob tej priložnosti spregovoril urednik mladinskega programa pri založbi Borec, Janez Kajzer.

Karel Grabeljšek je skoraj vse svoje mladinske knjige najprej objavil na straneh revije Kurirček, ki je spodbujala pisanje za mlade bralce. Mlado bralstvo pa se je živahno odzvalo. In kako piše Grabeljšek, da je mladim bralcem njegov tok pripovedi všeč? Kontinuirano se je lotil mladinske proze šele v šestdesetih letih. Sprva je imel pred seboj namen seznaniti prihajajoče rodove, dediče revolucije, z viharim in najbolj pokončnim obdobjem mlade slovenske in jugoslovanske zgodovine.

Povejmo, da je bil pred vojno učitelj in se je po kratkem obdobju ilegalnega dela kmalu znašel med partizani, večinoma v okolici Vrhnike, med ljudmi, ki jih je poznal že od malih nog. To in njegovi šestintrideset let med te-

daj večinoma sedemnajstletnimi ali še mlajšimi partizani je gotovo pripomoglo k njegovemu zrelemu opazovanju in pozneje pisateljskemu snovanju.

Najprej se je lotil mladinskih povesti; med njimi so

SOS s TV-17, Trije in ena, Najmlajši partizan, Peter in njegov konj. Junaki so še dečki, ki tako ali drugače pomagajo partizanom ali postanejo tudi sami partizani. Iz otroške igre prehajajo v resno akcijo. Povesti so dramatične, tekoče, z živim dialogom. Toda te so šele prva stopnja v Grabeljškovem razvoju pisanja za mladino. Počasi so se dolge povesti prelevile v kratke črtice, resnoba se je zmeščala v hudo-mušnost. Pisatelj je ugotovil, da lahko sporoča velike resnice o nekem času tudi z drobnimi pripovedmi o drobnih stvareh, brez velike dramatike. Zgodbam Moja partizanska oprema, Moje akcije, Kuharji se pozna, da so nastale 35 ali 40 let po obdobju, v katerem so bile navdihnjene. V tej časovni oddaljenosti pisatelj ne služi več propagandi za revolucijo. Pred bralca postavlja preproste partizane, ki so jih vojne razmere pognale v gozdove, ljudi s kmetij in malih obrtnih delavnic, iz tovarn in vmes tudi izobražence. Zanesljivi so, prežeti z idejo revolucije, nekateri pa tudi

oklevajoči. Veliki krvavi spopadi se v teh črticah umikajo vsakdanjemu življenju, toploti kmečke izbe, in sploh je veliko govora o hrani, pa ne zato, da bi pisatelj slikal sestradsanost partizanov, pač pa miselnost sestradsancev.

Nekatere zgodbe so prave etnološke podobe časa, ki nam ohranjajo navade partizanov, spomin na njihovo opremo in celo partizanski žargon.

Skratka, kratke Grabeljškeve pripovedi so zanimiv umetniški dosežek, ne le v mladinski prozi, temveč v slovenski kratki prozi sploh. Z njimi je pisatelj brez votle-ga patosa in visokodonečih besed postavil najbolj ustrezen spomenik velikemu obdobju našega ljudstva, našemu narodnoosvobodilnemu boju.

Plaketa Mladi rod se je pridružila drugim nagradam, ki jih je pisatelj prejel doslej, in sicer je prejel že dve nagradi OF občine Ljubljana Vič-Rudnik, dve Prešernovi nagradi, zvezno nagrado 4. jul in dve Kajuhovi nagradi.

Pisatelj je še ves sredi snovanja, takorekoč pred izidom svoje avtobiografske pripovedi o svojem otroštvu, ki bo z naslovom Cerkevni maček izšla pri Partizanski knjigi, založba Borec pa bo prihodnje leto izdala še njegovo knjigo Partizanska taborišča.

Živa Drole

KRIZE NAŠIH DNI

JOŽE PLEŠNAR 10

O dvajsetem stoletju govorijo kot o stoletju vojaških, političnih, gospodarskih in družbenih kriz. Katere so krize preteklosti, sedanjosti in prihodnosti? Kakšni so njihovi vzroki in kakšne posledice?

Osem let boja saharške republike

Saharci se še vedno bojujejo proti Maročanom, ki so okupirali njihovo ozemlje; Afriška celina razdvojena glede Sahare; Maroko ni pripravljen na kompromis; v ozadju tuji interesi in zaloge fosfatov.

Cez nekaj dni, 27. februarja, bo ljudstvo, ki naseljuje ozemlje nekdanje španske kolonije Zahodne Sahare, praznovalo osmo obletnico razglasitve Arabske demokratične republike Sahare – ADRS; 20. maja pa deseto obletnico oboroženega boja – najprej proti španskim kolonialnim četam in pozneje proti armadi maroškega kralja Hasana II, ki je to ozemlje enostransko priključil Maroku.

Ta boj vodi »Fronta Popular para la Liberacion de Saguiaat el Hamra y Rio de Oro«, po vsem svetu znana po kratici »Polisario«. Njeni pripadniki so zadali hude vojaške udarce maroškim četam, Mavretanijo, ki je po odhodu Špancev del Zahodne Sahare vzeli zase, pa so prisilili, da se je umaknila in se odpovedala vsakim ozemeljskim težnjam. Letošnjega januarja je Polisario okreplil napade na maroške položaje na območju Zahodne Sahare, pa tudi na samem ozemlju Maroka.

V uradnem sporočilu Arabske demokratične republike Sahare je bilo rečeno, da oborožene akcije pomenijo začetek nove »splošne ofenzive proti okupacijskim silam«. Vzporedno z vojaškimi je ADRS sprožil tudi novo diplomatsko ofenzivo. Šef diplomacije Sadr Hakim Ibrahim je obiskal več afriških držav, med njimi Lesoto, Zimbabve in Tanzanijo. Predsednik Malija pa je pozval afriške voditelje, naj se zavzemajo za čimprej razpis referendumu o samoodločbi ljudstva Zahodne Afrike.

Razkol OAE zaradi Zahodne Sahare

Po dolгих letih boja in diplomatskih akcij je bila Arabska demokratična republika Sahara februarja lani sprejeta v Organizacijo afriške enotnosti OAE kot 51. članica. To je še bolj zaostri lo medafriška nesoglasja ter zasedalo globok prepad med državami, ki so se zavzele za sprejem ADRS v vseafriško organizacijo, in tistimi, ki so podprle maroške zahteve po ozemlju Zahodne Sahare. Medtem ko je večina držav članic OAE (26) bilo mnenja, da ima Arabska demokratična republika Sahara vse potrebne značilnosti države in torej tudi za članstvo v OAE, je Maroko s svojimi privrženiki (20 držav) zanimal pravico ADRS do članstva, češ da ne gre za »neodvisno in suvereno« državo. Spor je šel tako daleč, da je Maroko kot voditelj »protestne skupine« zagrozil z bojkotom srečanja v Tripoliju, če se bo v dvorani znašel tudi predsednik ADRS.

Ker je grozil polom, se je Arabska demokratična republika Sahara – pod ne majhnimi pritiski – odločila, da privoli na kompromis in ne zasede svojega mesta na vrhunski konferenci. Spor naj bi bil tako vsaj za kratko trajanje zasedanja OAE rešen, toda kot je znano, srečanja afriških državnikov vseeno

ni bilo – ne zaradi Sahare, temveč zaradi Čada, oziroma vprašanja, kdo naj bi predstavljal to deželo v Tripoliju.

Arabska demokratična republika Sahara se je žrtvovala zaman, in zato je bilo le malo presenečenih, ko je

dne Sahare že bilo mogoče spremljati uspešne akcije osvobodilnega gibanja.

Prav tedaj sta se Maroko in Mavretanija odločila, da bosta svoje zahteve po delih Zahodne Sahare, predložila

Sredi oktobra lani je Fronta Polisario na svobodnem ozemlju organizirala svoj peti kongres, ki se ga je udeležilo 600 delegatov. Kongres je potekal pod geslom »cela domovina ali mučeništvo«.

Datum kongresa ni bil objavljen vnaprej, glede na to, da se v Zahodni Sahari nadaljuje vojna.

Tretji kongres Fronte Polisario je bil na primer avgusta 1976 in takrat so se delegati srečevali pod šotori (na sliki) nekje na osvobojenem ozemlju.

uradni predstavnik Zahodne Sahare izjavil, da njegova država v prihodnje ne bo privolila na nikakršne kompromise in da se bo vseh srečanj Organizacije afriške enotnosti udeleževala kot polnopravna, 51. članica vseafriške organizacije. Zunanji minister Ibrahim Hakim pa je za neuspeh vrhunskega srečanja OAE obtožil Maroko in Združene države Amerike.

Španski kolonializem in obljube

Španija je kot nekdanja kolonialna sila dolga desetletja mačehovsko ravnala z ozemljem Zahodne Sahare, ki je nekoliko večje od Jugoslavije. Saharska nomadska plemena – šlo naj bi od 200 do 800.000 ljudi, so živela svobodno in po svoji volji prehajala tudi na območje Maroka in Alžirije. Španija se je v glavnem zadovoljevala s tem, da je nadzirala večja naselja v Sahari in seveda – ceste. Na razvoj dežele in obeh njenih provinc – Saguiaat el Hamra, kar v arabščini pomeni toliko kot »Vodnjak pri Hamri« ter – Rio de Oro, »Zlata reka«, Madrid niti pomišljal ni, temveč se je usmeril na izkoriščanje bogatih lovišč v Atlantiku, med zahodnoafriško obalo in Azorskimi otoki.

Šele pozneje so pri naselju Bu Craa, južno od glavnega mesta El Aiuna, odkrili ne navadno bogata nahajališča fosfatov, medtem ko je na jugu tako rekoč na meji z Zahodno Saharo, Mavretanija odprla obetajoče rudnike železove rude.

V letih pred padcem fašistične diktature v Španiji je vlada v Madridu na pritisk svetovnega javnega mnenja, pa tudi zaradi vse večjih nevarnosti, ki so jih povzročali nezadovoljni Saharci, obljubila, da bo organizirala referendum o samoodločbi. Pri tem je vztrajala vse do leta 1975, ko je na območju Zaho-

neposredno madridski vladi. Njuno posredovanje je bilo uspešno: Španija je iz bojazni, da se ne bi zapletla v dolgoletno kolonialno vojno (zgovoren je bil primer Portugalske in njenih »čezmorskih ozemelj«), popustila zahtevam Rabata in Nuakšota.

Madrid je podpisal sporno »madridsko pogodbo« in dovolil Maroku in Mavretaniji, da sta prevzela oblast vsak na svoji polovici kolonije. Pri tem sta morala obljubiti madridski vladi, da bosta saharški nomadom pozneje dovolila izreči svojo voljo o obliki ureditve in vladavine na splošnem referendumu.

Polisario ni bil osamljen

Za samoodločbo prebivalstva Zahodne Sahare je bila tudi posebna komisija OZN, ki je obiskala tako Saharo, kakor tudi Madrid, Rabat in Nuakšot. Najbolj odločno se je na stran Saharcev postavila Alžirija, ki jim je že poprej dajala podporo in pomoč v obliki orožja, hrane in zdravil. Alžirska vlada je izjavila, da ne bo nikoli priznala samozvane okupacije nekdanje španske kolonije.

Maroški kralj se je odločil za premeteno taktiko: da ne bi vznemiril mednarodne javnosti in OAE ter da bi sosedni Alžiriji pokazal, kako ima zvezane roke pred voljo množic, je organiziral znani »zeleni pohod« v Saharo, ki se ga je udeležilo okrog 350.000 neoboroženih Maročanov, vendar pod stražo armade in ob zagotovljeni preiskrbi iz vojaških skladišč. To je bila izredno spretna poteza, s katero je kralj Hasan odvrnil tudi pozornost maroških množic od težavnega položaja v državi in ob enem utrdil svoj prestol, ki se je bil zaradi občasnih hudih notranjih pretresov že nekajkrat močno zamajal.

Zeleni pohod je med množicami zbudil navdušenje za, kot so rekli, »maroško Saharo«; to navdušenje je vzdržalo vse preizkušnje, tudi dogodke po mavretanskem umiku, ko se je Maroko nenadoma sam znašel z oči v oči s prekaljenimi borci Fronte Polisario in ko je kralj ukazal izročiti orožje civilistom, »da bi branili priključeno saharško ozemlje«.

Osvobodilni boj Fronte Polisario so podprli tudi OAE, OZN, in gibanje neuvrščenih ter mu izglasovali pravico do samoodločbe. Hkrati pa so sprtim stranem – Maroku in Polisariu priporočili, naj spor rešita po mirni poti, s pogajanjmi. Na predlanskem srečanju OAE je Maroko, vojaško in gospodarsko izčrpan, sicer privolil na organizacijo referendumu v Zahodni Sahari, nikakor

pa ni hotel priznati gibanja Polisario, niti ni hotel z njim sestiti za pogajalno mizo.

Pravica do neodvisnosti

Še vedno ni pozabljena izjava maroškega kralja Hasana ob obisku neke oaze blizu meje z Alžirijo, češ »mi ne zahtevamo tuje zemlje, ne bomo pa nikoli dovolili, da bi ogrozili našo ozemeljsko celovitost in naše zgodovinske pravice«.

Izjava je bila namenjena Alžiriji in je med Alžirci tudi

Polisario že zdavnanj ni oborožen samo z dobro voljo in starimi puškami, temveč je prerasel v dokaj sodobno oboroženo silo, kar dokazuje tudi posnetek parade nekje na osvobojenem ozemlju.

naletela na takojšen odgovor v obliki opozorila, da Maroko še iz časov, ko se je potegoval za neodvisnost, govori o svojih tako imenovanih zgodovinskih pravicah. Alžirski dnevnik »Al Chab« pa je celo zapisal, da zgodovinski zemljevid velikega Maroka zajema precejšnje površine Alžirije, Malija in Senegala.

Dolgoletna puščavska vojna je razumljivo povzročila neprijetno delitev mnenj tu-

di v arabskem svetu. Glede na načelo »spoštovanja kolonialnih meja, kakršne pač so« – to načelo je zapisano tudi v ustanovni listini OAE, Maroko nima pravice do Zahodne Sahare. Vendar v nekaterih državah arabskega sveta sodijo, da »ni potrebno ustanavljati še ene arabske države in s tem deliti arabski svet«. To mnenje je težko spraviti v sklad z drugim načelom, ki ga arabske države priznavajo kot članice OZN in gibanja neuvrščenih, – namreč, »da ima vsako ljudstvo pravico do samoodločbe«, torej tudi saharško, pa čeprav gre samo za nekaj sto tisoč ljudi.

Prav zmeda mnenj v arabskem svetu daje Maroku v roke dovolj močne karte, da lahko manevrira z obljubami o razpisu splošnega referendumu, na kar je končno pri-trdil tudi v sporni »madridski pogodbi«. Pravzaprav bi bil pripravljen razpisati referendum, toda šele potem, ko bi bilo gibanje Polisario vojaško razbito, z njim pa tudi Arabska demokratična republika Sahara. Pred očmi Rabata je »kompromisna rešitev«, ki bi spravila pod njegov nadzor tako imenovani »uporabni trikotnik« Zahodne Sahare, to je območje, kjer je največ fosfatov in drugih dragocenih rudnin. V okviru kompromisne rešitve Maroko ne bi imel ničesar proti, če bi ustanovili majhno puščavsko deželico, ki bi privolila na tesno povezavo z močnim sosedom.

Dokler je Fronta Polisario edini zakoniti predstavnik Zahodne Sahare v organizaciji Združenih narodov, in dokler Arabsko demokratično republiko Saharo priznava okrog 60 držav sveta, toliko časa takšna rešitev ni možna.

Splet interesov

Potem ko je Mavretanija pod bremenom pritiska, ki ga je za njeno nerazvito gospodarstvo pomenila vojna s saharškimi borci, umaknila čete in celo vzpostavila dobre odnose s Polisariom, se je začelo govoriti o domnevni združitvi Mavretanije in saharške republike. Izvir teh

testi 18 držav pod vodstvom Maroka niso bili usmerjeni samo proti »novi državi«, temveč tudi proti širjenju libijskega vpliva in domnevnemu radikalizaciji saharškega Polisaria pod Gadafijevim vodstvom. Ni bilo naključno, da so bile med temi državami predvsem tiste iz severne in zahodne Afrike; prav te namreč v delovanju Libije vidijo največjo nevarnost za svojo neodvisnost. Vojaške pustolovščine Libije v Čadu, Etiopiji in Zahodni Sahari so sprožile nezaupanje med državnimi voditelji tega območja, toliko bolj, ker bi za naslednje obdobje Libija morala prevzeti predsedništvo Organizacije afriške enotnosti.

Sovjetska zveza in druge vzhodnoevropske države doslej niso priznale obstoja Arabske demokratične republike Sahare. Tudi Združene države Amerike še vedno oklevajo in kljub odličnim odnosom z Marokom, kralju Hasanu ne nudijo najbolj jasnih podpore v njegovem stališču do Zahodne Sahare. Lani so na osvobojeno območje poslale delegacijo kongresa, ki se je imela pri-ložnost prepričati, da Maročani v napadih na borce Polisaria izstreljujejo tako imenovane »razpršilne bombe« ameriške proizvodnje, katerih uporaba je po mednarodnem zakoniku prepovedana.

Francija ima dobre odnose z državami Magreba, tudi z Marokom in Alžirijo, ki se soočata okrog Zahodne Sahare, zato prav tako ostaja zadržana in se noče zapletati: uradni Pariz govori le o »nujnosti miroljubnega reševanja spora«, čeprav dobiva iz obeh taborov pozive, naj skuša vplivati na iskanje takšne rešitve.

O Sahari tudi neuvrščeni

Tudi neuvrščeni pozivajo vse strani v spopadu, naj se odločijo za reševanje »za zeleno mizo«, vendar hkrati odločno podpirajo pravico saharškega ljudstva do samoodločbe. O Zahodni Sahari bodo spregovorili tudi na bližnjem sedmem vrhunskem srečanju v New Delhiju in pričakovati je, da bodo ponudili svoje posredniške usluge vsem zainteresiranim.

V pričakovanju resnične in pravične rešitve saharškega spopada se medtem z novo ofenzivo borcev Polisaria nadaljuje vojna med Marokom in Arabsko demokratično republiko Saharo. Oba nasprotnika računata na padec enega in drugega, predvsem seveda na »notranji fronti«. Velesili pa previdno stojita ob strani, da ne bi bili vpleteni, čeprav vojna poteka s sovjetskim orožjem (na strani Fronte Polisario) ter z ameriškim in francoskim orožjem (na strani Maroka).

V minulih letih so glede na svoje število borci Polisario dosegali velike vojaške uspehe: že zdavnanj niso oboroženi samo z dobro voljo, temveč z orožjem, ki ga dobivajo od prijateljskih držav, pa tudi s tistimi, ki so ga v precejšnjih količinah zaplenili Maročanom. Maroko očitno nima moči, da bi Arabsko demokratično republiko Saharo izbrisal iz – zazdaj političnega zemljevida – po vojaški poti, pritiski mednarodne javnosti, predvsem pa neuvrščenih pa ga tudi vse bolj sili v politično reševanje, v izpolnitev večkratne obljube o razpisu referendumu, na katerem naj bi se Saharci izrekli o svoji prihodnosti samostojno, brez tujega vmešavanja.

Zamenjava vasi in hišnih števil

**Nekaj pripomb ob rob knjige:
Sedem krst za Ronkarjevo
družino**

V knjigi Sedem krst za Ronkarjevo družino (Založba Borec – Ljubljana – 1978) je pisatelj Jože Vidic opisal številne resnične dogodke iz NOB. Ta knjiga odkriva toliko grozodejstev, ki so jih v naših krajih storili najbolj znani in nevarni sovražniki NOB, da se človeku jeziho lasje, ko prebira vse to. Lahko pa si mislite, kako je pri srcu tistemu bralcu knjige, ki so ga opisani ali neopisani zločini neposredno prizadeli in mu povzročili veliko gorja. Knjiga je, žal, razprodana, a zaslužila bi še ponatis.

Pisatelj Jože Vidic na straneh 283–288, med drugim piše tudi o hudodelstvih, ki so jih storili v času NOB nevarni gestapovski raztrganci in domobranci v območju Škofje Loke. Kakor piše, je izhajal iz podatkov, ki sta mu jih posredovala občinski odbor ZB NOV Škofja Loka in krajevni odbor ZB NOV Žiri. Njihova besedila so označena z oklepaji v knjigi. Na omenjenih straneh knjige so vrinjene nekatere neresnice, grobe napake in pomanjkljivosti, ki pa seveda ne zmanjšujejo veličine vsebinskega pomena zbranega gradiva v tej knjigi. A vendar, ne bi bilo prav, da bi te vrinjene in tako zabeležene napake ostale zapisane v knjigi, ki je pomemben prispevek k naši zgodovini NOB. Moramo jih popraviti, dopolniti, sicer delamo še dodatne krivice prizadetim družinam, sorodnikom in posameznikom, ki so zaradi zločinov okupatorja in domačih izdajalcev med NOB najbolj trpeli. Največja ironija je, da je v besedilu zamenjana domačija bratov Rešek, ki so najbolj znani domobranci po hudodelstvih iz Trnja št. 12, z domačijama gospodarjev Franca Hafnerja iz Trnja št. 17 in Franca Hafnerja, Trnje št. 15, ki so ju domobranci in gestapovci ustrelili med NOB.

Po vrstnem redu besedila na straneh 285–287 so potrebni tile popravki:

1. Na 285 strani, pod 1. tč. med drugim piše: »Kopač Maks... sodeloval je pri nešteti zločinih, požigih in umorih npr. pri umoru in požigu Hafner Franca v Trnju pri Škofji Loki 17. aprila 1944...«

Pravilno bi moralo biti tako:

»... npr. pri umoru Franca Hafnerja in pri požigu njegove hiše in gospodarskega poslopja na Trnju št. 17, p. d. pri Molčku, pri izselitvi njegove žene Franciške in štirih majhnih otrok, dne 17. aprila 1944. leta.«

Ta popravek je potreben zato, ker je iz besedila v knjigi razumeti, da so Franca Hafnerja – mojega očeta – zažgali. Njega niso zažgali, temveč pretepali in zadaj za hišo na njivi ustrelili.

2. Na 286. strani pod 5. tč. kjer piše o zločincu Ivanu Rešku, v drugem odstavku, med drugim, piše:

»Sodeloval je pri umoru Franca Hafnerja iz Virloga in pri požigu njegove hiše ter gospodarskega poslopja...«

Pravilno bi moralo biti tako:

»Sodeloval je pri umoru Franca Hafnerja s Trnja, št. 17 in pri požigu njegove hiše in gospodarskega poslopja ter izselitvi njegove žene Franciške in štirih otrok.«

V besedilu je v knjigi zamenjana vas Trnje z vasio Virlog, kar vnaša zmedo v resničnost podatkov.

2. Na isti strani v šestem odstavku je zapisana tale neresnica:

»... Ivan Rešek, roj. 16. junija 1912. leta na Trnju... Živi v Avstriji.«

Pravilno: »Živi v ZDA – mestu AURORA (COLORADO).« Ti podatki so razvidni iz časopisa Delo, z dne 17. 5. 1979.

4. Na isti strani pod 6. tč. piše v drugem odstavku o bratu Ivana Reška, to je o Francu Rešku, med drugim tole:

»Sodeloval je pri umoru Franca Hafnerja v Virlogu...«

Pravilno bi moralo pisati:

»Sodeloval je pri umoru Franca Hafnerja, požigu njegove hiše in gospodarskega poslopja, izselitvi žene Franciške in štirih otrok s Trnja št. 17, z dne 17. 4. 1944. leta.«

Na isti strani pisatelj Jože Vidic opisuje več hudih del, ki jih je zagrešil Ivan Rešek med NOB. »Rešek Ivan spada med najhujše teroriste v Škofji Loki. Pri legitimiranju ljudi postopa zelo surovo. Posebno z domačini, za katere ve, da sodelujejo s partizani. Navzoč je pri vseh aretacijah in zasliševanjih v društvenem domu, kjer ga gestapo uporablja za pretepača – rablja«. K temu besedilu ni kaj dodati. Pomembno je zato, da bi bralec vedel le za delček ocene te osebe – Ivana Reška s Trnja št. 12 – sedaj št. 13. Kakor že povedano, je bil surov, posebno z domačini, za katere je vedel, da imajo svojce in sodelujejo s partizani.

5. Na 287. strani v prvem odstavku piše:

»Oba Reškova sta sodelovala pri umoru Franca Hafnerja iz Trnja (ne iz Virloga). Rešek Ivan je isto noč ustrelil še Franca Hafnerja s Trnja št. 12 in Martina Cofa iz Sv. Duha.«

Pravilno bi moralo pisati:

»Franc Rešek in Ivan sta v noči med 16. in 17. junijem 1944, leta, dva meseca kasneje, ko sta sodelovala pri tragediji družine Franca

Hafnerja s Trnja, št. 17, sodelovala še pri ustrelitvi treh gospodarjev, in sicer: Martina Cofa, p. d. Sluga iz Veštra, in izselitvi njegove družine, Andreja Štiblja, p. d. Tagrapnega iz Veštra, in Franca Hafnerja, p. d. Petrovega s Trnja, št. 15.«

V knjigi je izpuščena še tretja žrtev, Andrej Štibelj, ki so ga ustrelili isti domobranci in gestapovci to noč, med 16. in 17. junijem 1944. leta. V knjigi je le omenjeno, da je Ivan Rešek sodeloval 16. maja 1944. leta v Bukovščici pri umoru Albina Štiblja – partizana Hinka – iz Veštra, ki je bil sin ustreljenega Andreja Štiblja. In kako je prišlo do zamenjave, da je Martin Cof, p. d. Sluga iz Veštra, doma iz Sv. Duha, kakor piše v knjigi, če pa je doma iz Veštra.

Res je, da so pri Sv. Duhu doma tudi priimki »COF«, in bi bila kaj lahka zamenjava z njimi. In kako je lahko prišlo do zamenjave s priimkom »FRANC HAFNER«, ki je enkrat doma iz vasi Virlog, drugič pa iz vasi Trnje, št. 12, torej iz Reškove stare domačije, ki je ni več. Človek nehoti dobi vtis, kakor da bi nekdo rad vse pomešal in premešal ter skril ali vsaj omilil grda dejanja, jih prenesel v druge vasi, za druge ljudi z istimi priimki in jih tako postopno zavil v pozabo.

6. Na isti strani knjige pod 7. tč. piše o domobrancu Valentinu Kalanu (p. d. Šimnovemu) iz Virloga;

»... Bil je pri domobrancih, vendar ni bil aktiven: bolj zaradi družbe do Reškovih, po domače Franconovih iz Binklja...«

Pravilno bi moralo pisati:

Tine Kalan, p. d. Šimnov iz Virloga... bolj zaradi družbe do Reškovih, p. d. Matjaževih s Trnja št. 12, sedaj št. 13.«

Pri Reškovih se je reklo pri Matjaževih, ne pa Franconovih, kakor piše v besedilu knjige.

Tudi Reškove s Trnja, prej št. 12, sedaj št. 13, bi nekateri radi zamenjali za domačijo Matjaževih iz vasi Pevno, ki je tudi v bližini vasi Trnje. Družina Porenta, p. d. Matjaževa iz Pevna, je bila vsa partizanska. Štirje sinovi so bili v NOV, mati in dve hčerki pa izgnani. Zato je potrebno tudi ta poimenovanja dobro ločiti, da ne bi povzročali ljudem po nepotrebnem slabo voljo. V Reškovi, p. d. Matjaževi družini s Trnja, št. 12, so bili štirje sinovi: Ivan, Franc, Pepe in Lojze. Po vojni, v leta 1945 sta ostala doma le sin Lojze in mati, ki nista živel v svoji izpraznjeni hiše na Trnju št. 12. Tedaj se je iz taborišča vrnila tudi mati – Franciška Hafner s Trnja, št. 17 s svojimi otroki. Niso imeli kam iti, ne kje stanovati. Njihova domačija na Trnju, št. 17 je bila požgana. Krajevni urad Stara Loka je določil, naj se mati z otroki začasno vseli v staro – opuščeno Reškovo hišo na Trnju št. 17. V tej hiši je družina Hafner, s Trnja št. 17, živel do sredine leta 1946, ko je na ruševinah požgane domačije na Trnju, št. 17 že zasilno zgradila novo hišo in se vanjo vselila. Lojze Rešek in mati (ki sta zdaj že pokojna), sta ob veliki materialni podpori sina Ivana Reška (ki živi v AURORI – ZDA – in je premožen), podrla staro hišo na Trnju št. 12 in prostor preuredila v vrt. Poleg njega so zgradili novo hišo – Trnje št. 13, staro hišo št. 12 pa je prevzela družina Čadež, p. d. Sekalova s Trnja. V sedanjih hiši na Trnju, št. 13 živi le še vdova Lojza Reškovega.

Vas Trnje ima številne priimke in imena »Hafner Franc«, zato je tudi ta imena kaj lahko mešati in zamenjavati. V bližini Reškove hiše stoji stara hiša Franca Hafnerja, p. d. Petrova, Trnje, št. 15. Kakor že povedano, so domobranci ustrelili tega gospodarja – vdovca, očeta treh majhnih sinov. V staro Petrovo, hišo Franca Hafnerja na Trnju št. 15 se je vselila njihova teta, tako da danes v njej živi povsem druga družina.

Zanimivo je tudi, da se je v to vasio Trnje po vojni v hišo št. 1 vselil iz Stare Loke še istoimenski Franc Hafner, p. d. Polčkar, ki je pred leti v tej hiši umrl.

Vse te dogodke, družine in imena opisujem zato, da bi bližje spoznali, kako se lahko zapletejo in popačijo informacije, če nismo natančni pri poimenovanjih, kdo je kdo. Najslabša je le polovična informacija. Zato je potrebno pri pisanju zgodovine NOB, ki je še kako občutljiva področje, še bolj uporabljati imena domačij, njihove tedanje in sedanje nove hišne številke in druge podatke ali posebnosti, ki jasneje opredeljujejo ali pojasnjujejo, kdo je kdo. Domačini po toliko letih danes sicer še poznamo vsa stara imena domačij, ljudi, družine, jih znamo ločiti med seboj, toda z novo urbanizacijo naselji in gradnjo stanovanjskih hiš, stara naselja, domačije in ljudje vse bolj izginevajo in tonejo v pozabo. Pri pisanju zgodovine se lahko razni dvojniki, podobnosti itd. nudijo kot nekažne možnosti, da skozi njih posamezniki zavestno ali podzavestno vsiljujejo svoje interpretacije ali popačene podobe o posameznih dogodkih, družinah, osebah, česar pa ne smemo dopustiti.

Dne 10. februarja t.l. smo se sestali na občinskem odboru ZB NOV Škofja Loka, da bi ugotovili, kako je prišlo v knjigi do omenjenih zamenjav in pomot. V razgovoru na tem sestanku so sodelovali tovariši: Tomaž Mislej – sedanji predsednik obč. odb. ZB NOV Škofja Loka, Ferdo Tolar – prejšnji predsednik obč. odb. ZB NOV Škofja Loka, Stane Pečar – predsednik sveta za obujanje in ohranjanje tradicij NOB pri obč. konf. SZDL Škofja Loka. Ugotovilo se je, da je občinski odbor ZB NOV Škofja Loka posredoval J. V. take podatke, kakor jih je dobil od nekaterih

članov ZZB NOV, vendar v upanju, da bo pisatelj, pred objavo, še sam podatke preveril.

Posebej pa je potrebno poudariti, da te vrinjene zamenjave, neresnice in pomote nikakor niso nastale s kakšnim slabim namenom. Dodatna pojasnila, ki jih tu posredujem k posameznim dogodkom, naj še povečajo vlogo in pomen zbranega gradiva v knjigi, pa tudi celokupna prizadevanja in napore, ki jih vlaga pisatelj J. Vidic pri pisanju te vrste zgodovine NOB.

ZVONKA HAFNER
Vošnjakova 5
Ljubljana

Krivica bode – rad imam resnico

Drugo pojasnilo pisatelju Miletu Pavlinu

Občutek imam, da se je piscu Miletu Pavlinu vedno mudilo. Zamerim mu, da že ob prvem obisku pri meni za prvo knjigo V ognju in snegu leta 1960 ni imel časa za poslušanje, ker sem mu povedal dosti stvari, ki pa jih ni zapisal ali se mu ni zdelo vredno.

Drugo moje srečanje z Miletom Pavlinom je bilo lani na jesen 1981. leta v Šiški. Srečal sem ga po naključju. Nagovoril sem ga, on pa mi je sporočil, da bo napisal drugi del knjige V ognju in snegu. Govorila sva precej. Na široko sem mu pripovedoval o mojem delovanju in nalogi, ki sem jo opravljal za takratni bataljon Prešernove brigade. Obljubil mi je, da se bo oglašil pri meni, da se bova o tem podrobneje pogovorila.

Mimogrede mi je omenil, da je takratni sekretar terena Valentin Sušnik-Gaber sedaj v Argentini umrl in izjavil pred smrtjo, da je bil izdajalec. Od kod njemu take vesti? Od sorodnikov sem zvedel, da je Gaber še živ.

Sedaj bom natančen in bom razložil stvari tako, da bo razumel on in tudi bralci. Omenjena dne, mislim, da je bilo 14. decembra 1943, je prišel 3. bataljon Prešernove brigade na Koprivnik. Bili smo obveščeni (terenski delavci) in dobili smo nalogo za sodelovanje in pomoč bataljonu v njihovih akcijah. Spominjam se, da sem tega dne prišel proti večeru na Koprivnik iz vasi Podjelje, kjer smo se takrat zadrževali. Bataljon je bil nastanjen v Sokolskem domu. Mislim, da je bil nekakšen manjši miting z govorom komisarja bataljona. O kakšnem plesu mi ni znano. Spominjam se, da so bila različna mnenja glede nastanitve bataljona na Koprivniku. Aktivisti, domačini Koprivnika, s sekretarjem Gabrom in štab bataljona so se dogovarjali, kje naj bi se bataljon nastanil. Vem, da so domačini vztrajali, naj bi se bataljon nastanil drugje zaradi varnosti in morebitnih sovražnikovih ukrepov. Nisem bil na tem sestanku, pač pa sem zvedel, da bo bataljon odšel po akciji na Pokljuko. Glavnina bataljona je šla zvečer v akcijo v Jereko in Češnjico zaradi mobilizacije novih borcev in prehranjevalne akcije. Drugi, kuhinja in pratež, pa so odšli že ta večer na Pokljuko. Jaz sem dobil nalogo od takratnega sekretarja Gabra, naj odpeljem bolnega načelnika brigade Slavka Jereba k zaupnim ljudem v Podjelje, h Grošlju po domače. Ta naloga je bila strogo zaupna, zato zanj ni vedel nihče drug. Ravno to me sedaj teži, ker nimam živih prič. Zakonca Grošlja sta že pokojna. Načelnik brigade se pa tega ne spomni. Mogoče zaradi prevelike vročine, ki jo je imel ta večer, kakor piše pisatelj Mile Pavlin.

Rečeno mi je bilo, da ima Jereb vneta bezgavke. Res je bilo hudo, saj se je opiral name, da sem ga skoraj nosil. Snega je bilo precej, skoraj do kolen. Da sva se ustavila med potjo, ne vem, ker med Koprivnikom in Podjeljem ni nobene kmetije. Lahko pa je bilo to že v začetku na Koprivniku pri Vrščniku, kjer smo se ponavadi zadrževali. Tam bi tudi lahko popila silce žganja. Večkrat sva morala počivati. Ob prihodu v Podjelje sem ga izročil domačinu Grošlju v oskrbo in je bilo rečeno, da bo prišel tudi zdravnik. To nalogo sem opravil. Dogovorila sva se, da pridem naslednji dan k njemu po pošto za komandanta bataljona Drena na Pokljuko. Jaz pa sem to noč prespal pri Stunfarju, kjer smo se tudi vedno zadrževali. Naslednji dan jutraj sem šel do načelnika brigade h Grošlju. Dal mi je pismo ter sva se dogovorila, da bom jaz vzdrževal zvezo med njimi in bataljonom, dokler ne bo ozdravel. Torej sem se napotil iz Podjelja v smer Pokrovc, kamor sem prišel na sled, ki jo je to noč napravil 3. bataljon po snegu, ko je prihajal iz akcije iz smeri Jereke in naprej proti Pokljuki. Gazi so bile močne, razhojene, po poti je bil raztresen fižol in drugo. Iz tega lahko sklepamo, kakšne nahrbtnike smo imeli partizani, ne bi pa si mogel misliti, da bo kdo delal to namenoma. Med potjo nisem srečal nobene patrulje, kakor piše Pavlin v knjigi.

Približno 100 metrov pred hotelom je stal na poti v snegu stražar in brezbrizno tolkel v sneg, ne da bi me ustavil. Opozoril sem ga, da je straža preslaba, on pa mi je odgovoril, češ saj se ne more nič zgoditi... Povedal sem, da

iščem komandanta, in me je poslal naprej, kjer so mi povedali, da je za hotelom štab bataljona v takratni Vrhunčevi vili. Tam sem prišel do komandanta. Vedel sem, da je po rodu Bohinjec. Izmenjala sva nekaj besed iz domače vasi, še prej sem mu pa povedal, da prihajam od načelnika brigade, mu dal pismo in mu rekel, da ostanem zveza med njim in načelnikom. Opozoril sem ga tudi na slabo stražo, nakar mi je tudi on odgovoril, da se ne more nič zgoditi. Komandant mi je sporočil, da se ravnokar pripravlja na sestanek vseh funkcionarjev bataljona v Vrhunčevi vili, kakor je tu bila navada po vseh večjih akcijah. Komandant bataljona mi je še rekel, naj grem ta čas k borcev v bataljon, da bom lažje počakal konec sestanka. Ni mi bilo nič dolgčas, kakor omenja pisec knjige Mile Pavlin. Od vile do bataljona v hotelu sem se ustavil na vrhu poti pred novo skupino mobilizirancev, ki so jih ta večer pripeljali iz Češnjice. Tudi tam smo se pogovarjali nekaj časa.

Že ko sem bil pri Drenu, so se od hotela slišali strelji. Pa so menili, da pač preizkušajo orožje. Potem sem šel v hotel. Borci so polegali izmučeni, zaspani od akcije, večinoma sezuti in brezskrbni. V eni od sob sva se srečala z bratrancom Ivanom Galetovim iz Češnjice. Dalj časa sva se pogovarjala. Ne vem, koliko je bila ura, ko sem nenadoma zaslišal nekaj posameznih strellov. Spet jih nobeden ni vzel zares, dokler niso takoj zatem začeli z rafali streljati skozi okna in tudi skozi lesene stene so začele prodirati kroglice. Ker ni bilo nobenega povelja, so boreci v zmedzi začeli tekati sem in tja. To so bili prvi trenutki. Jaz sem spoznal, kaj se dogaja in kaj mi je storiti. Skočil sem iz sobe po stopnicah, na severni strani je bil izhod. Poklical sem bratranca Ivana, naj mi sledi. Med vrati sem malo postal, se pripravil, izkoristil premor rafala in planil na pot proti vrhu. Name se je usul rafal, toda srečno sem prišel na vrh. Na vrhu sem se še ozrl za bratrancom Ivanom, ki mu pa ni uspelo. Mislim, da je padel na poti med vrati. Skupina mobilizirancev se je takoj razbežala proti Sport hotelu in večinoma so zbežali domov. Jaz nisem zbežal v gozd, kot navaja pisec M. Pavlin, pač pa sem stekel k Vrhunčevi vili, kjer so imeli sestanek bataljonski funkcionarji. Planil sem noter, medtem me je še nekdo zadrževal, ne vem ali dežurni ali stražar. Tam so še vedno mislili, da spet nekdo preizkuša orožje. Sele potem so planili. Drenu sem razložil, kje so Nemci in mu predlagal, da bi zavzeli vrh grebena nad Vrhunčev vilo, kar bi bilo lahko ublažilo položaj borcev v hotelu. Še nekaj drugih in Dren smo šli proti vrhu, ni pa bilo enotnosti. Večina je bila za takojšen umik, in sicer od Vrhunčeve vile proti vzhodu, Nemcem za hrbtom. Šli smo na greben, vendar nismo mogli pomagati. Kroglice so sejele tako, da ni bilo upanja na kakšen uspeh. Dren je nekako spoznal, da bi mogoče kot komandant bataljona moral ravnati odločno. Toda, ker ni imel opore, je tudi sam klonil. Spustili smo se v doline, drugi so se že vsi umaknili, z Drenom pa sva se na hitro dogovorila, kaj storiti. Meni je naročil, naj po najkrajši poti čimprej obvestim načelnika brigade o situaciji bataljona. Takrat sem zadnjič videl komandanta Drena, on se je zadnji umaknil za drugimi. Spustil sem se proti Sport hotelu in nato v hrib. Za mano so padale kroglice, ker sem se umikal ravno v smer nemških krogel. Po gozdu v visokem snegu sem se prebijal proti planini Jelje. Med potjo sem po streljanju lahko sklepal, kaj doživljajo borci.

To moje potovanje je trajalo precej časa. Minilo je nekaj ur. Mislim, da je bilo okrog štirih popoldne, ko sem upehan prišel na planino Jelje. Tam sem naletel na partizansko enoto. Kasneje sem zvedel, da je bila to skupina Zapadnokoroškega odreda na poti na Koroško. Povedal sem jim, od kod prihajam in kaj se tam dogaja. Tudi oni so slišali streljanje. Predlagal sem jim, da bi od zadaj napadli Nemce in bi takrat rešili še precej borcev. Odgovorili so mi, da se gibljejo skrivno na Koroško, zato se ne smejo spuščati v nepotreben boj. Zatrjujem, da pred menoj pri tej enoti ni bilo nikogar od 3. bataljona Prešernove brigade, kakor omenja pisatelj v knjigi. Nekaj časa sem še ostal pri njih, potem pa sem nadaljeval pot proti vasi Podjelje. Bila je že noč. Natančne ure ne vem, toda vem, da sem prišel v vas Podjelje zvečer. Sporočil sem načelniku brigade, kaj se dogaja ali kaj se je zgodilo na Pokljuki. Tudi sam je že vedel o tem, ker so ljudje slišali streljanje s Pokljuke.

Mislim, da bo v mojem pojasnilu sedaj bralec bolj jasno moje delovanje z načelnikom brigade Slavkom Jerebom in bataljonom. Zakaj Pavlin piše, da sem morebiti od Grošljevih nosil Jerebova pisma kam drugam? Ali pa je v ozadju kaj drugega? Prosim pisatelja, da je v tem natančen. Moji spomini na ta čas so natančni in resnični in so se mi krepko vtisnili v spomin. Seveda pa je Mile Pavlin močnejši, če se bo opiral na izjave omenjenih udeležencev. Tudi z drugimi jaz nisem imel nikakršne zveze. Moja zveza je bila edino takratni sekretar Valentin Sušnik-Gaber. Zakonca Grošelj sta pokojna. Ostane samo še načelnik brigade Slavko Jereb, ki pa se tega noče spomniti, ali pa je pozabil. Mene pa krivica bode. Še to bi rad povedal Miletu Pavlinu, da bi mi rad vsilil poklic mehanika, kar pa nikoli nisem bil.

FRANC GRM

Še o Francu Benčanu iz Planine

V 6. številki TV-15 z dne 10. 2. 1983 sem prebral sestavek Jožeta Simšiča »Kje sta brata Franc in Peter?«. Večkrat se spomnim na veselega mladega fanta, vnetega organizatorja za boj proti okupatorju. Spominjamo se ga kot enega prvih organizatorjev v gornji pivški dolini. Ta sestavek me je spodbudil, da tudi jaz napišem nekaj besed o začetku organizirane vstaje v našem kraju.

Ob napadu italijanske vojske na Jugoslavijo prve dni aprila 1941 so evakuirali vse prebivalstvo iz obmejnih vasi. Živino so pobrali, nas pa odpeljali daleč v južno Italijo. Po vrnitvi iz begunstva proti koncu aprila smo našli doma razdejana stanovanja. V začetku junija istega leta me je oče poslal v Loško dolino, da bi kupil konja, kajti po vrnitvi iz begunstva je marsikak kmet ostal brez vprežne živine. Zbralo se nas je šest fantov in šli smo skozi gozd, naranost k Teliču v Stari trg. Od tam smo se razkropili, da bi posamič lažje kupili, vsak po svoji želji. Bila je že tema, ko smo se zopet sešli pri Teliču, vsi preznih rok, le starejši kmet iz Bača je kupil starega konja. Ta možakar je tudi predlagal, da naj prenočimo pri Sampretovih, kjer je on dobro poznan, v vasi Podcerkev.

Tako smo se oglasili pri Sampretovih in se spravili spat na senik. Jaz sem se še malo zadržal na dvorišču, zato je k meni stopil Sampretov Janez ter me vprašal, kdo sem in po kaj sem prišel. V zaupnem pogovoru sva se hitro

spoznala. Vprašal sem ga, kaj menijo o italijanskem okupatorju?. Povedal sem mu, da ga na Primorskem zelo dobro poznamo, saj trpimo že desetletja pod njegovim škornjem. Ker je spoznal, da mi lahko zaupa, me je povabil v hlev, kjer sva se pogovarjala skoraj celo noč. Povedal mi je, da je ustanovljena OF in da se bo kmalu začel splošen boj proti okupatorju. Zaupal mi je tudi, da se pri njih večkrat ogasi Franc, doma z Ostrožne brda. Franca sem dobro poznal, saj je imel v naši vasi sorodnike in prijatelje. Takrat je bil že precej povezan z aktivisti v Loški dolini.

Ko sva se z Janezom razšla, mi je naročil, naj seznanim ljudi v naših krajih, naj se pripravijo na organiziran upor proti okupatorju. Dal mi je tudi nekaj letakov OF, da jih raztrosim, ko pridem domov. Naročil mi je, naj jih tudi sami pišemo. Tako sem bil že v začetku ustanovitve OF seznanjen o njenim pomenom in namenom.

Po prvi svetovni vojni je bila na Primorskem precej številna organizacija TIGR, ki je bila naperjena proti okupatorju. Skoraj v vsaki vasi je bilo po nekaj članov te organizacije. Posebno veliko članov je bilo v naših krajih, saj je bil eden glavnih članov te organizacije Alojz Valenčič iz Bača, ki je bil ustrejan na Bazovici leta 1930. Zato ni bilo težko organizirati OF v naših krajih, ko so se pojavili prvi aktivisti.

Bilo je nekega dne v septembru 1941. K meni je prišla Terezika Urbančič iz Knežaka. Povedala je, da je pri njih neki naš znanec, ki bi rad govoril z menoj. Takoj sem šel in ga dobil v posebni sobi. Pred seboj je imel neko Marxovo knjigo. Ko sva se pozdravila, me je vprašal, ali sem jaz Guštin Puškin (Puškin je bilo naše hišno ime)? Pritrdil sem. On pa je rekel, da upa, da se bova dobro razumela. Zanimalo me je tudi, kako je zvedel zame, vendar mi ni hotel povedati. To je bil Franc Benčan. Mislil sem si, da je o meni povedal verjetno Tone Tomšič, ki je bil takratni organizacijski

sekretar KP Slovenije. Starši Toneta Tomšiča so bili namreč iz Bača, zato je bil mali Tonček pri starih starših na Baču. Bila sva iste starosti, prijatelja in soseda. Skupaj sva tudi obiskovala osnovno šolo v Knežaku, dokler se ni vsa družina preselila v Ljubljano. Ne morem trditi, da je Tone Tomšič Francu Benčanu priporočil ravno mene, vendar takrat sem tako mislil.

Franc Benčan je bil ožji sorodnik družine Urbančič v Knežku (po domače pri Andrejevih). Vsa družina Urbančič je ves čas aktivno sodelovala v osvobodilnem boju. Terezika in Tončka sta bili hrabri kurirki in aktivistki. Zal sta bili ustreljeni leta 1944 v Ilirski Bistrici.

Franc Benčan se je nastanil za nekaj dni pri Urbančičevih v Knežaku. Obvestili smo tovariše po bližnjih vaseh, ki smo jim zaupali. Tako je Franc začel z nami resno in konkretno delo. Po vaseh je imel redne ožje sestanke. Večkrat je odšel tudi v Ilirsko Bistrico, kjer je imel zavednega bratranca Andreja Urbančiča. Tako se je seznanil s široko okolico.

V tem času pa je prišel prek Ljubljane španski borec, doma iz Knežaka, Matja Gržina (Silvo Robida). Leta 1944 je bil instruktor v partijski šoli v Cerknem in ob nemškem napadu na šolo je padel.

Franc je bil Matije zelo vesel, saj je tudi on takoj začel z organizacijskim delom med nami. Njuno delo se je hitro razgibalo, zato sta sklenila, da organizirajo sestanek iz širše okolice in da na tem sestanku porazdelijo delo po terenu. Sestanek je bil sklican v razvalinah gradu Miroslava Vilharja in Kalcu, in ne na Klancu, kakor piše Jože Simšič. Na sestanku so bili aktivisti, po eden ali dva iz bližnjih in daljnih krajev, vse do Reke in Brkinov. Na tem sestanku, ki sta ga vodila Franc Benčan in Matja Gržina, smo dobili nalogo delati med ljudmi, da bodo politično in materialno pripravljeni, ko pride čas za splošen boj proti sovražniku. Delo smo nadaljevali po skupinah, sicer med seboj povezani. Franc Benčan

je bil s svojim aktivnim delom dovoljen in je kmalu zatem odšel drugam. Aktivisti, ki smo ostali na terenu, smo mu bili zelo hvaležni. To se je najbolj pokazalo, ko je prišlo 27 borcev marca 1942 k nam in so našli pripravljen teren ter zelo lep sprejem.

AUGUSTIN SAJN

Ne ponarejajmo zgodovine!

V Primorskih novicah št. 96 z dne 3. 12. 82 je bil objavljen članek z naslovom »Prijateljske vezi še iz časov NOB«. Med drugim navaja dopisnik, da je bil v Bukovici pri Volčji dragi v hiši št. 85 marca meseca leta 1942 ustanovljen odbor OF, v katerem so sodelovali že pokojni Ivan Morel itd.

V članku piše, da so imeli v navedeni hiši v bunkerju pogoste setanke Adrijan Kumar-Borivoj in drugi, med njimi tudi Pino Tomažič.

V TV-15 z dne 9. decembra 1982 je bil objavljen članek z istim naslovom, istega avtorja, v nekoliko skrajšani obliki, kjer zopet navaja, da se je omenjenih sestankov udeleževal Pino Tomažič.

Cudno se mi zdi, da dopisnik iz Volčje drage, torej s Primorske ne ve, da je bil Pino Tomažič decembra leta 1941 v znanem tržaškem procesu z drugimi tovariši obsojen na smrt in ustreljen.

Bil sem z njim v zaporu (Coroneo) v Trstu, zato me je ta dopis presenetil in se čudim nevednosti.

BOGOMIL HVALA
Tolmin

Ob 50-letnici požiga Reichstaga

Zakaj so odkopali truplo obglavljenega van der Lubbeja in ga zažgali?

Ameriški zgodovinar Bullock: »Bilo je tako, kakor če bi izročili policijsko oblast gangsterjem.«

Dne 30. januarja 1933. leta je predsednik Paul von Hindenburg imenoval Hitlerja za kanclerja (predsednika vlade) nemškega rajha. Tistega dne je propagandni minister Goebbels zapisal v svoj dnevnik: »Na konferenci z voditeljem razpravljamo o ukrepih za boj proti rdečemu nasilju. Za zdaj se bomo še vzdržali direktne akcije. Najprej mora vzplameneti poskus boljše revolucije. V danem trenutku pa bomo udarili...«

Kaplar Adolf Hitler, med prvo svetovno vojno vohun tajne vojaške obveščevalne službe, ki je vohunil med vojaki in oficirji, kdo je za »rdeče«, si je hitro grabil neomejeno oblast. Po Hindenburgovi smrti avgusta 1934. leta je postal predsednik države, vlade in še naprej voditelj nacistične stranke. Leta 1938 je prevzel tudi vrhovno poveljstvo nemške vojske.

Ko je bil Hitler imenovan za kanclerja, je nemški rajh sestavljalo 17 samostojnih enot oziroma držav. Po obsegu so bile zelo različne: Prusija (38 milijonov prebivalcev), Bavarska (7 milijonov), Saška (5), Würtemberg in Baden vsaka po dva milijona itn. Tako sta vsak kraj upravljali dve vladi: osrednja in »lokalna«. V obdobju 1933-34 je bil predsednik pruske vlade von Papen, minister za notranje zadeve pa Göring. In v tem obdobju nihče razen Hitlerja v Nemčiji ni igral tako pomembne vloge kot prav Göring. Le-ta je v Prusiji takoj začel odpustiti vse »sumljive« državne uradnike in funkcionarje, na njihova mesta pa je postavil aktivne voditelje SA in SS, torej člane nacistične stranke. Temeljito je očistil policijo in na svojo pest poklical pod orožje 50.000 mož, med njimi je bilo 25.000 pripadnikov SA (jurišnih oddelkov nacistične stranke) in

15.000 esesovcev. Ameriški zgodovinar Allan Bullock je v knjigi »Hitler, slika tiranstva«, zapisal, da »je bilo prav tako, kakor če bi izročili policijsko oblast gangsterjem.« Za državljane je bilo silno nevarno iskati zaščito pri policiji. Za njih je bilo boljše, če so molče gledali, kako koga tepejo, kako kje ple-

Marinus van der Lubbe, obtožen požiga Reichstaga februarja 1933. leta

nijo, razbijajo ipd. Göring je ustanovil gestapo in februarja 1933. leta policiji zabičal, da ne smejo priznati organizacijam, ki so sovražne državi, in naj uporabljajo strelno orožje, ne glede na posledice. Bolje je, da streljajo na napačnega, ker bo tako moral sam branil, kaznovan pa bo tisti, ki ne bo streljal na pravega »rdečega«.

Zločin v vasi Potempi

V zmoti je, kdor misli, da se je nacistično nasilje začelo šele s prihodom nacistov (Hitlerja) na oblast. Že od vsega začetka je Hitler ustanovil SA oddelke, ki so s palicami in biči napadali mirne državljane in nasilno razbijali shode drugih strank. Nacistična stranka do prihoda na oblast nikoli ni dobila tako velikega števila glasov, da bi njeni poslanci v parlamentu

(Reichstagu) imeli večino. Kljub strahovitemu nasilju so komunisti 1932. leta še vedno dobili 6 milijonov glasov in s tem sto poslanskih mest.

Kako pa je že takratna oblast gledala na nacistično nasilje, nazorno kaže primer, ki se je zgodil 9. avgusta 1932. leta v slezijski vasi Potempi: pet nacistov je vprico matere do smrti obrcalo mladega komunista Pietrzucha. Dne 22. avgusta 1932. leta (torej zelo hitro) so vseh teh pet nacistov obsodili na smrt. Vsi so bili člani SA. Hitler je bil v zadregi: ali naj obsodi umor in se s tem zameri SA, ali pa naj se zavzame zanje in odkrije pravi obraz nacistične politike. Odločil se je, da bo branil SA, in je obsojenec na smrt poslal brzojavko, ki so jo objavili časopisi in radio: »Tovariši, spričo te pošastne in krvave obsodbe se čutim z vami povezanega v brezmejni lojalnosti. Od tega trenutka dalje je vaša osvoboditev vprašanje časti.«

Takoj po tej brzojavki je nacistična stranka izdala manifest, v katerem je hudo napadla predsednika vlade Papena, načelnik štaba SA Enot Röhm pa je obiskal obsojenec in jim zagotovil, da ne bodo usmrčeni. In niso bili. Čez leto dni so vsi napredovali v višji čin in take in njim podobne rablje smo potem čutili po celi Evropi.

Komu je koristil požig?

»Najprej mora vzplameneti poskus boljše revolucije, potem bomo udarili,« je rekel Goebbels. Ker pa se na takšen »poskus« nihče v Nemčiji ni pripravil, so ga pač morali nacisti sami zrežirati. Dne 24. februarja 1933. leta je policija vdrla v sedež komunistične stranke v Berlinu, ki je bil v hiši Karla Liebknechta. Sledilo je uradno poročilo, da so odkrili in

zaplenili načrte za komunistično revolucijo. Goebbelsov tako zelen razlog za udar je bil tu. Tri dni po tem dogodku (v noči od 27. na 28. februar 1933.) je v poslopju Reichstaga skrivnostno izbruhnil požar. Tisti večer je bil von Papen na obisku pri Hindenburgu, Hitler na večerji pri Goebbelsu, le Göring je bil po »naključju« pred Reichstagom, ko je začelo goreti. Kričal je: »To je začetek komunistične revolucije!«

Na kraju požara so zalotili in aretirali mladega komunisto van der Lubbeja, Göring pa je takoj izjavil, da je van der Lubbe samo šahovska figura v veliki komunistični zaroti, ki je nameravala sprožiti val nasilja. Sledile so aretacije Bolgarov Dimitrova, Taneva in Popova in Nemca Torglerja.

Dan po požaru je Hitler že razglasil odlok »Za varstvo ljudstva in države«. Odlok je napovedal konec svoboščin. Policiji je bilo vse dovoljeno, ne glede na zakonske predpise.

Dimitrov je v svojem zgodovinsko znamenitem zagovoru dokazal, da je bil požar potreben nacistom, da bi imeli razlog za uvedbo nasilja, in ne samo komunistom. Čeprav je bil šest mesecev noč in dan priklenjen z verigo v ječi, je v tem času prešudiral celotno nemško pravo in se sam branil. Obrambo je preobrazil v močno obtožbo proti novim voditeljem nemške države. Njegov govor je bil doslej že nešteto krat objavljen v raznih časopisih širom po svetu, pri nas ga je v štirih nadaljevanjih objavil Komunist pred štirimi leti.

Ali so van der Lubbeja zastrupili?

Dimitrov je s svojim zagovorom dosegel oprostitev

vseh obtožencev, razen van der Lubbeja, ki so ga dejansko zalotili na kraju požara. Danes vemo, da so Reichstag zažgali esesovci po strogo tajnem navodilu Göringa (da kljub strogi zapovedi le kdo ne bi kje o tem kaj spregovoril, so kasneje vse sami skrivaj pobili). Poraja se vprašanje, kaj je tam delal van der Lubbe?

Na sodišču se je van der Lubbe čudno vedel: njegove steklenosive oči so buljile v prazno puščobo, z mislimi je bil odsoten, kot da mu vse skupaj ni nič mar. Na vprašanja sodnikov je odgovarjal zelo kratko, po navadi samo z da ali ne. Vse to so navzoči v dvorani opazili že med sojenjem.

Sodni proces je močno odmeval po svetu; v dvorani je bilo veliko novinarjev iz raznih držav. Da bi bilo vse videti na visoki stopnji zakonitosti, je sodišče dalo psihiatrijsko pregledati vse obtožence, toda uprlo se je zahtevi, naj bi pregledali kri van der Lubbeja. Prav tiste dni so časopisi veliko pisali o škodljivi uporabi farmacevtskega izdelka skopolamina, ki povzroča otopolnost in zaspornost brez volje in hromi sposobnost zapažanja dogajanj v neposredni okolici. S tako zastrupljenimi (drogiranimi) možgani je van der Lubbe priznal, da je požigalec, in vse tisto, kar mu je kdo prišepnil. Van der Lubbe je bil obsojen na smrt z obešenjem, toda po sodbi »velikodušno« nastopi Hitler in javno zahteva, naj smrtno kazn opravijo drugače, ker »je za pripadnika germanske rase sramotna smrt na vešalih.« Seveda je Hitler v tem »uspeh« in van der Lubbeju so v zaporu v Leipzigu z rezilom giljotine odrezali glavo (kar naj bi bilo po Hitlerjevem mnenju bolj humano).

Nizozemska vlada je že tedaj, takoj po izrečenju smrtni kazni Lubbeja, zahtevala od nemških pravosodnih organov, da odložijo izvršitev smrtno kazni vse dotlej, dokler ne odkrijejo, kdo se skriva za van der Lubbejem. Toda Hitler je pritiskal na senilnega predsednika Hindenburga, naj zavrne vse prošnje za pomilostitev, kar je slednji tudi storil in podpisal odlok, naj smrtno kazn opravijo z giljotino.

Medtem ko je van der Lubbe čakal na izvršitev smrtno kazni, ga niso več drogirali in šele sedaj se je zavedel, kaj se je pravzaprav dogajalo z njim. Ko je zagledal giljotino, je vprašal sodnike, kje so drugi. Že to pove, da sploh ni bil prisoben, ko so na sodišču brali obsodbo. Zmerjal je sodnike in vse navzoče in so prej mirnega fanta morali na silo vleči h giljotini. Kričal je, da je nedolžen in da sploh ne ve, kje, kdo in zakaj so mu sodili.

Po izvršitvi smrtno kazni so sorodniki usmrčenega iz Amsterdamu poslali takista v Leipzig, da bi prepeljal krsto s truplom na Nizozemsko, toda takist se je vrnil brez krste in trupla.

Mednarodna javnost je bila razburjena, ker je bilo preveč očitno, kam pes nacistične Nemčije moli tace. V takem ozračju se iz mračnjastva pojavi sam šef gestapa in ukaže nekaj komaj verjetnega: Truplo Marinusa naj takoj izkopljejo in zažgejo.

Cesa so se bali sodni organi, ki so vodili obravnavo, in tajna policija, ki je bila v ozadju kot glavna gonilna sila celotne drame? Bali so se, da bi kdo skrivaj odkopal truplo in ga »prethotapil« čez mejo v kakšno drugo državo, kjer bi strokovnjaki pregledali Lubbejevo tkivo. Sodna medicina je že tedaj znala v tkivu in kosteh odkriti sledove drogiranj. Kaj takega pa se ni smelo zgoditi, zato so truplo mučenika upepelili.

In še tole pojasnilo: Mednarodni komite za preučevanje vzrokov in posledic druge svetovne vojne je pred leti ustanovil posebno komisijo za raziskovanje primera požiga »Reichstaga«. Komisija, ki ima sedež v Luksemburgu, je o svojih dognanjih obvestila svetovno javnost in zaključki v tem zapisu so iz poročila omenjene komisije.

Jože Vidic

Ob štiridesetletnici smrti prijatelja Jožeta Černiča S Pepetom v navezi

Januarja 1943. leta je nad Poljansko dolino na Gorenjskem v spopadu z nemško policijsko enoto padel Jože Černič-Kostja, partizan Gorenjskega odreda. Ob štirideseti obletnici njegove junajske smrti čutim za svojo prijateljsko dolžnost, da se z nekaj besedami oglasim v njegov spomin. V vseh tridesetih letih predvojnega časa naju je namreč vezalo tesno prijateljstvo. Šele predlani pa sem dokončno zvedel, kakšna usoda ga je takrat doletela.

Spomladi leta 1942. sem odšel iz Ljubljane v partizane pred njim. Zato nisem natančno vedel niti, kdaj je on odšel niti kam. V zimi 1942-43, ko sem bil z Izvršnim odborom Osvobodilne fronte v Polhograjskih Dolomitih, sem po naključju od nekega našega aktivista z Gorenjske zvedel, da se nahaja Jože Černič v patizanih na Škofjeloškem in da je predviden za organizacijo smučarskih enot, ki naj bi jih ustanovili nekje na območju Jelovice in Pokljuke. Kmalu zatem pa sem slišal o nemškem napadu na bunker oziroma zemljanko nekje v Poljanski dolini, v kateri je bil tudi Jože Černič, toda s tem pojasnilom, da on ni padel, temveč da je bil ranjen, od Nemcev ujet in živ odpeljan. Povedali so mi tudi, da so Nemci čez nekaj časa izdali nekakšen letak, v katerem poziva partizane Kostja svoje soborce k predaji, češ da je sprevidel, da je boj nesmieln. Potem nisem med vojno o usodi Jožeta Černiča ničesar več slišal. V povojnem času sem večkrat na različne strani poizvedoval, kaj se je končno dogodilo z njim, ali so ga Nemci takoj za tem, ko so ga zajeli, ubili, ali je bil odgnan v zapore ali v kako taborišče in če je bil ubit, ali se vé, kje je bil pokopan. Tako moja poizvedovanja kakor tudi prizadevanja ene

njegovih sester so ostala brez uspeha. V majski številki Borca v letu 1981. pa sem prebral zapiske o Poljanski četi, ki jih je priobčil Janko Mrovlje-Marko, znani gorenjski partizan. Tu je bilo zapisano, da je bil ob napadu nemške policijske enote 19. januarja 1943. leta na zemljanko v grapi na Dolenjih

Jože Černič

brdih ubit tudi Jože Černič-Kostja, takratni namestnik političnega komisarja 3. bataljona Gorenjskega odreda. Skupaj z drugimi, ki so padli v tem spopadu, je bil neposredno zatem pokopan prav v bližini te zemljanke. Po vojni pa so bili leta 1945. prenešeni posmrtni ostanki teh borcev v skupno grobnico v Dobje pri Srednji vasi, kjer je na spomeniku zapisano, da je tam pokopanih 29 partizanov, padlih na tem območju Poljanske doline. Njihovih imen pa ni na spomeniku. Poleg Janka Mrovljeta sem dobil potrditev o taki smrti Jožeta Černiča tudi od znanih aktivistov in prvoborcev Antona Peternela-Igorja, Maksa Krmelja-Mati-je in še drugih. Izkazalo se je, da je bilo poročilo, ki sem ga dobil med vojno, napačno. Dokazano je tedaj, da prija-

telj Jože Černič-Kostja počiva s svojimi soborci v grobu na robu gozda pri Dobju nad Poljansko dolino.

Z Jožetom Černičem sem se seznanil na ljubljanski univerzi in to v času po šestojanuarski diktaturi leta 1929. Bil je to politično razgiban čas in študentska mladina se je, povezana z delavskim gibanjem, vidno pojavljala v javnem političnem in kulturnem življenju pri nas. Jože Černič je bil aktiven v tem gibanju in videval si ga največ v krogu bratov Oskarja in Fedorja Kovačiča, Otokarja Franka, Vilibalda Kanteja, Staneta Ozvalda in še nekaterih drugih, za katere smo vedeli, da so partijci. Z njimi smo imeli stike tudi nekateri iz drugih akademskih društev ter sodelovali z njimi pri demonstracijah in pri drugih skupnih akcijah. V letu 1934 je bil v nekem večjem procesu proti Mirku Koširju in tovarišem tudi on obtožen komunističnega delovanja. S pomočjo njegovega zagovornika dr. Aleša Stanovnika (junija 1942. leta je bil od Italijanov ustreljen) in nas, nekaterih njegovih planinskih tovarišev, se je posrečilo zavrniti glavni del obtožbe in postaviti policijskega ovaduha – glavno pričlo proti Černiču – na laž. Jože Černič je bil takrat obsojen le na manjšo kazen, mislim da na pol leta zapor. Kot dober poznavalec naših gor je večkrat kot vodnik pomagal komunistom-ilegalcem iz Slovenije in od drugod iz Jugoslavije na njihovi poti v Avstrijo naskrivaj prekoračiti karavanško mejo.

Moje znanstvo z Jožetom Černičem je kmalu postalo prijateljstvo in ostalo je trdno vse do leta 1942, ko sva se v zgodnji spomladi zadnjič videla kot ilegalca v Ljubljani. Svojega študija na univerzi ni mogel opraviti do časa. Družina je živela v zelo

hudih gmotnih razmerah in moral si je sam pomagati ter se preživljati z začasnimi deli in skromnimi zaposlitvami. Imel je velik smisel in veselje za šport in aktivno se je udeleževal v različnih njegovih panogah, predvsem pa v smučanju. V tem se je izpopolnil, postal smučski učitelj in trener, kar je bila v tistih letih pred vojno pravzaprav tudi njegova profesionalna zaposlitev.

Jože Černič je bil človek vedrega značaja, duhovit in šegav, znal je, kot pravimo, »držati pokonci vso družino«. Z njim so me najbolj spoprijateljile planine. Naša družina je v tridesetih letih pred vojno veliko hodila v gore, predvsem pa smo skoraj vsako leto v poletju tabirili v Martuljku in se dobro »sprehajali« po njegovih čudovitih vrhovih, grebenih in žlebovih, pa tudi po stenah. S Pepetom – tako smo ga klicali, sva bila v tej družini nekakšna plezalska naveza in povzpela sva se na marsikateri vrh martuljske skupine, pa tudi drugih Julijcev. V mnogih lepih spominih, ki me vežejo na tisti čas, mi je živo pred očmi njegova podoba, podoba človeka, ki je ostal tudi takrat, ko je gora pokazala zobe, hrabrega srca ter vedrega čela in na njegovo prijateljsko roko si se lahko zanesel.

Naša predvojna prijateljska družina se je zelo skrčila. Niso se vsi vrnili iz partizanov in ne iz fašističnih taborišč, pa tudi v povojnem času so se že mnogi poslovili. Jože Černič – naš dragi prijatelj Pepe – nas je prvi zapustil. V boju za našo svobodo in za novo življenje je padel kot partizan Kostja s puško v rokah. Ponosni smo nanj. Že dolgo ga ni več med nami, toda spomin nanj ni zbledel. Ostal je živ in prijateljski.

Marian Breclj

Kje je ostal top?

Pojasnilo k članku »Borec in godbenik 9. korpusa v Trstu« avtorja Franca Ravnika, objavljen v TV 15, št. 2, 13. januarja 1983.

Bil sem kar malo presenečen, ko sem prebral članek, opazil sem, da ni vse resnično, kot je napisano. Res je, da po toliko letih človek marsikaj pozabi. Če ni prepričan o tistem, kar napiše, bi se moral pozanimati pri tovariših, ki so bili takrat zraven. Verjetno so še tovariši, ki bi lahko bolj pravilno dali nekatere izjave o tem članku. Zato bi tudi jaz rad nekaj povedal, saj sem bil takrat zraven.

To je bilo 29. aprila 1945, leta nad vasjo Krnica. Prešernova brigada je dobila nalogo, naj takoj krene proti Trstu. Štab 31. divizije je odšel proti Trstu in se ustavil v Štanjelu na Krasu. Zaradi hitrega pohoda, je štab 31. divizije brigadi dodelil divizijsko godbo in top, ki so ga vlekli konji. V štabu brigade smo se dogovorili, da gresta dva bataljona naprej, tretji – zadnji pa z godbeniki in topom, z vprego ter brigadno četo za zvezo pa zadnji. Tako smo 29. aprila zvečer krenili v Vipavski križ – Velike Žabljice – Štanjel, da bi prekoračili cesto Postojna – Gorica. Bilo je deževno in bližala se je noč. Cesta Postojna – Gorica je bila večinoma natlačena z bežečimi četniki, ustaši in belogardisti. V nekaj presledkih, ki so nastali, sta prva dva bataljona izkoristila in prečkala cesto. Tretji – zadnji pa ni imel več možnosti, saj je na cesti nastal pravi kaos bežečih. Naša naloga je bila, čim prej priti do Trsta in se ne spuščati brez potrebe v boj. No, in tako je bataljonski štab odločil in jaz, da godbenike, četo za zvezo in top damo na zadnjo stran. V predhodnico pa pošljemo nekaj borcev, da omogočijo varen prehod preko ceste. Ko je ta predhodnica krenila, se ji je pridružil tudi kapelnik Rudi Pešl, ne da bi ga kdo poslal z omenjeno predhodnico. Predhodnici se je pridružil tudi spremstvo topa brez kakršne koli vednosti štaba bataljona. Ko je predhodnica prišla v bližino ceste, je bila že trda tema. Naletela je na sovražnika, ki je bočno varoval bežečo

drhal. Sovražnik je začel streljati z vsem mogočim orožjem v smeri, od koder je prihajal ropot predhodnice in topa. Predhodnica se je umaknila in zaradi teme niso vedeli, da je bil pred njimi kapelnik Pešl. Takrat je bil smrtno zadet. Šele zjutraj, ko se je zdenilo, smo opazili, da med godbeniki ni njihovega kapelnika. Tam so našli mrtvega kapelnika. Vaščani so takoj odnesli njegovo truplo in ga pokopali v tej vasi. Nekaj let kasneje je bil pokopan in odpeljan v Ljubljano.

Nekaj stavkov iz članka tovariša Ravnika bom citiral »Godbeniki smo bili na sredini brigade. Pred nami sta dva volička vlekla top, ki je povzročal hrup. V to smer so ustaši še bolj streljali. Volička sta bila zadeta. Tega ni opazil nihče zaradi teme. Komisar nas je obdolžil, da smo pretrgali zvezo. Tako smo morali stopiti na čelo brigade, kljub temu, da smo komisarju skušali dopovedati, da nismo krivi.«

Ne vem, da bi kateri koli od štaba brigade ali bataljona v takem primeru poslal v predhodnico neoborožene ljudi – godbenike, kot navaja tovariš Ravnik.

Bataljon z godbeniki in brigadno četo za zvezo se je umaknil nad vas v gozd in čakal dan. Dobili smo radijsko zvezo z divizijo ter smo jim sporočili, kakšna je situacija. Šele popoldne okoli druge ali tretje ure se je cesta spraznila: Krenili smo do vasi, kjer so nam domačini pravili in postregli s polento in vinom. Nato smo krenili prek ceste Postojna – Gorica v smeri Vipavski križ – Planina in Štanjel, kjer smo oddali godbenike, nato pa hitro krenili proti Gorici. Prvega maja je prišel zaostali bataljon ob pol dvanajstih v predmestje Gorice. Nato se je začel boj z bežečimi sovražniki, ki je trajal vse do drugega maja popoldne.

Tone Selišnik
Bistrica 160, Tržič

Miha Butara-Aleks

Marinčkovi z Zaloške ceste 15

Tudi mami Pepci ni bilo lahko. Klonila pa tudi ni. V mejah možnosti se je v celoti razdaljala za NOB. Čeprav z ohranjenimi materialnimi viri, za ohranitev družine, je bila tudi v tistih hudih časih pripravljena priskočiti na pomoč tistim, ki so bili, zaradi opredelitve za OF, po njeni presoji še potrebnejši pomoči. Pri tem ji je bila v največjo oporo hčerka Mara, poročena Šlajpah. Mara se je po presahnitvi vseh virov za preskrbo družine (razen socialnih in pomoči OF) zaposlila v knjižnici Delavske zbornice. Zaposlitev je dobila prek organizacije OF, ki je po smrti Toneta Marinčka na Rabu od takratnega predsednika D. zbornice Alujevića zahtevala, da mora zaposliti Maro. (Alujević je bil po vojni sojen zaradi sodelovanja z okupacijskimi oblastmi. Na javni razpravi pa je, kot se spominja Mara, v svoj zagovor poudarjal, da je izvajal tudi naloge OF in da je po takšnem nalogu zaposlil Maro Šlajpah, rojeno Marinček.). Le tako je lahko Marinčkova mama Pepca, oziroma sta lahko mama in hčerka Mara v septembru 1943. prevzeli dojenčka partizanskih staršev, ga pripeljali v svobodo ter izročili staršema – partizanoma.

Z dojenčkom Saškom pa je bilo tako. Njegova starša, predvsem mama Zina Kisovec, ki je kot trafikantka izvajala pomembne naloge, predvsem v zvezi s povezovanjem določenih vodilnih funkcionarjev OF v Ljubljani, se je morala zaradi aretacije, ki ji je grozila, poleti

1943., skupno z možem – frizerjem umakniti iz Ljubljane. Odšla sta k partizanom. Za nekaj nad mesec dni starega dojenčka je začelo skrbela družina beguncev s Primorske, ki je iz Srbije, kamor je bila na silo izseljena, prišla v Ljubljano in se nastanila v podnajemniški sobi Svetkove družine, ko je v stanovanju ostala le mati Kristina Svetek. Otroka, Dušan in Danica, poročena Marinček, sta bila že od prve polovice 1942. leta aktivna partizana. Mož Francelj Svetek, se je moral že v začetku pomladi 1943. leta umakniti iz Ljubljane.

Toda emigranta, ki sta skrbela za Saška, sta malo pred italijansko kapitulacijo enostavno odšla, skrb za dojenčka pa je prevzela Kristina. Kmalu za tem se je morala tudi Kristina umakniti iz Ljubljane. Pred odhodom iz Ljubljane je malega Saška izročila Mari Šlajpah, ki ga je, v dogovoru s svojo mamo Pepco Marinček, odnesla na Zaloško cesto 15. Saško je tako postal priljubljen član Marinčkove družine. Otroci so ga imeli neizmerno radi. Mara Šlajpah pa je zaradi njega postala kamen spetike za belogardistično usmerjenega direktorja konzumnega društva. Obdolžil jo je »prešušstva«, ker je pač v odsotnosti moža – interniranca, dobila dojenčka. Njej in tudi mami Pepci pa so takšne obtožbe prišle prav. Dokler so imeli Maro za mamno malega Saška, se ni bilo bati, da bi jim ga hotel kdorkoli vzeti kot otroka staršev, ki sta morala kot aktivno organizi-

rana aktivista pobegniti k partizanom.

Saškova mama, Zina Kisovec, je bila kot partizanka razporejena na delo v tehniko. Tam se je srečevala in delala z Danico Marinček, rojeno Svetek. Neštetokrat, predvsem pa v ob-

Maričkova mama je prvega februarja letos dopolnila devetdeset let. Ob tem visokem jubileju, ki ga je proslavila sredi številne družine pri ljubljanskem Vitezu, so ji predstavniki RS ZSS dali zlati znak Delavske enotnosti, priznanje njenemu pokojnemu možu Tonetu Marinčku.

Na fotografiji sekretar RS ZSS Zdravko Krvina izročila Marinčkovi mami zlati znak Delavske enotnosti. Foto: Ciril Stani.

dobju, ko je Danica pričakovala dojenčka (Tonček Marinček se je rodil 7. oktobra 1944. leta v partizanski bolnišnici na Rogu), je omenjala svojega Saška ter se bala, če ga bo še videla ali ne. Pri vsem tem pa sploh ni vedela, da je bila Daničina mama Kristina Svetek ne-

kaj časa Saškova skrbnica, kakor tudi ne, da je Saško v oskrbi Marinčkove mame, Daničine tašče, kjer je tudi pričakal konec vojne in svobodo.

Ob štiridesetletnici hudih preizkušenj in dogodkov, in ob 90-letnici rojstva tete Pepce, žene Toneta Marinčka, starejšega, ki mu je vedno zvesto stala ob strani in se tudi pozneje, s celim svojim bitjem, razdaljala za dobro svoje družine, se v imenu vseh, ki smo se srčevali pri tej družini in bili deležni toplega sprejema, najlepše zahvaljujem in ob življenjskem jubileju kličem, teta Pepca, hvala za vse in še na mnoga leta!

Viri:

- Tone Fajfar, pisna izjava, arhiv CK ZKS;
- Tone Fajfar, »Odlomitev«, spomini in partizanski dnevnik, druga dopolnjena izdaja, založba Borec, Ljubljana 1981;
- Janko Prunk, »Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda«, Cankarjeva založba, v Ljubljani 1977;
- Stane Kovač, »Na Stajerskem in Gorenjskem v maju 1941« 8/9, avgust/september 1982;
- Zora Stritar-Konjajev, Sonja Gomzi in Nada Starkl: »Medicinci v narodnoosvobodilnem boju.« Medicinski razgledi, 14/1975, št. 14, str. 403-408;
- Nada Starkl, prim. dr. med. – ustna izjava Mari Šlajpah-Zorn o akciji Marjana Marinca in Jožeta Marinčka 14. aprila 1942;
- Viktor Avbelj-Rudi, ustni vir;
- Dr. Jože Brilej-Bolko, ustni vir;
- Martin Bajc-Grega, ustni vir;
- Tone Marinček, mlajši, življenjepis oz. anketni list – arhiv CK ZKJ;
- Pepca Marinček, Mara Šlajpah-Zorn, roj. Marinček, pok. genmajor Tone Marinček, Danica Marinček, roj. Svetek, Kristina Svetek in Ciril Marinček, ustni viri;

Konec

Zaupno poročilo jeseniškega župana

Nesreča v Baragovi koči pred bitko na Stolu

Ko je opisoval hajko na partizane na Zabreški planini in bitko na Stolu 20. februarja 1942. leta, je jeseniški župan Karel Luckmann v zaupnem poročilu med drugim zapisal: »Major Mann in lovski nadzornik Grilc sta šla po vzhodni vzpenjajoči se poti na sumljivo območje, jaz pa sem se z oddelkom višjega poročnika Bleiweissa povzpel do Valvasorjeve koče in od tam v vzhodni smeri do Zabreznške planine. Tja smo prišli ob pol petih zjutraj, ko je bilo še temno. Tedaj je v bližini odjeknil strel. Nadporočnik je razporedil skupine spodaj in zgoraj. Prek obeh kril so izvidnice iskale zvezo z oddelkom majorja Manna. Šele v jutranjem mraku so skupine zasedle in preiskale počitniške hišice nad Zabreznško planino.

Vse je kazalo, da so te koče uporabljali partizani in da so se umaknili tik pred nami. Prostori, ležišča in voda na peči so bili še topli. Zaplenili smo nekaj hrane: mast, sladkor, moko, fižol, kavo itn. Našli smo tudi obleke in odeje. Pa hlače nemškega policista, ki so ga partizani ustrelili in izropali pred Dražgošami. Njegovo ime je bilo zaznamovano na hlačah.

Največja koča, v kateri je bilo glavno taborišče, je nekoč pripadala klerikalni študentovski zvezi. V kupu zemlje, ki smo ga odkopali v domnevi, da je v njem strelivo, smo odkrili žensko truplo, ki še ni nič razpadlo. Vzrok smrti je bil revolverski strel v srce. V preprosti

leseni krsti je ležala steklenica s sporočilom, da je Julijana Jenstrle žrtev nemškega okupatorja. Bojevala se je za svobodo Slovenije in si pridobila velike zasluge za preskrbovanje partizanov z živili in poročili, in to kljub zasledovanju nemških izvalokov in slovenskih izdajalcev. Ni ji bilo dano, da bi doživela osvoboditev Slovenije; padla je 19. t. m. Listek je bil datiran z 20 t. m.

Mi smo tistega dne pred zoro obkolili taborišče. Žal so nam ptički ušli, sicer ne bi nihče ostal živ. Po slamnatih ležiščih in razdelitvi službe za stražo, ki je med drugim poslala na nočno stražo s št. 21 označenega moža, sklepam, da je bilo v tem

Julka Jenstrle

taborišču približno 30 partizanov. Po kratkem počitku, preiskavi bližnje okolice in požigu koč smo se odpravili po sledi za partizani. Major Mann je razdelil svoj oddelek v pet vodov oziroma okrepjenih skupin, od katerih je šla vsaka po eni od taborišča vodečih sledih v snegu. Prevzel sem vod-

stvo skupine, ki se je odpravila po sveže izhojeni stezi v dolino. Major Mann je vodil skupino navkreber proti vrhu Malega Stola, kjer je naletel na partizane. V boju je padel partizanski mitraljezec. Partizani so se utaborili na planoti Malega Stola in nekdanje Prešernove koče. Po zavzetju planote in umiku partizanov so kočo požgali...

Mnogi partizani se dobro oblečeni in različno pokriti tudi podnevi zadržujejo v vaseh, verjetno tudi na Jesenicah. Nihče jih ne legitimira, naše akcijske sile in uradi jih ne poznajo, domačini jih ne izdajo. Julka Jenstrle, katere truplo smo našli pod kupom zemlje poleg partizanskega taborišča, je bila samska služkinja, rojena 9. I. 1915 v Zenici, pristojna v Sorico pri Škofji Loki. V moji občini je bila redno prijavljena od 16. januarja 1937 in je bila v zadnjem času na begu. Kot sem lahko pozneje ugotovil, jo je tri dni pred njeno smrtjo med drugimi videla na železniški postaji Javornik Dorotheja Schiller (beri: Šiler), ki ni vedela, da je na begu...

Julijin oče Florjan je bil kovač v jeseniški železarni. Pred prvo svetovno vojno so ga preselili v Zenico. Tja ni šel prostovoljno, temveč zaradi potrebe po tovrstnih delavcih. Z njim je šla tudi žena Uršula s tremi otroki. Prišla je vojna in Florjan je moral obleči uniformo in oditi na fronto. Januarja 1915. leta je prišel na dopust in takrat mu je žena rodila hčerko Julko. Jul-

ko Jenstrle, ki jo v svojem poročilu omenja jeseniški župan.

Čez leto dni je Uršula dobila obvestilo, da je njen mož Florjan padel pri Doberdolu. Ostala je sama s tremi hčerkami in sinom Florjanom, ki je bil kot najstarejši star šele pet let. Zaradi očetove smrti se je družina vrnila v Davčo v Selški dolini, na očetov rojstni dom. Na domu, po domače pri Podmejaču, so še živeli očetovi bratje in sestre in so si bili drug drugemu v

bila v Kranju, Trziču in na Jesenicah. Njen brat Florjan je delal v martinarni na Jesenicah. Leta 1941. je zbiral orožje, hrano in denar za prve borce. Maja 1942. leta so ga gestapovci aretirali, zaprli v begunjske zapore in 10. julija 1942 ustrelili v Gorici pri Golniku.

Julkina sestra Frančiška se je pred vojno poročila s predvojnim komunistom Janezom Šmidom, kasnejšim prvoborcem.

Jeseniški prvoborec

Družina Jenstrle januarja 1915. leta v Zenici. Mati drži Julko v naročju; zaradi njenega rojstva je oče dobil dopust, potem pa se je vrnil na fronto in padel

napoto. Za vse ni bilo dovolj hrane ne prostora. Zato se je Uršula z otroki čez nekaj let vrnila na Koroško Belo, kjer sta najprej živela z možem. Julka je že zelo mlada odšla od doma. Za služkinjo je

Franc Benedičič je s Selške planine prinesel pod Stol prvo Nemcem zaplenjeno brzostrelko. Zvečer je šel na Jesenice, brzostrelko pa pred odhodom zaupal Albinu Žemvi-Izdorju, bratu svoje žene

Eve. Žemva je brzostrelko lepo očistil, potem pa odšel v kuhinjo, v kateri so bili kuhar Tinček Azman (poznejši izdajalec), Julka in Ivanka Kozar (slednja je januarja prišla z možem (partizanom)).

Ivanka se nesreče takole spominja:

»Z Julko sva si izmenično delili delo; en dan je ona pomivala posodo, drugi dan jaz, seveda jo je druga brisala in tako sva bili obe v kuhinji.

Usodnega dne je bila ona na vrsti in je pomivala, jaz pa sem poleg nje brisala posodo. Ves čas je iz veže vabila v kuhinjo nesrečnega Albina Žemvo, ki je čistil brzostrelko. Prišel je v kuhinjo in sedel na konec mize. Odganjala sem ga, češ da naj orožja ne čisti v kuhinji, in me je ubogal. Odšel je ven, vendar ga je Julka znova privabila v kuhinjo. Spet sem ga prepodila, Julka pa znova nazaj, žal na svojo nesrečo. Stopil je do mize in ji v šali dejal: Te bom kar ustrelil. Ona pa: Kar ustrelji, če upaš. In počilo je. Prva krogla ji je prebila srce, druga vrečko s kašo, tretje nismo našli.

V času tragedije so se moški gledi na soncu pred kočo. Ko so me tovariši zagledali na pragu, so zaslutili nesrečo. Skočili smo k popolnoma šokiranemu Albinu in mu odvzeli brzostrelko, da si ne bi kaj naredil. Skupaj sva jokala, z nama pa še drugi.

Borci so naredili preprosto krsto iz desk in izkopali jamo blizu koče. Grob je bilo zelo težko izkopati. Poslovilni govor je imel tovariš Slovenko in ta govor smo dali v steklenico in ga položili poleg nje v krsto.

Zjutraj se je začela hajka.

Jože Vidic

Dramlje so se dostojno oddolžile svojemu rojaku

Pred petimi leti, to je leta 1978, je bila na rojstni hiši narodnega heroja Miloša Zidanška v Straži na gori pri Dramljah odkrita spominska plošča s tem besedilom:

V TEJ HIŠI SE JE 12. SEPTEMBRA 1909 RODIL NARODNI HEROJ MILOŠ ZIDANŠEK PREDVOJNI ČLAN CK KPS IN CK KPJ. KOT ČLAN VOJNEGA KOMITEJA KPS JE BIL MED PRVIMI ORGANIZATORJI VSTAJE NA ŠTAJERSKEM. PADEL JE 7. FEBRUARJA 1942 KOT KOMANDANT ŠERČERJEVEGA BATALJONA NA NOTRANJSKEM! VELIČINO NJEGOVE ZGODOVINSKE OSEBNOSTI CENIMO KOT SVETAL VZOR POGUMNEGA REVOLUCIONARJA IN BORCA ZA SVOBODO IN SREČO ČLOVEKA
ZVEZA ZDRUŽENJ BORCEV NOV 23. 7. 1978

Leta 1980 je bila izročena svojemu namestu moderna stavba osnovne šole v Dramljah, poimenovana po Milošu Zidanšku. V večnamenskem prostoru šole so odkrili spominsko ploščo z reliefom heroja, na kateri je besedilo:

TA ŠOLA JE BILA ZGRAJENA OB 150-LETNICI ŠOLSTVA V DRAMLJAH, POIMENOVANA JE PO VELIKEM ROJAKU,

NARODNEM HEROJU MILOŠU ZIDANŠKU MILOŠ ZIDANŠEK JE BIL ŽE PRED VOJNO ČLAN CK KPS IN CK KPJ, V LETU 1941 PA MED PRVIMI ORGANIZATORJI VSTAJE NA ŠTAJERSKEM. LIK VELIKEGA REVOLUCIONARJA NAJ BO MLADINI SVETAL ZGLED, KAKO JE TREBA LJUBITI DOMOVINO, SE BORITI ZA NJENO SVOBODO IN ZA PRAVICE DELOVNIH LJUDI.
1909-1942.
DRAMLJE, 16. II. 1980.

OSNOVNA ŠOLA DRAMLJE

Ze takrat ob odprtju šole so na panojih razstavili vrsto fotografskega materiala in fotokopije raznih dokumentov iz življenja in dela heroja Zidanška. To je bil začetek stalne razstave, ki so jo razširili in izpopolnili in 11. februarja slavnostno odprli. Devet metrov dolg in 1,25 metra širok, zastekljen pano, razdeljen na metrske predele, od katerih vsak zase predstavlja neko obdobje, je poln eksponatov. Poleg pomembnih dogodkov v herojevem bitju in žitju so razstavljene tudi slike Zidanškovih sodelavcev na celjskem območju, Slavka Šlandra, Franja Vrunča-Buzde, Biba Röck, Petra Štanteta-Skale, Janka Skvarče-Modrasa, slika Rdečega mlina v Medlogu, kjer so se predvojni revolucionarji sestajali pri Joštovih.

Delovni kolektiv drameljske šole je vzpostavil stik z Muzejem revolucije v Celju, ki

je izbral kopije gradiva v svojem muzeju in se iz muzejev revolucije v Mariboru in Ljubljani. Šola je navezala tudi stike z Zidanškovo sestro Julijano Zlatečan, edino živečo od dveh sestra in dveh bratov Zidanškov, ki je odstopila tudi precej doslej še neobjavljenega slikovnega materiala. Brez dvoma je to prva razstava o velikem revolucionarju, na kateri je na enem kraju zbrane toliko gradiva, in to v njegovem rojstnem kraju in v šoli, poimenovani po njem.

Stalna razstava o velikem revolucionarju v večnamenskem prostoru šole bo dnevno navzoča med sedanjimi in prihodnjimi

učenci šole, ogledovali pa si jo bodo tudi obiskovalci šole, ki jih ni malo. Pisatelj France Filipič, ki je preučeval življenje in delo heroja Zidanška, je ob odprtju v svojem govoru prikazal vso revolucionarno pot, ki jo je Zidanšek prehodil. Tovarišica Darinka Jošt je za to priložnost sestavila o heroju izredno lep recital, ki ga je podala vnukinja Zidanškove sestre, dijakinja pedagoške gimnazije v Celju Melita Zlatečan. Učenci drameljske šole so dopolnili kulturni program z recitacijami in pesmimi, sestra pokojnega heroja Julijana Zlatečan pa je razstavo odprla.

Ernest Rečnik

Julijana Zlatečan, sestra Miloša Zidanška, odkriva stalno razstavo

Miner se je zmotil

Dušan Gojković – delegat drugega kongresa USAOJ v Drvarju

Pred letom dni sem začel zbirati podatke o delegatih iz Slovenije, ki so se udeležili drugega kongresa Zveze protifašistične mladine Jugoslavije – USAOJ. V Metliki so se zbrali delegati, ki so bili izvoljeni v mladinskih organizacijah na terenu, in delegati, izvoljeni sredi bojev v enotah narodnoosvobodilne vojske. Petindevetdeset delegatov je krenilo proti Hrvaški in naprej v Bosno. Slovenska delegacija je prispela 2. maja 1944 v Drvar. Tega dne se je začel kongres v mestecu, ki je bilo takrat središče nove Titove Jugoslavije.

Pri zbiranju podatkov za delegate 10. SNOUB sem našel na težave. Delegati so bili: Majda Šilc, Davorka Piplovič in Dušan Gojković.

Majda je bila sekretarka Skoja od ustanovitve Ljubljanske brigade. Med borci je bila zelo priljubljena. V boju je bila v prvih vrstah, hrabra, neustrašna in prava junakinja. Ko se je vrnila s kongresa je vnašala med mladino nove izkušnje, toda tega dela med mladimi ni dokončala. Padla je 14. julija 1944 v bojih pri Novem mestu pri Gornji Težki vodi. Leta 1945 je bila razglašena za narodno herojinjo.

Za Davorko in Dušana ni bilo nobenih podatkov. Poskusil sem z objavo v TV-15. S pomočjo podatkov, ki mi jih je posredoval Boris Mihajl in še po objavljeni poizvedbi v Slobodni Dalmaciji 19. marca 1982. leta, se je oglasila Davorka Piplovič. S kongresa se ni vrnila v Ljubljansko brigado. O tem je obvestila Majda Šilc. Ostala je v Drvarju. Ker je zbolela, je bila poslana na Vis. Srečno je preživela narodnoosvobodilni boj. Je upokojenka in živi v rodni Splitu. Ni našla besed, da bi izrazila zadovoljstvo, ker se je je neko spomnil po toliko letih.

Boris Mihajl-Maj, ki je bil obveščevalec v Ljubljanski brigadi, se je oglasil s pismom in pojasnil usodo mladega minerca Dušana, ki je bil v minerskem vodu, ko se je vrnil s kongresa, sekretar grupe Skoja.

Takole se je zgodilo. Dne 12. julija 1944 je minerska skupina, ki ji je pripadal tudi Dušan, dobila ukaz naj zaminira odsek magistralne ceste Novo mesto-Metlika pri vasi Spodnja Težka voda v smeri Pogancev. Namen je bil preprečiti nemško-domobranski motorizirani koloni vdor v smeri Bele krajine. Sovražnik je imel namen izvesti svojo

ofenzivo v sodelovanju z nemško-ustaškimi silami iz hrvaškega ozemlja. Cilj je bil, po zbranih obveščevalnih podatkih, da bi te sile zavzele Metliko, požgale dozorevajočo pšenico na belokranjskih poljih in uničile naše zadnje ustanove.

Tega dne je rahlo deževalo. Okoli 17. ure je bilo miniranje ceste v glavnem končano. Cestišče v dolžini okoli sto metrov, kolikor je bilo minskega polja, je bilo prekrito z materialom od izkopov, da sovražnik ne bi mogel odkriti postavljenih min. Vsi minerci, ki so sodelovali pri polaganju protitankovskih min, so se že vrnili na zborna mesta pri Spodnji Težki vodi. Čakali so le še, da se vrne Dušan. Sborci so hoteli pogledati, kje se mudi, ko je zagrmela strahovita eksplozija. Pohitili so v smeri detonacije, da bi videli, kaj se je zgodilo.

Prav na koncu minskega polja v smeri Pogancev je zijala sredi ceste velika luknja. Mislili so, da se je mina sprožila sama. Spustili so se ob robu ceste do same jame. Opazili so sem ter tja drobne koščke belih kosti, kose blaga od obleke in košček osmojene kože z glave. Globoko pretreseni in onemeli so ugotovili, da temnolasega

Dušana ni več. Omahnil je v smrt mlad junak, ki še ni dopolnil osemnajst let. Njegovi sprtni prsti, ki so postavili toliko min, so se zdrobili ob silni eksploziji. Mladim minercom je ta nesreča naložila še eno breme.

Zakaj in kako je prišlo do nesreče, ni bilo mogoče ugotoviti. Verjetno je Dušan pripravljeno in položeno mino hotel še enkrat preložiti ali jo bolje zakriti, pri tem pa je prišlo do razbremenitve mehanizma pomožnega detonatorja. To je bilo za Dušana usodno. Minerce spremlja znan izrek, da se samo enkrat lahko zmoti.

Stalni odbor 10. SNOUB Ljubljanske mi je 9. julija 1982 poslal tele podatke: Dušan Gojković, roj. 16. 8. 1926 v Beogradu, pristojen v Ljubljano. V NOV je vstopil 9. 9. 1943. Dne 7. marca 1944 je dokončal minerski tečaj, bil je politični delegat 2. voda inženirsko-tehnične čete, padel je 3. julija 1944 ob miniranju v Dolu pri Težki vodi na Dolenjskem.

Naprosam sošolce, soborce in vse, ki bi lahko dopolnili podatke. Predvsem, v katero šolo je hodil pred vstopom v NOV, socialni vir staršev in narodnost. Dognati bo potrebno, kdaj je Dušan izgubil življenje: 3. ali 12. julija.

**Jerko Skok
Ulica T. Brejca 2
65000 Nova Gorica**

Marija Aljancić-Polda – šestdesetletnica

Z najboljšimi željami

V Kopru je te dni slavila svoj šestdesetletni življenjski jubilej znana partizanska aktivistka in povojna družbenopolitična delavka Marija Aljancić-Polda. Še posebno je vse njeno povojno družbenopolitično delo vezano za revolucionarne tradicije in organizacijo ZZB NOV, ki ji je posvetila tudi del svojega poklicnega dela.

Marija je bila rojena v začetni slovenski kmečki družini Peternej 11. februarja 1923 v vasi Lazec pri Idriji. Osnovno šolo je končala v Idriji, težavne razmere pa ji niso dovolile nadaljnega šolanja. Po razočaranju zaradi razsula stare Jugoslavije leta 1941, od katere so ljudje na Idrijskem pričakovali osvoboditev izpod fašističnega jarma, so že v letu 1942 začela rasti srca ob novicah o na-

rodnoosvobodilnem boju proti fašističnemu okupatorju v osrednji Sloveniji. Akti-

visti so zanesli gibanje tudi čez staro jugoslovansko-italijansko mejo in se je naglo širilo po Primorskem. Zajelo je tudi Lazec in Peternej. Marija je bila prvi dan februarja 1943 organizirano vključena v OF in je

kmalu tudi sama postala mladinska aktivistka. Povsem se je posvetila političnemu delu na terenu in širšem okolju Primorske. Uspešno je končala partijski tečaj, potem ko je že leta 1943 postala tudi članica KPS. Vse do konca vojne je opravljala zahtevne politične naloge v vodstvih mladinske, OF, ženske organizacije in v KPS.

Po osvoboditvi je bila z družino v Beogradu in v Makedoniji, kjer je bila prav tako aktivna politična delavka, leta 1955 pa se je priselila v Koper, kjer so jo kmalu zasuli z mnogimi zadolžitvami in družbenopolitičnimi funkcijami. Skozi ta čas je bila članica upravnega odbora okrajne zadrzne zveze in članica okrajne zveze Svobod in prosvetnih društev, članica komisij za vprašanja borcev NOV, občine in republike, članica okrajnega komiteja ZKS, delegatka obalne in republiške skupščine, članica izvršnega odbora

okrajnega odbora SZDL, članica komisije za manjšinska vprašanja pri republiški konferenci SZDL, članica SZDAŽ, članica občinskega odbora ZZB NOV, članica sveta za finance koprške občine, članica in potem predsednica občinske komisije za vprašanja borcev NOV, članica republiškega odbora ZZB NOV. V mandatni dobi 1958 do 1965 je bila tudi članica CK ZKS in poslanka v republiški skupščini, v kateri je delegatka po liniji ZZB NOV tudi danes.

Za svoje medvojne in povojne zasluge je prejela tudi več državnih odlikovanj in vrsto drugih priznanj. K lepemu jubileju se s čestitkami in najboljšimi željami pridružujemo tudi soborci in sodelavci, prijatelji in znanci – s posebno željo, da bi naša Polda še mnoga leta tako mladostno, čilo in uspešno bila zasidrana sredi življenja!

Rastko Bradarčič

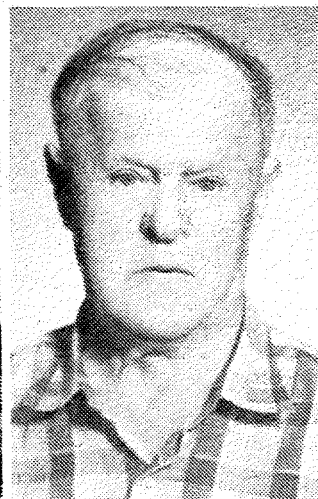
Veselje v skupnih letih

V Novi Gorici sta praznovala 50. obletnico poroke Franc Zorzut in njegova žena Anica, oba rojena v Števerjanu v Goriških Brdih, onstran današnje meje. Oba sta se udeležila NOB. Franc je bil borec že pred 9. 9. 1943. Dobro se ga spominjajo borci Briškobenskega odreda, saj je ob vsaki priložnosti rad zaigral na harmoniko, bodisi ob mitingih ali v hudih trenutkih, ko je bilo treba dvigniti moralo borcev. Harmonika je bila Franceva zvesta tovarišica tudi na proslavah in spominskih slovesnostih po osvoboditvi.

Rafael Pelicon

Anica in Franc Zorzut

Živost partizanskega bratstva

Po štirih desetletjih tudi zdrav človek lahko upravičeno pozabi dogodke in tovariše iz velike vojne. Pozabljamo dostikrat celo soborce, in zato ni nič presenetljivega, da ne vemo več niti imen tovarišev, ki so pripadali drugemu narodu. In vendar vsi niso takšni. Pred dnevi sem prejel 1. številko revije, ki jo mesečno izdaja upravni svet pokrajine Pesaro. Presenetili sta me dve strani, ki sta posvečeni spominu padlega tovariša dr. Radovana Bulatovića. V članku se ga spominja Mario Omiccioli, nekdanji komandant Giuseppe Mari-Carlo pa mu je naslovil pesem »Per Radovan Bulatović«. Članek v Omicciolijevi rubriki »Pozabljene človeške zgodbe« ima naslov »Radovan in neznani junaki«.

Radovanova zgodba pa ne zadeva samo Italijane in črnogorske rojake, marveč tudi širšo slovensko javnost. Pokojni je bil zdravnik v Peci, kjer se je rodil leta 1896. Po zajetju so ga fašisti poslali na zloglasni otok Ponza. Dne 9. septembra 1943 so ga preselili skupaj s 120 tovariši Jugo-

Po enainštiridesetih letih

Meseca novembra 1941. leta se je z brežiškega pohoda vračal v Savinjsko dolino 1. štajerski bataljon. Borci bataljona, ki jih je vodil Franc Rozman-Stane, so morali na svoji poti prekoračiti tudi cesto, ki pelje s Planine pri Sevnici proti Jurkloštru. V soteski Gračnice med Marofom in Jurkloštom ob prehodu potoka Gračnice in ceste so borce presenetili Nemci. V spopadu z njimi je padel eden od borcev 1. štajerskega bataljona. Od takrat je minolo že več kot enainštirideset let, pa vendar krajan krajne skupnosti Jurkloštra še danes ne vedo, kdo je bil padli partizan. Ni jim znano, kako se je pisal in od kje je bil. Prav tako ni nobenega obeležja na kraju, kjer je padel.

Nemci so padlega partizana pripeljali na pokopališče v Jurklošter. Tam so ga s pomočjo domačinov pokopali brez krste, na tako imenovanem stranskem ali izobčenem delu pokopališča. Čez dva ali tri dni so neznanega partizana izkopali. Z vodo in navadno brezovno metlo so ga grobo oprali. Prislonili so ga k drevesu in ga tako večkrat fotografirali. Nato so ga ponovno zagrebli v zemljo. Namen izkopa in fotografiranja ni znan. Obstaja domneva, da so ga fotografirali zaradi tega, da bi slike uporabili za prepoznavo, ali pa so to storili v propagandne namene. Obraz padlega partizana je bil močno iznakažen, ker je truplo brez krste ležalo dva ali tri dni v zemlji. S tako fotografijo so lahko prikazovali, kako strašno grdi so partizani oziroma banditi, kot so jih imenovali.

Naslednjega dne zjutraj sem šel na Marof v trgovino. Že pred Marofom sem videl v južnem snegu široko izhojeno gaz. Na Marofu sem tudi slišal, da je bil prejšnji večer v soteski Gračnice spopad med Nemci in partizani in je v spopadu padel partizan. Zaradi tega sem se namenil, da grem po cesti v Jurklošter. Ob cesti med Marofom in tako imenovanim Srednjim mostom je v mali globeli približno deset metrov nad cesto ležalo truplo padlega partizana, in sicer na desni strani, če gledamo proti Jurkloštru.

Pred časom mi je prišla v

roke knjiga avtorja Rada Zakonjška »Štajerska 1941«. V tej knjigi sem na strani 475–476 prebral, da so borci 1. štajerskega bataljona predanili v zaselku Golobinjek v bližini Planine pri Sevnici pri dveh kmetijah, Gračner – Senica. Od tam se je bataljon umaknil proti zahodu in se spustil v ozki soteski potoka Gračnice v smeri Šmirdovega mlina. Potok je zaradi južnega snega močno narasel. Prebredli so kot kavo kalno vodo in se pognavili proti cesti, ki pelje s Planine proti Jurkloštru, in začeli lesti v strmi breg nad cesto. Ko se je bataljon začel vzpenjati v hrib in so bili zadnji borci še ob cesti, sta pripeljala od Jurkloštra dva tovorna avtomobila s policijo. Ti so poskakali iz avtomobilov in iz kritja začeli obstreljevati borce bataljona, ki so se izmučeni in s skrajnimi naporji trudili pomakniti se čim više, da bi dosegli malo kritja. Eden od borcev je vrgel bombo proti avtomobilu in to je nekoliko zmedlo Nemce. Medtem je začel sekati po njih tudi z brzostrelko, vendar je umikanje borcev potekalo vse prepočasi. Ta breg je bil zaradi južnega snega prava past. Borcu Avgustu Greif-Blisku je spodrsnilo in pluzil je po gladki steni, ne da bi si mogel pomagati, naravnost pred Nemce. Vrgel je bombo mednje in se hotel pognati v breg, ko ga je pokosila nemška brzostrelka.

Iz tega sledi, da je bil padli partizan, ki je padel 4. novembra 1941 v soteski Gračnice, Avgust Greif-Blisk iz Pohorske čete.

Nadalje je v isti knjigi na strani 252–254 Rado Zakonjšek tudi opisal, da je bil Avgust Greif-Blisk predvojni član Skoja, doma iz Maribora, organizator mladine v Mariboru ter vodja akcije, ko so mariborski mladinci meseca aprila zažgali dva nemška avtomobila.

Čeprav je od dogodka preteklo že dosti let, je prav, da se ga spomnimo. Zaslužil je, da mu na kraju, kjer je padel, postavimo skromno obeležje. S tako vidno označbo bi tudi krajan krajne skupnosti Jurklošter po dolgih letih le zvedeli, kdo je bil padli partizan. **Vinko Senica**

Zdravnik Radovan Bulatović, kakršen je prišel med borce 5. garibaldinske brigade Pesaro. Slikal se je v konfinaciji na otoku Ponza leta 1943.

slovani v taborišče Renicci. Italijane so namreč izpustili že konec julija. Še isto leto, po begu iz Renicija, je bil pripadnik partizanske enote Stalingrad, ki je zajela večino Jugoslovancev na tistem območju. Med nacifašistično hajko je bil ujet oziroma ostal je ob ranjenem italijanskem tovarišu. Odklonil je ponudbo Nemcev, da bi se jim vdinjal kot zdravnik. Oba so ustrelili, njega pa so nato polili z bencinom in zažgali. Bilo je 12. maja 1944. Ob sežganih kosteh so pustili napis: »Bil je bandit, ki je moril nemške vojake«.

Bil je priljubljen tudi med nami Slovenci, saj se je tako kot mi ravnal po geslu: »Stegni svaba po italijanski zemlji, da jih bo manj morilo tudi v naši domovini«. Sicer pa je njegov spomin tudi drugače povezan z našo ožjo domovino: njegova hči Borjanka se je poročila s pilotom Rizmnom, ki je izgubil življenje v letalski nesreči pri Adenu. Njegova žrtev je danes eden izmed tistih kamnov, na katerih temelji pobratenje med Ljubljano in Pesarom in ki krepi prijateljske vezi med dvema sosednjima državama. **Polde Vrbovšek**

Trebče počasi, a zanesljivo spreminjajo podobo

Čprav smo bili pred nekaj leti pri urejanju spominskega parka Kumrovec – Kozjansko (Trebče) z načrti in akcijami precej dlje od Hrvatov, so nas na drugi strani Sotli že krepko prehiteli. V Kumrovcu obnavljajo staro vaško jedro, pospešeno gradijo športno-rekreativni center, v Tuhlju poleg nočitvenih zmogljivosti gradijo šest bazenov in vrsto drugih objektov, vrednost investicije pa velja okoli dve milijardi dinarjev. In kako je z urejanjem ožjega spominskega parka na slovenski strani, ki obsega Bistrico ob Sotli, Trebče, del Podsrede, podsreški Grad, Gore, bizeljski Grad in še nekatere zaselke? Do nedavnega bi rekli – skoraj nič! Dogajalo se je celo, da mnogi, ki so obiskali Kumrovec, sploh niso vedeli za Trebče, ki si jih je vredno ogledati prav tako kot rojstno hišo našega pokojnega predsednika Tita. Niti deset odstotkov obiskovalcev Kumrovca ni obiskalo tudi rojstne hiše Marije Broz, Titove matere.

Krajani in predstavniki družbenopolitičnih organizacij krajeve skupnosti Bistrica ob Sotli si že vrsto let prizadevajo, da bi se tudi njihovo območje izločilo iz nerazvitosti. Želijo si, da se mladi ljudje iz okoliških hribov ne bi več izseljevali, da se ti odmaknjeni griči ne bi več praznili. Zato bi bilo prav, da bi ti ljudje dobili blizu zaposlitev, da bi na območju spominskega parka pospeševali kmetijstvo, gostinstvo in turizem, toda razen obljub, veliko popisanega papirja, nekaj temeljnih kamnov do nedavnega ni bilo nič storjenega.

Pred desetimi leti, ko je vzniknila ideja o spominskem parku Kumrovec – Kozjansko, so bili prepričani, da bo končno kaj več narejeno za razvoj teh krajev. Žal se je veliko obljubljalo, še več govorilo, naredilo pa zelo malo.

V gostišču na Gorah številne sindikalne orga-

nizacije iz Slovenije in Hrvaške naročajo kosila za avtobus ali dva potnikov. Ob takih priložnostih jih domačini vprašajo, ali si bodo gostje ogledali tudi Trebče. Niso redki primeri, ko ob teh besedah gostje začudeno sprašujejo, kje so Trebče in kaj lahko tam vidijo! Zato ni nič čudnega, da le del tistih, ki so obiskali Kumrovec, obiščejo tudi Trebče, kjer si lahko ogledajo rojstno hišo Marije Broz, ki je muzejsko urejena, muzej v hiši Titove tete, skedenj, v katerem je Tito delal in se sestal s sodelavci med ilegalo, in še vrsto drugih kultur-

le včasih značilne za Kozjansko, skorajda ni več.

Rod Postržinov, iz katerega je bila tudi Titova stara mama, je star več stoletij. Na vrhu Trebč, od koder je lep razgled na Kumrovec in Bistrico ob Sotli, je lesena hišica, v njej pa živi Franc Postržin z ženo in s tremi otroki. Tisti, ki skrbijo za urejanje spominskega parka na slovenski strani, se niso potrudili niti toliko, da bi to lesenjačo zaščitili. Na pobudo posameznikov iz Šmarja so pred leti na Trebčah podrli tudi leseno in s slamo pokrito hišo Ane Kostanjšek, v kateri se je predsednik

potres manj poškodoval, z ustreznimi posojili sezidali še bolj moderne, on s svojo družino pa je ostal brez sleherne družbene pomoči. Rad bi pozidal hišo, da bi z družino zaživel kot ljudje v sosesčini, in se pri tem ozira čez strehe novih hiš, ki so po potresu zrasle kot gobe po dežju. Te stare lesenjače ne bi porušil, ker ve, da je v njej prebivala stara mati tovariša Tita, pa tudi njegova prababica.

In kot kaže, je končno le posvetila zelena luč za ureditev spominskega parka predvsem na območju Trebč. Konec lanskega leta je IS SRS usta-

Tako bi zvezna MDA potekala na Planini pri Sevnici, republiška pa v Bistrici ob Sotli. V načrtu je med drugim tudi ureditev ceste na podstreški Grad, kjer naj bi že letos uredili muzejsko zbirko Kozjansko med NOV.

In končno, območje Kumrovca in Trebč je treba šteti kot enoten prostor. Tu že stoletja živita

slovenski in hrvaški narod, med katerima se prepletajo bratske vezi še iz časov kmečkih uporov, sploh pa iz NOV. In če temu še prištejemo življenje in delo tovariša Tita, je zamisel o spominskem parku več kot upravičena, in naj načrti in ideje končno le pridejo v resničnost!

Jože Čurin

Nezaščitena lesenjača na Trebčah, v kateri je živel stara mati tovariša Tita.

nih in zgodovinskih znamenitosti, ki jih je kar precej tudi na območju ožjega spominskega parka na slovenski strani.

Že pred sedmimi leti je bil govor, kaj vse se bo naredilo na Trebčah in v bližnji okolici. Govorilo in pisalo se je, da bodo na Kozjanskem odkupili stare lesenjače in jih prestavili v dolino Bistrice, nedaleč od rojstne hiše Marije Broz. Sprejet je bil sklep, da bo zemlja v dolini Bistrice na Trebčah odkupljena in namenjena za športne aktivnosti mladim. Trebče (še bolj pa Podsreda) so bile včasih znane po lončarstvu. Govorilo se je, da bo ta dejavnost ponovno zaživel. Od vseh teh idej nobena ni bila uresničena, in tudi starih lesenih hiš, ki so bi-

Tito najraje zadrževal. Hiša je bila podrta menda zato, da ne bi delala sramote. Na njenem mestu so potem uredili ribnik.

Franc Postržin je invalid, invalid je tudi starejši sin. Petčlanska družina se na krpi zemlje le s težavo preživlja. Ob potresu na Kozjanskem leta 1974 je močno razmajalo tudi temelje Postržnikovih hiš. Ko je komisija ocenjevala nastalo škodo in je gospodar zaprosil za posojilo, je eden od komisije odgovoril, »da je njegova lesenjača zanj in njegovo družino čisto dovolj!« Pozneje je še enkrat zaprosil za pomoč, vendar so mu odgovorili, da ima premalo osnove, da bi lahko dolg vračal. Boli ga, ker so mnogi, ki so imeli nove hiše in jih je

novil delovno organizacijo posebnega družbenega pomena Spominski park Trebče, ki bo imela sedež v Bistrici ob Sotli. V programu DO za leto 1983 naj bi bile v ospredju štiri točke, oziroma kraji: Trebče s poudarkom na Titovi mladosti in delu in ohranitev krajine iz konca 19. stoletja, Grad Podsreda, Bizeljsko in Pišce. V Olinju z znano lekarno, kjer sanacija že teče, je že več let govor o muzeju slovenskega zdravstva. Računajo, da bodo v Olinju dali ustrezno mesto zlasti sodelovanju s TTG, oziroma Atomskimi toplicami. V tem letu naj bi programi veljali okoli 5 milijonov dinarjev.

Precejšnji poudarek je namenjen letošnji MDA.

Fotografija z vprašanjem

Več kot leto dni zamaščen kraj s cerkvijo na fotografiji – posnetek Jožeta Petka, nastali februarja 1944, med pohodom 14. divizije na Štajerskem. Fotografijo nameravam objaviti v knjigi, poprej pa ugotoviti njen resničen izvor. Na 99. strani četrte izdaje Petkovega albuma »S Štirinajsto divizijo«, slika sicer nosi napis: »Na položaju pri sv. Joštu na Paškem Kozjaku 16. februarja 1944;« najdemo ga pa tudi pod isto fotografijo, razstavljeno v Muzeju revolucije Celje, vendar je ta podatek v celoti zgrešen. Spričo dvoma o verodostojnosti podatka sem ga sklenil sam preverjati, odkriti izvor kraja nastanka posnetka. Pri tem je veliko truda vložil predsednik borbevske organizacije Dominik Zakršnik iz Kozjaka štev. 10 v sodelovanju z župnikom Simonom Kotnikom iz Podgorja in občinskim

pra, Čevljarska 30, pa jo je celo filmal. Ugotavlja, da zvonik cerkve sv. Jošta ne ustreza obliki zvonika na fotografiji, ker je ozko koničast in v obliki piramide. Tudi okolje zemljišča se ne ujema z okoljem na fotografiji. Napis pod sliko je torej izmišljen, kar zavaja mnoge borce 14. divizije in javnost. Kajti prav ta fotografija z namišljenim podnapisom, objavljena v časopisu NOVI TEDNIK z dne 3. februarja 1983 k reportaži pohoda 14. divizije na Štajerskem, naj bi ponazarjala živ dokaz resničnosti. Tem podatkom so naposled verjeli še tovariši iz občinskega odbora ZZB NOV Šentjur pri Celju, ki so mi glede ugotovitve posnetka cerkve odgovorili, da je bil dogodek posnet pri cerkvi sv. Jošta na Paškem Kozjaku 16. februarja 1944.

Menim, da je posnetek nastal med 9. in 15. fe-

odborom ZZB NOV Slovenj Gradec, ki mi v pismu z dne 8. decembra 1982 vračajo posredovano sliko in obveščajo, da v občini Slovenj Gradec, kamor sodi tudi del Paškega Kozjaka, zanesljivo ni takšne cerkve.

Poleg tega sem si sam ogledal cerkev sv. Jošta na Paškem Kozjaku, ki sodi pod območje občine Titovo Velenje, udeleženec pohoda Štirinajste Jože Petrič-Jožek iz Ko-

bruarjem 1944, ob premikih Štirinajste, na črti Bohor-Radež nad Loko – Okroglice-Zagračnica – Olešče – Šentjur pri Celju – Dramlje-Žički samostan.

V želji, da bi odrili kraj nastanka fotografije, oziroma nove partizanske položaje, prosimo vsakogar, ki mu je znan izvor slike, naj podatke sporoči na naslov: Stane Šušteršič-Boštjan, Vatovčeva 8, 66000 Koper.

Zimski planinski pohod na Stol

Planinsko društvo Titovo Velenje je aktivno začelo 1983. leto. Delovanje sledi načrtom, sprejetim v sekcijah, mladinskem odseku oziroma matičnem društvu. Mimo je partizanski pohod na Osankarico-Roglo, ki se ga je udeležilo kar 67 udeležencev. Zaradi ohranjanja tradicij NOB vključuje društvo v svoj program izletov tudi vrsto pohodov: Osankarica, pohod na Stol, po Saleški poti, Ob žici okupirane Ljubljane, k partizanski bolnišnici CE Travniki in pohod na Graško goro.

Povsod tod – v Karavankah in pod njim, na severni in južni strani je bilo med NOV prelite mnogo krvi in solza. Kot mrtva straža so raztreseni partizanski grobovi, pa tudi zbrani grobovi talcev, borcev, žrtev zverinskih mučenj zapornikov iz nacističnih ječ in koncentracijskih taborišč. Tu so pogorišča mirnih domov, tu žive še žive priče grozot, ki so jih Nemci prizadejali ljudem na Gorenjskem. Tod so se ljudje množično dvignili proti nacistom že decembra 1941. leta. Na Mežakliji in Pokljuki so že poleti 1941. padli prvi partizani. Kdo ne pozna imena mučeniških Begunj? Kdo še ne ve, da so tudi tod Nemci zažigali, kot povračilo za poraze s partizani.

V bitki za Stol 20. in 21. februarja 1942. leta je padel partizan Jože Koder, doma s Primorske. Zato, da je danes mogoče hoditi svobodno po naši lepi domovini in obiskovati tudi najvišje vrhove, je moral pasti oziroma dati življenje vsak deseti Jugoslovčan.

Prav zato, da vsega tega ne bi pozabili starejši in tudi mladina, ki grozot vojne ni doživljala, je še posebno po-

membno in spodbudno, da se teh spominskih pohodov na zimski Stol udeležijo odrasli in mladina množično. Tedaj, ko se je Jeseniška četa Cankarjevega bataljona prebijala in bila boj za Stol, je bila megla, mraz, visok sneg in zameti. Toda borci so z nadčloveško močjo in pogumom vzdržali do zob oboroženega sovražnika in izšli iz boja kot zmagovalci. Zelo jih je pretresla smrt Jožeta Kodra. Nemški ostrostrelec je zadel v čelo in mrtev je obležal na položaju. Posebno je bilo seveda hudo bratu Tonetu. Boji so trajali vse do večera, toda borci Jeseniške čete so imeli boljše položaje, začelo pa jim je primanjkovati streliva. Premagovati so morali tudi sneg in mraz. V boju z Nemci jim je pomagal zimski Stol. Prenekanterega Nemca so morali sovražniki potegniti s položaja in ga odnesti v dolino. Jeseniška četa je zmagala v tem hudem boju za Stol.

Letos je bil že 18. pohod na Stol, na katerem se je zbralo veliko mladine, borcev NOB in aktivistov OF, alpinisti, gorski reševalci, visokogorski turni smučarji, lovci, taborniki, člani TVD Partizana, vojaki, graničarji JLA, pripadniki teritorialnih enot splošnega ljudskega odpora, civilne zaščitne, miličniki, gasilci, pevci, godbeniki, množični smučarji, gorski stražarji in drugi ljubitelji in varstveniki narave. Še zlasti pa je bilo veliko organiziranih planincev iz Slovenije pa tudi drugih republik. Tem se vsako leto pridružijo tudi planinci iz Titovega Velenja.

Doslej je bilo na Stolu že blizu 1200 velenjskih planincev.

Julijana Hočevnar

MILAN GUČEK 3

S pohoda Štirinajste divizije na Štajersko

Šercerjeva poruši rudnik

Pa ni moglo rudarjev tam spodaj na varnem omajati prav nobeno prepričevanje, da bi prišli ven, niti grožnja, da bodo partizani razstrelili jamo, če bodo vztrajali pri svoji odločitvi.

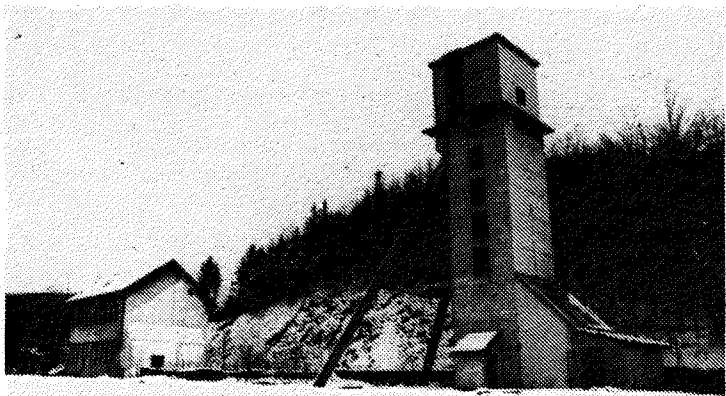
Medtem so borci komandirja voda Antona Javerška-Tomaža odnesli iz stolpa nepoškodovano zbrojevko in nekaj zabojev municije zanj. Zatem so razbili in uničili zgoraj vse verksucevsko gnezdo. Da je lakota zadnje dni vse bolj pestila borce, je bilo dodobra in prepričljivo videti, ko je Jože Koselj zbasal v svoj nahrbtnik kup suhih krušnih skorij iz ne preveč bele moke, ki jih je našel zavržene v nekem kotu, stikajoč za vsem, kar bi se dalo koristnega odnesti.

Za hip je nastal v vrstah borcev preplah, ko so se zunaj oglasili strojnični rafali; planili so na prosto in v zaklone, misleč, da je vdrl v Zakov sovražnik. Pa se je izkazalo, da je streljal kdove kakaj bataljonski mitraljezec. Vrnili so se, da končajo začeto delo.

Vse, kar je bilo uporabnega plena, so izločili, druga pa zmetali na kup, polili z vnetljivo tekočino in zažgali, da je v trenutku hušnil kvišku visok plamen. Zajel je rudarsko slačilnico in zraven še priročno skladišče tekočega goriva in maziva.

Zajeti verksuci so bili sicer domačini in so bili kot rudarji zaposleni v jami. Obratno stražarstvo pa je bila njihova izredna in posebej plačana zaposlitev in so jo opravljali, kakor je pač bila za vsakega predvidena služba po načrtu dežurnja. Zdej so z vso dobro voljo sodelovali pri akciji, da bi ta kar najbolj uspela. Brigadne minerje in borce so peljali tudi na 1. jamsko polje ali obzorje, kjer je bila »šuskamra« ali skladišče razstreliva. Vanjo se je dalo priti tudi po vodoravnem rovu od zunaj, ne da bi morali uporabljati za to dvigalo. Skozi ta rov, ki so ga uporabljali rudarji tudi za pot na sonce in dober zrak ob počitku pri malici, so pobegnili rudarji, ki so se zabarikadirali ob napadu v jamo in niso hoteli ven. Ustrašili pa so se groženj, da bodo partizani razstrelili rov.

Z zaplenjenim eksplozivom in vsem, kar je spadalo zraven – odnesli so 82 kilogramov donarita II, 28 kilogramov donarita I, 260 kosov vžigalnih kapic, 207 časovnih vžigalcev tipa I,

Uvozni jašek obrata Zakov rudnika Senovo

200 kosov tipa II in 100 tipa III, so začeli minerji uničevati zunanje rudniške naprave. Kako naj to delo opravijo, da bo kar najbolj učinkovito, je bilo vse do podrobnosti narisano in opisano v načrtu o stanju naprav, ki ga je pripravil Drago Černetič.

Razdejali so strojnico izvoznega jaška, medtem ko je transformatorska postaja že zagorela, ko se je tik nje užgalo skladišče razlitih tekočih goriv in maziv. Potem so razstrelili kompresor znamke Witkowitz z zmogljivostjo potiska 1.300 kubičnih metrov zraka na uro; onesposobili so še samo deloma postavljen čisto nov kompresor znamke Borsig z dosti večjo potisno močjo – kar 8.000 kubičnih metrov zraka na uro, in uničili tudi vse še nemontirane sestavne dele zanj.

Do Ilijevih borcev sémle gor na Zakov, ki so bedeli nad bojiščem, da bo do kraja vse uničeno, česar so se lotili, pa so kar naprej prihajali v valovih odmevi bojev tomsičevcev, ki so se tolkli, da bi zavzeli in uničili orožniško postojanko. Niso pa ji mogli do živega spričo v zadnjih dneh pred napadom opravljenih dodatnih del za utrditev zgradbe. Ob tem pa so morali zavračati tudi sovražnika, ki je poskušal, da bi posegel v obrambo senovskega rudnika od juga, iz smeri Rajhenburga in Save. Tam pa je moral varovati še tudi novo, nedavno zgrajeno termično elektrarno, ki je oskrbovala z električnim tokom predvsem območje Zagreba in njegovo industrijo. Borcem Tomsičeve brigade je uspelo zažgati in uničiti osrednjo rudniško separacijo, ki je bila vsa iz lesene konstrukcije, in pa zaseči bogat plen v rudniških skladiščih in v trških trgovinah.

Na poti na položaje, da bo zavaroval dohode od Podsrede, je 2. bataljon iskal v Mrčnih selih domačega vodnika. V prvi hiši, kjer so povprašali zanj, se je navdušil za takšno opravilo kakšnih šestnajst let star fant in se je brž, ves žareč od veselja, da vidi tolikšno partizansko vojsko, postavil na čelo kolone. Ko so že prispeli blizu križišča cest v Velikem Kamnu, je namestnik četnega komandirja iz bataljonske predhodnice Ivan Juha-Tine zaslišal s svojim vajenim in tankim ušesom škljoc orožja. Zakričal je: »V zaklon!« in ni še besede do kraja izgovoril, že je počil strel z nekega skednja ali kozolca in zgrudil se je mladi prostovoljni vodnik.

Potem pa nobenega strela več, niti ni ničesar storilo bataljonsko poveljstvo, da bi kakorkoli poseglo, kdo je bil napadalec, od kje je streljal in če gre za osamelega strelca ali sovražnikovo zasedo. Borci so tam okoli zasedli obrambne položaje in brez vznemirjanja dočakali dnevno luč. Nihče ni tudi storil ničesar, da bi pogledali za mladim vodnikom – je bil zadet, je potreben pomoči, je ta morda že odveč, morda pa je ob strelu ravnal čisto nagonsko, tako da se je vrgel na tla in jo potem ucvrl domov?

Medtem ko je podporočnik Miro Lilik s skupino borcev žagal in podiral drogeve električnega in telefonskega omrežja, ki je bilo razpredeno po Reštajnu in po pobočju proti Senovemu, pa so strelske enote 4. bataljona brigade, ki niso bile razporejene za obrambo težkega orožja pri nesposrednem napadu na jašek Zakov, bile deloma poslane, da blokirajo orožniško postojanko v Koprivnici. V njej je bilo kar kakšnih osemnajst mož. Vas leži na okrogli vzpetini sredi odprtega sveta, posadka pa je bila razmeščena v mogočnem župnišču, šoli in gospodarskih poslopih okoli cerkve, ki pa so bila vsa razsežnih mer in postavljena na obodu osrednjih stavb. Zato je bila postojanka tudi zelo pripravna na obrambo.

Manever za obkolitev še ni bil končan, ko so naleteli borci 4. čete na severni strani obroča na sovražnikove izpostavljene zunanje straže. Orožniki so streljali izza nekega kozolca ali gospodarskega poslopja in ranili Franca Drobniča, pomočnika strojničarja lahke brede Matije Ožaniča-Tomaža. Medtem ko sta se ranjeni in še drugi strojničarjev pomočnik umaknila v ozadje na varno, je Tomaž ostal na preži. Ker ni bilo nobenega odziva na sovražnikovo streljanje, je njihova zasedba vstala iz kritja. Takrat je Tomaž spustil v dobro vidne tarče nekaj rafalov in ubil dva orožnika, enega teže, več pa laže ranil.

Tomaž se je umikal po zasneženi čistini, ki je rahlo visela proti vasi in je bila preprežena z močvirnimi jarki. Na od zakrite mesečine osvetljenem zemljišču je bil vseeno dobro viden sovražnikov strelcem, ki so z rafalov. Eksplozivni naboj ali dumdumka ga je zadela v opasac in mu ga raztrgala, da ga je zgubil. Zasekala pa mu je tudi globoko rano v ledjih in na spodnjem delu hrbtenice. Obležal je, ne da bi kdorkoli od soborcev zanj vedel, niti niso šli orožniki po njegovi krvavi sledi.

Spopad 4. čete je bilo tudi vse, kar je imel živega stika s sovražnikom brigadni 4. bataljon. Pač pa je politični komisar te čete Franc Mavec-Boris s patroljo zajel na obhodu štiri oborožene vermane in jih privedel v oporišče, ki je bilo v mlinu pri Drinovcu v Mračnih selih. Ko jih je prepričeval, da bi ostali pri partizanih, ni bil nihče za to, Svoj delež pa so le prispevali orožje in uniforme ter obutev.

Se nadaljuje

»Bil sem Kidričev prijatelj«

Ko sem ga zadnjikrat obiskal, precej pred tistim usodnim dnem, je bil videti čil, kakor bi se hotel zavihetati na najvišji vrh Polhograjskih Dolomitov. Na njegovem obrazu ni bilo tiste značilne utrujenosti, ki navadno tako neusmiljeno zaznamuje udeležence naše revolucije, in njegove roke so s prav mladeniško lahkotnostjo podkrepile sleherno izgovorjeno besedo. Ko bi ga ne poznal, bi mislil, da imam pred seboj človeka, ki je vse revolucionarno dogajanje doživljal le na celuloidnem traku.

Na zunaj je marsikaj na Francu Štrekelju-Frančku govorilo temu v prid. Še posebej besede so prihajale iz njega brezhbno, tekoče, kakor bi jih malce poprej luščil iz debele scenarijske knjige. Zaradi zdravega glasu so odzvanjale še v posebej gladki resonanci. Kakor bi preliv olje. Toda, ko pa so se slednjič oprijele »stvari same«, partizanskega boja, kajpada, so na lepem postale tudi sugestivne, udarne.

»O našem boju sem že marsikaj povedal v svoji knjigi«, je med drugim vrgel na mizo Franc Štrekelj, pri čemer je imel v mislih izdajo knjige svojih spominov, ki je nedolgo pred tem pod naslovom »Partizan« izšla pri založbi Borec. »V knjigi sem prikazal svoj delež v tem boju, hkrati pa tudi oris razmere na terenu, kjer sem deloval. O tem, ali je moj prikaz prepričljiv, bodo ocenili bralci sami. Seveda pa knjiga ni nastala kar čez noč. Terjala je veliko časa in še več energije. Treba je bilo zbrati tudi veliko podatkov. Včasih celo iz arhivov. Ah, kako šibak je naš spomin. Kako tudi ne, ko pa sem jo že veliko prej nosil s seboj, v glavi.«

Franc Štrekelj se je prvič »srečal« z vojno še kot povsem mlad »pomožni sluga« v Produktivni zadrugi ljubljanskih mizarjev Vič-Glince na Viču. S stisnjenimi ustinicami je gledal ohole italijanske vojake, kako so drdrali na svojih ropotajočih »motto guzzijih« po ljubljanskih ulicah, in se zarotil, da jim tudi sam kar najbolj zagreni njihovo nepovabljenost »bivajenje« pri nas. Kot aktivist OF je na ljubljanskem območju najprej sodeloval pri zbiranju orožja in raznega materiala, spomladi 1942. leta pa se je s pomočjo OF priključil partizanski enoti na Ključu. Tam se mu je ponudila neposredna priložnost, da kar najbolj pokadi tujim vsiljivcem. Ni mu bilo treba dolgo čakati. Dne 7. maja 1942 so Italijani z vsemi silami navalili na šolsko taborišče na Ključu, in vnela se je bitka, kakršne Dolomiti dotlej še niso videli.

Zapeli so mitraljezi in brozostrelke in skozi drevje so bušile granate. Bilo je, kakor bi nad Ključ prigrmel orjaški nevihtni oblak in stresel nanj stotero strel, ki jih je skrival v svojih nedrjih. Človekovo uho je bilo komajda še kos tolikšnemu trušču. Rezka povelja na obeh straneh so se stapljala z grozljivimi tulečimi fugami, ki so zavijale nad drevjem. A drevje ni bilo več drevje in grmovje ni bilo več grmovje. Sredi dima so se zvijali le skrepneli strelci nekdanjih dreves. Italijani so prihajali v valovih, kakor brezoblične gmote Tatarov, a so bili vsakič odbiti. »Avanti, ragazzi!« so vedno znova in znova v prazno izzvanjali njihovi medklici.

»Kljub vsemu temu peklu smo se celo šalili na račun »hrabrosti« sovražnika in ob-

našanja nekaterih njegovih vojakov,« se Franc Štrekelj, zdaj s partizanskim imenom Krepki, spominja tega boja v svoji knjigi.

»Tovariš na sosednjem položaju me pokliče:

»Krepki! Spet ti leze eden čez rob, ki misli, da ima rezervno glavo!«

»Brez skrbi!« sem mu odvrnil, »jaz bom že poskrbel za ta pravo, ti pa pazi, da ne zgrešiš rezervne!«

Toda čeprav za partizansko strategijo kar se da uspešna, je bila ta bitka za Franca Štreklja vendarle usodna. Tik pred njenim koncem ga je hudo ranila ita-

navljanju nove ljudske oblasti, organiziranju raznih odborov, o problemih in napa-

kah, ki se pojavljajo na terenu.

Toda na lepem so se blizu nas razletele granate. Dve, tri, štiri granate, vse več granat. Vonj po čadu. Zdelo se je, da je naš sestanek izdan in da ga hoče sovražnik po vsej sili uničiti z artilerijo. Konji so postali nervozni. Nekateri so svetovali, da bi se posvetovanje končalo. Peter pa ni bil zato, temveč je ukazal, naj se vsi skupaj premaknemo po pobočju nekoliko za hrib in naj se konferenca nadaljuje...«

Zopet nekega drugega dne jeseni istega leta pa so me pritegnili k preizkušnji novih lahkih minometov, ki smo jih dobili od Angležev. Petra ni bilo zraven, bili pa so komandant Franc Rozman-Stane in še nekaj drugih članov glavnega štaba.

Tonček, Stanetov spremljevalec, je nedaleč od štaba namestil minomet, jaz pa sem počenil za njegov hrbet in mu jel podajati mine. Prya, ki smo jo izstrelili, je bila dimna, ostale pa eksplozivne. Vse je teklo kot po maslu in bili smo nadvse navdušeni nad tem novim, za nas še kako potrebnim orožjem.

Izenada pa se je razlegla strahovita eksplozija. Kakor bi med nas treščila granata največjega kalibra. Hud sunek me je kot pero vrgel na bližnjo pot. A bil sem cel. Saj ni mogoče. Ves črn od eksplozije in umazan od prsti sem se hitro pobral in stekel k strelišču. Pogled na tovariš je bil strašen. Vsi so bili oblit s krvjo. Še posebej jo je skupil Stane. Mina mu je kar petnajstkrat presekal čreva. Hitro sem skočil k njemu, ga pobral in nekaj metrov nesel na rokah. Nato smo ga položili na nosila in ga odnesli k avtomobilu. Toda kljub vsem prizadevanjem zdravnikov njegovega življenja ni bilo mogoče rešiti. Pri ljubljeni komandant je izdihnil.

Konec vojne je Franček dočakal v Ljubljani. Torej prav tam, kjer se je pridružil osvobodilnemu gibanju. Tedaj mu je bilo triindvajset let. Za udeležbo v NOB je med drugim prejel več odlikovanj, med temi red zasluge za narod s srebrno zvezdo, red za hrabrost in vojaške zasluge s srebrnimi peči, bil pa je tudi nosilec partizanske spomenice 1941.

Po vojni se je posvetil družbenopolitičnemu delu v domačem kraju in družini. Bil je tudi prototnik na Temeljnem sodišču v Ljubljani. Prijel pa je tudi za pero, in napisal knjigo »Partizan«, za katero je dobil nagrado vstaje slovenskega naroda. Poleg družbenega dela je našel nekaj časa tudi zase. Še posebej rad je delal gobeline. To pomirja živce. Še lani je skrbel tudi za vsa težaška dela pri hiši. Naredil je toliko butar, da so se skladovnice kar šibile. Rad je imel red. Potem je prišla bolezen. Neprilakovano, potuhnjeno, neizprosno. Začutil je, da se mu bliža neizmeren praznik, tisto neogibno, nespravljivo in nedoumljivo, čemur se je le za las izognil že pred štiridesetimi leti in še mnogokrat kasneje. Toda kakor da je imela njegova kruta nevidna sopotnica pri sebi črni seštevek in je izrekla težko, nepreklicno besedo, na katero ni odgovora: Dovolj!

Branko Vrhovec

Franc Štrekelj-Franček

lijanska mina in komajda živ je v neki skrivni kotanji polne tri dni čakal na svoje tovariše, da bi ga odseli na varno. Potem, ko ga je po čudnem naključju našla neka partizanska patrolja, se je dalj časa zdravil pri zanesljivih ljudeh okoli Brezij.

Počasi je okreval, a se ni vrnil takoj v gozdove, pač pa je kot izučen čevljar začel z delom v neki skrivni delavnici v Gabrju pri Dobrovi (blizu Stranske vasi, kjer je bil doma). Hkrati se je udeležil raznih akcij na terenu. Toda naključje je hotelo, da se je spet zapletel v boj. To pot v Belški grapi. Le z vrhano mero sreče je spet odnesel celo kožo. Potem znova delo v delavnici. A ne dolgo. Začela se je sovražnikova ofenziva in Franca so ujeli.

Ljubljana. Zato hlo zidovje domobranske in belgijske kasarne. Nato Gonars. Trpljenje na poseben način. A tudi to se je kmalu končalo, kajti Mussolinijevega soldateska se je sesula prav tako hitro, kakor se je povzpela. Na poti domov se je Franc v kraju Vogrsko priključil tamkajšnjemu osvobodilnemu gibanju. Dodelili so ga patrolji, ki je spremljala Franca Leskoška-Luko, tedaj sekretarja CK KPS. V tej patrolji je bil Franc, zdaj (na predlog tovariša Luke) s partizanskim imenom Franček, vse do februarja 1944. Z odhodom Luke v Kočevski Rog, kjer je bil sedež CK KPS, pa je bil kot osebni spremljevalec dodeljen Borisu Kidriču.

»S Petrom (Borisom Kidričem) sva postala neločljiva prijatelja,« nadalje pripoveduje Franček v svoji knjigi. »Z njim sem bil povsod, kamor je šel: na terenu, med aktivisti, na položaju med borci, v bolnišnici med ranjenci ali v višji partijski soli med gojenci. Nekega poletnega dne 1944 je imel Peter v nekem gozdu med Gorenjimi in Dolenjimi Sušicami pri Novem mestu posvetovanje z aktivisti OF novomeškega okraja. Govoril jim je o usta-

Partizanske smučine tudi na Rakeku

Minulo soboto se je na Rakeku na odlično pripravljenih smučinah zbralo več kot sto smučarjev, ki so tekli po poteh Rakovške čete. Najmlajši udeleženec je bil petletni Miha Šega, najstarejši pa bорец Rakovške čete Jože Simšič-Jelen. Oba sta dobila posebni priznanji našega uredništva.

Čeprav so te teke šele drugi pripravili v spomin na odhod fantov in mož z Rakeka k partizanom, so se jih kot

Po prihodu v cilj je bil Jože Simšič-Jelen »nekoliko« drugačen.

tekmovalci ali gledalci udeležili tudi borci. Na startu in okoli njega so se zbrali nekdanji komisar Rakovške čete Tone Bavec-Cene, Franc Bombač-Zorko, Franc Mekina-Borut, Jože Simšič-Jelen in Lojze Nosan, Janez Zupančič, Franc Avsec in sedanjí predsednik krajevnega odbora ZVB NOV na Rakeku Franc Ponikvar, ki so se bojevali v drugih partizanskih enotah.

Tekmovalci so se po kategorijah pomerili na tri, pet in deset kilometrov dolgih progah. Na vzorno pripravljenih progah so tekmovalci bojevali boj s stotinkami in desetinkami sekunde, saj so te odločale, katera ekipa bo osvojila prehodni pokal. Marsikateri tekmovalci se je »zamazal« in smučke niso drsele tako, kot si je predstavljal pred startom. Nekaj tekmovalcev je imelo nekaj težav z opremo že takoj na

startu, pa so kljub temu do konca vztrajali na progi. Končno pa so takšna tekmovalca predvsem srečanja borcev in mladine. Pomembno je, da se srečajo, obudijo spomin na dogodek iz naše revolucije in tako prispevajo k prenašanju in negovanju tradicij NOV.

Na Rakeku so se letos odločili, da bodo podelili prehodni pokal najbolje uvrščeni ekipi in tako popestrili smučarske teke. Najboljša je bila letos ekipa domačinov z Rakeka. Drugi so bili tekmovalci in tekmovalke iz Grahovega, tretji pa iz Loške doline. Prehodni pokal je zmagovalec izročil Tone Bavec-Cene. Ob koncu je posebna delegacija pionirjev in mladincev položila šopek cvetja k osrednjemu spominskemu obeležju na Rakeku.

Rezultati:

pionirji – 3 kilometre: Toni Kandare (Loška dolina), Ivo Antončič in Pe-

ter Truden (oba Rakek) itd.

pionirke: Tina Frelj, Simona Truden (obe Rakek),

mladinci – 5 kilometrov: Tone Zgonc (Grahovo),

mlajše članice – 5 kilometrov: Leonida Ivančič (Cerknica), Marjeta Modic (Rakek)

mlajši člani – 10 kilometrov: Jože Doles (Nova vas), Milan Gornik (Grahovo), Jože Kumer (Nova vas) itd.

članice – 5 kilometrov: Aleksandra Šega (Grahovo) in Anica Truden (Rakek)

člani – 10 kilometrov: Jure Gornik (Grahovo), Dare Vengust (Rakek) in Franc Strle (Stari trg) itd.

starejši člani – 5 kilometrov: Ivan Ožbolt, Tone Kandare, Slavko Tavželj (vsi Loška dolina) itd.

Prehodni pokal smučarskih tekov po poteh Rakovške čete je Tone Bavec-Cene izročil vodji ekipe Rakeka Petru Kovšci

Še bomo prišli v Cerklje

V spomin ter za ohranjanje tradicij narodnoosvobodilnega boja in Gorenjskega odreda so minulo nedeljo poizkušali organizatorji v Cerkljah na Gorenjskem pripraviti in uspešno izpeljali že četrto množični smučarski tek, ki se ga je udeležilo okrog 1000 smučarjev-tekačev. O vtisih s proge smo se pogovarjali z nekaterimi udeleženci.

Barbara Kramar, 12-letna učenka OŠ Valentin Vodnik: »Z mamico in sestro smo tekli na sedemkilometrski progi, oči pa se je lotil maratona. Rada se udeležujem smučarskih tekov, zlasti v krajih, ki so znani iz NOB. Nazadnje sem se smučarskega teka udeležila na Jercu, na občinskem tekmovalstvu pa sem dosegla drugo mesto. V Cerklje bom še prišla, ker mi je bilo všeč, proga pa tudi ni preveč naporna«.

Jože Klemenčič iz Dola pri Ljubljani, zmagovalec maratona:

»Ker sem reprezentant, je bila to moja prva prosta nedelja, ki sem jo izkoristil za ta tek. Lahko rečem, da so se organizatorji potrudili in da je bila

proga dobro pripravljena, do nepredvidenih težav pa pride povsod. Rad bi opozoril udeležence, naj v prihodnje tekmujejo sami s seboj in naj se ne ozirajo po rezultatih, ker so te prireditve rekreativne ne pa tekmovalne!«

Franc Globočnik iz Tržiča, nekdanji bорец Zapadno-koroškega odreda:

»Vseeno mi je, kdaj pridem na cilj, glavno je, da se teka udeležim. Tu se srečujem s svojimi tovariši in nekdanjimi soborci. Zelo prijetno mi je, ko smučam mimo spominskih obeležij, in takrat se zares prijetno počutim. Cerkljskega teka sem se udeležil že tretjič in še bom prišel. Organizacija in prireditev sama sta odlično uspeli!«

Gabrijel Pangerc iz Ljubljane, nekdanji bорец 20. divizije: »Tu v Cerkljah sem prvič, bolj so mi domači trnovski in bloški teki. Rad bi predlagal tole: več spodbude starejšim pa tudi mlajšim do sodelovanja. Tudi več kategorij, zlasti za starejše udeležence, ni slaba ideja. Proga in organizacija sta dobri. Že zdaj težko pričakujem nedeljo, ko bo Trnovski

maraton, v Cerklje pa bom še prišel«.

Lovro Korošec, iz Ljubljane, bорец Prešernove brigade:

»Tudi jaz sem na tem teku prvič, na Trnovskem pa sem bil že trikrat. Rad se udeležujem tekov, zlasti takrat, ko vem, da se bom srečal z nekdanjimi soborci, in to mi veliko pomeni. Zadovoljen sem tako s progo kot tudi z organizacijo. Všeč mi je, da se je teka udeležilo precej mladih, in tako je prav. Tudi tek je ohranjanje tradicij NOB«.

Franc Mugerle, tudi Ljubljčan, sicer bорец Ljubljanske brigade:

»Poleg tega, da se rad udeležujem smučarskih tekov, sem tudi tajnik kolesarskega kluba Rog-Franek in vsako leto organiziramo pod Urhom krožno kolesarsko dirko v spomin padlim borce-m-kolesarjem. Tako kot kolesarstvo mi tudi tek veliko pomeni. Tudi to je način utrjevanja in ohranjanja tovariških vezi. V Cerklje pa bom še prišel, čeprav sem za 25 kilometrov dolgo progo rabil dve uri in pol!«

Jože Čurin

Barbara Kramar

Jože Klemenčič

Franc Globočnik

Gabrijel Pangerc

Lovro Korošec

Franc Mugerle

Memorial 4. bataljona Cankarjeve brigade

V nedeljo, 20. februarja, je bilo na Javorovici tradicionalno smučarsko tekmovalstvo »Memorial 4. bataljona Cankarjeve brigade«.

Tekmovalstvo je posvečeno spominu na tragični dogodek 16. marca 1944, ko je premočni sovražnik v zgodnjih jutranjih urah in neugodnih snežnih razmerah obkolil in napadel 4. bataljon Cankarjeve brigade. Del borcev se je prebil iz obroča, večina pa je padla pod streli sovražnika, ki je svoje divjanje končal nad trupli. Spomin na te dogodke je v priložnostnem govoru obudil bорец Cankarjeve brigade Ivan Japelj.

Tekmovalstvo iz leta v leto pridobiva v množičnosti in organiziranosti. Letos je bilo 230 tekmovalcev, od cicibanov do veteranov, vmes pa izvrstni smučarji, ki so dosegli zelo dobre rezultate. Med veterani so se pojavili tudi borci Cankarjeve brigade, ki so bili deležni posebnega priznanja.

Prehodni pokal Cankarjeve brigade je letos že drugič zapored osvojila smučarska ekipa SGP »Pionir« iz Novega mesta. Najbolje uvrščeni posamezniki v 12 skupinah pa so prejeli medalje, priznanja in spominske značke Cankarjeve brigade.

Javorovica, ki leži na obronkih Gorjancev, ima izredne naravne pogoje za razvoj smučanja. Tega se krajani zavedajo in v tej smeri tudi delujejo. Najprej so asfaltirali cesto, prizadevni smučarski delavci pa skrbijo za ureditve smučišč. Lani je stekla prva vlečnica, letos že načrtujejo njen podaljšek. Ker ni bilo denarja za pravi teptalec snega, so to domiselno rešili s prirejenim traktorjem. Veliko posluha za njihove načrte in napore ima tamkajšnja organizacija ISKRA, TOZD HIPOT, ki marsikatero akcijo tudi materialno podpre.

I. J.

Prvo srečanje borcev Zgornjevipavske partizanske čete v Ajdovščini

Tovarištvo kot nekoč in krepki stiski rok

Spet eno doživetje več; doživetje tistega iskrenega tovarištva, ki se v našem vsakdanjem tekanju zdi včasih kar nekam zabrisano in površno. Krepki stiski rok, trepljanja po rame-nih, prijazne besede, nasmehi z obrazov, ki so se, vsaj nekateri, šele po štiridesetih letih zopet srečali, spremenjeni sicer, toda v sebi še vedno, stari tovariši. Tako je bilo v soboto, 19. februarja 1983, v hotelu Planika v Ajdovščini, kjer je iniciativni odbor s svojim predsednikom Ladom Bačarjem na čelu pripravil skupščino skupnosti borcev in bork 1. zgornjevipavske partizanske čete. Prvič so se takole organizirano srečali po štiridesetih letih in izrazili so željo, da to srečanje ne bi bilo tudi zadnje. Šestinsedest jih je prišlo. In zakaj so izbrali prav ta datum? Zato, da obenem obudijo spomin na množični pohod vipavskih borcev na Dolenjsko, nekako z 18. na 19. februar leta 1943. »Vreme je bilo prav tako sončno kot danes,« pripovedujejo borci nasmejanih obrazov.

Zgodilo pa se je takole. V začetku februarja 1943 so Italijani s svojimi ukrepi in zbiranjem potencialne sile za svoje vrste med našimi fanti in de-

kleti dosegli prav nasproten učinek. Podžgali so množičen odhod k partizanom. Tiste dni, okoli 2. februarja, se je iz ajdovske občine odzvalo 130 borcev. Veliko je bilo neoboroženih. Prav takrat pa se je na Goriškem mudil Franc Leskošek-Luka, ki je pospešil ukrepe, da neoborožene borce usmerijo čez bivšo mejo v brigade. Priprave so trajale nekako do 18., 19. februarja, ko je transport krenil iz rajona Podraga. Priprave so bile res temeljite, od hrane, obutve in obleke dalje. Akcija je pokazala, da je bila plod zavestnega političnega dela v Zgornji Vipavski dolini. Predvsem pa je treba poudariti, da je potekalo vse brez kakršnekoli mobilizacije, ki dobiva prizvozk prisile. Seveda, takojšen italijanski ukrep je bila ofenziva...

Čas, ki je še ostal na voljo, preden so zbrani izvolili domičilni odbor skupnosti borcev Zgornjevipavske partizanske čete, sprejeli pravilnik in programske usmeritve do leta 1986 ter obveznosti za prihodnje leto, smo izkoristili za zbiranje utrinkov s poti borcev in iz življenja čete. Prvoborec Ivan Renko-Jakec nas je popeljal v leto 1942, v dogodke okoli oblikovanja čete. Tudi sam je

bil poleg, ko so jo 29. maja 1942 ustanovili v taborišču na Jase-nu, na pobočju gričevja med Podrago in Mančami. Tega dne so borci gornjevipavske doline združeni v svoji novi enoti slovesno zaprisegli, da se bodo bojevali do popolne zmage nad fašizmom in do osvoboditve slovenskega naroda.

»Nastanek Zgornjevipavske čete je bil predvsem plod uspešnega razvoja narodnoosvobodilnega gibanja v teh krajih,« pripoveduje tovariš Renko. Začetki segajo v rano jesen leta 1941. Tedaj so se po nalogu KPJ začeli vračati na Primorsko številni protifašistični borci, ki so se zaradi hudih razmer v dolgih letih fašistične tiranije začasno umaknili čez mejo v bivšo Jugoslavijo. Prihajali so kot prekaljeni borci in aktivisti ter dvignili ljudstvo k upor. Organizacija je napredovala izredno hitro, zrasli so odbori OF po vseh vaseh, ki niso pomenili le trdnega zaledja partizanskim enotam, ampak tudi začetek nove, ljudske oblasti. Že pred zimo 1941 so znani prvi napadi na fašistične vojaške in policijske enote. Svojo veliko preizkušnjo so primorski partizani pre-stali v znani bitki na Nanosu,

kjer je nasproti skupini petdesetih naših borcev stala dvajsetkratna sovražna premoč. Naši so plačali velik krvni dav-ek, pa tudi sovražnik je imel izgube. Skupine, ki so se pre-bile skozi obroč, so se razkropile v razne kraje. Dve sta se ustavili na Gornjevipavskem, okoli Slapa, Branice, Podrage, Nanosa. Tam so se pridružili novi borci in tako je že mesec dni po bitki na Nanosu nastala Zgornjevipavska četa. Veliko je pripomogla k organizaciji te-re-na, pa k vključevanju borcev v bojne vrste, vrstile so se akcije skozi vse poletje in zimo 1942. Med tem časom je bila vključena v sestav prvega primorskega partizanskega bataljona Simona Gregorčiča kot ena izmed ustanovnih enot. Pozneje je delovala v sestavi različnih enot do njenih največjih bojov na pohodu Gregorčičeve brigade v slovensko Benečijo.

Med komandirji je bil naš tovariš Janko Premrl-Vojko, ki je padel prav te dni, in tudi spomin nanj želimo danes obuditi. Pa heroj Zvone Ferjancič, znani Martin Greif-Rudi, ki je bil prvi komandir čete,« našteva moj sogovornik imena svojih tovarišev, za ve-

dno zapisana v spominu naroda. Od ustanovitve, ko je četa štela komaj nekaj čez dvajset članov, pa do 31. marca 1943 je vstopilo 334 borcev. Od teh je bilo 250 domačinov iz Ajdovščine. Pozneje so se porazdelili po raznih drugih partizanskih enotah. Po dosedaj zbranih podatkih jih je padlo 159, 56 pa jih je pozneje umrlo.

★

Kako pa je pravzaprav prišlo do zamisli, da bi občina Ajdovščina podelila četi domičil? Odgovarja Karlo Bajc, polkovnik v pokoju, ki je v sklopu iniciativnega odbora pomagal pripraviti tudi program dela za prihodnje. »Leta 1981 smo se začeli dogovarjati,« pripoveduje. »Takrat so se namreč druge občine dogovarjale o podelitvi domičilov: Idrija Vojkovi četi, Tolmin Tolminski četi, Nova Gorica Spodnjevipavski četi, Ajdovščini pa naj bi ostala Zgornjevipavska partizanska četa. Želeli smo dobiti domičilno listino že lani, ob 40-letnici formiranja čete, pa nismo uspeli.« Predsednik skupščine občine Ajdovščina Grozdan Sinigoj je pripomnil, da je občina domičil dala, domičilno listino pa bodo slovesno izročili letos ob občinskem prazniku, 5. maja, kot priznanje za njene zasluge in potrditev vezi, ki so bile spleteno med njenimi borci in občani Ajdovščine v najtežjih dneh naše zgodovine.

V programu dela skupnosti borcev Zgornjevipavske partizanske čete so označili družbenopolitično delovanje, skrb za socialno in zdravstveno stanje borcev, sodelovanje pri narodnoobrambenem prizadevanju in v SLO, še posebej pa so poudarili naloge v zvezi z ohranjanjem in razvijanjem revolucionarnih tradicij. Že v prihodnjem letu želijo v sodelovanju s Solskim centrom Ajdovščina ustanoviti mladinsko enoto, ki naj bi gojila tradicije Zgornjevipavske čete s pohodi po njenih poteh. Skupščini občine Ajdovščina pa bodo predlagali, da bi eno od teritorialnih enot poimenovala po Zgornjevipavski četi, ki bi dalje razvijala tradicije te enote. Prizadevajo si tudi za pisanje priročnika, ki naj bi zajel pot in boje enote. Na kraju, kjer je padla skupina borcev s tovarišem Milanom Bajcem-Stricem na čelu, želijo postaviti obeležje. Pa še urediti kartoteko živčih borcev so si zadali ter urediti in obeležiti taborišče, kjer je bila ustanovljena Zgornjevipavska partizanska četa.

Letos, predvidoma za dan borca, bo v Podnanosu odkritje spomenika Janku Premrlu-Vojku. Sklenili so, da se bodo ob tej priložnosti spet srečali. Takrat naj bi razvili tudi četno zastavo. Želijo, da bi jim jo predali mladinci, kar bi še posebej pomenilo simbolično povezavo z mlado generacijo.

Ziva Drole

ČRNI VRH

Ob 40-letnici Vojkove smrti

Primorskega junaka Janka Premrla-Vojka se vsako leto spominjajo njegovi soborci in krajanje Črnega vrha nad Idrijo, ki praznujejo svoj krajevni praznik v spomin njegove smrti.

Tudi letos, ob 40-letnici njegove smrti, so se v Črnem vrhu zbrali njegovi soborci, da se skupaj s krajanje poklonijo njegovemu spominu. Na slavnostni seji je dosedanjí predsednik krajevné skupnosti pozdravil Vojkove soborce in mladim priporočil, da morajo nadaljevati tradicijo srečevanja z borci.

Sportno društvo v Črnem vrhu pa je ta dan organiziralo tradicionalni Vojkov smučarski tek.

JANEZ JERAM

STARI TRG

Veseli se napredka

V počastitev občinskega praznika občine Črnomelj, ki ga občani praznujejo vsako leto 19. februarja v spomin na 1. zasedanje Slovenskega narodnega osvobodilnega sveta, ki je bilo v februarju 1944 v Črnomlju, so v tem kraju odprli obrat Uniorja iz Zreče pri Slovenskih Konjicah. Nov obrat pomeni za Poljansko dolino ob Kolpi, ki spada pod območje črnomeljske in kočevske občine, precejšnjo pridobitev. V začetku obratovanja bo ta obrat zaposloval nekaj nad 30 ljudi. Načrtujejo, da bodo število zaposlenih povečali še za dodatnih 30 delavcev.

Zaposlovanje novih delovnih moči je ljudem v teh odročnih in oddaljenih krajih nujno potrebno, saj jim skopa kraška zemlja ne daje dovolj dohodka za redno preživljanje.

Med NOB so prebivalci te doline aktivno in organizirano sodelovali v NOB, mnogi so izgubili življenja v boju proti okupatorju. Napredka, ki ga dosega ta kraj so nadvse veseli in so hvaležni matični delovni organizaciji UNIOR Zreče in vsem drugim, ki so pripomogli, da je bila stavba zgrajena v tako kratkem času.

VIKTOR DRAGOŠ

SLOVENJ GRADEC

Pri grobnici bodo uredili okolje

V Slovenj Gradcu bodo začeli urejati okolje pri grobnici narodnih herojev. Na kamnitih podstavkih so doprsni kipi znanih revolucionarjev: Lado Maver-Ronko, Rado Iršič inž. Gregl in Franc Vrnun-Buzo. Poleg teh je v tem grobišču pokopanih še 323 borcev in talcev fašističnega nasilja Mislinjske doline.

Ko bo urejeno okolje, bo to tudi lep park. Že sedaj je prijeten, v njem je čudovit mir. Korak zastaja, ko hodiš po tem prostoru in podoživljaš veličino našega boja, z velikim prispevkom ljudi iz Mislinjske doline.

DRAGO MIKLAVEC

Park in grobnica narodnih herojev v Slovenj Gradcu

Razstava »Štirinajste na Štajerskem«

Muzej narodne osvoboditve v Mariboru je v predlanskem letu pripravil in odprl pomembno razstavo »Štirinajste na Štajerskem«, ki prikazuje boje te slavne slovenske divizije NOV v 1944. letu na Štajerskem. Koroški pokrajinski muzej revolucije v Slovenj Gradcu načrtuje, da bi ta razstava gostovala v Slovenj Gradcu, in sicer od 8. 3. do 25. 3. 1983. Razstavo si bodo ogledali predvsem učenci in tudi drugi občani koroške krajine.

ADOLF ANKON

KOČEVJE

Odlikovanja samo zaslužnim

Pri ocenjevanju predlaganja in podeljevanja odlikovanj so člani komisije za odlikovanja občinske skupščine Kočevje ugotovili pri dosedanjem delu vrsto pomanjkljivosti. V prizadevanju, da bi postala politika podeljevanja odlikovanj sestavni del in pomemben dejavnik družbeno dogovorjene kadrovske politike, je komisija podala navodila. Nosilci kadrovske politike bodo morali v prihodnje vložiti več naporov in skrb, da bodo dobili odlikovanja in razna priznanja predvsem le tisti ljudje, ki so si jih zaslužili z izjemnimi in nadpovprečnimi rezultati dela.

Podeljevanje odlikovanj naj bi vzpodbujalo delovne ljudi in kolektive k boljšemu delu. Nujno potrebno je povečati število pobud za odlikovanja ženskam. Premalo je načrtno predlaganje odlikovanj organizacij združenega dela, drugih delovnih skupnosti in društev. Pomembno vlogo pri tem naj bi imela vodstva družbenopolitičnih organizacij, ki niso v preteklosti posvečale temu vprašanju kake posebne skrb. Praksa, da se posamezne delovne skupnosti same predlagajo za odlikovanja, naj bi se prenehala. Ocena o podeljevanju odlikovanj borcev NOV in aktivistov OF kaže, da bodo morale v prihodnje krajevne organizacije temu vprašanju posvetiti več skrb. Odlikovanj, izključno za zasluge med NOB, po sklepu predsedstva SFR Jugoslavije v Beogradu ne podeljujejo več. Zato je nujno potrebno, da za udeležence NOV pri predlaganju odlikovanj prikažejo njihovo aktivno in organizirano delo v povojni graditvi naše socialistične domovine. Bežen pregled podeljenih odlikovanj kaže, da je še nekaj posameznikov v občini, ki so aktivni udeleženci NOV in prizadevni delavci povojne graditve, a niso dobili odlikovanj.

Več skrb, ki je treba posvetiti tudi podeljevanju raznih priznanj, ki jih podeljujejo krajevne skupnosti in druge organizacije. Reševanje teh vprašanj v ozkih krogih povzroča upravičeno kritiko.

VIKTOR DRAGOŠ

KOČEVJE

Obletnica 9. SNOUB

Odbor skupnosti borcev Zapadnodolenskega odreda in 9. SNOUB je na minuli seji sprejel sklep, da bo proslava v počastitev 40-letnice ustanovitve in delovanja te partizanske enote v dneh praznovanja občinskega praznika občine Kočevje. Ta brigada je bila ustanovljena 9. septembra 1943. leta v Kočevju iz Zapadnodolenskega odreda. Ob ustanovitvi je štela nekaj nad 1.100 borcev, ki so bili razvrščeni v 4 bataljone. V to brigado se je vključilo precej borcev iz Kočevja, Kolpske doline in drugih bližnjih krajev. Iz Kočevja je brigada nadaljevala bojno pot proti Ljubljani. V drugi polovici oktobra 1943 se je vrnila na Kočevsko z nalogo, da prepreči prodiranje levega krila nemške 44. grenadirske divizije, ki je prodiral iz smeri Delnic proti Kočevju. V sodelovanju z drugimi partizanskimi enotami so borci te brigade bojevali večdnevne boje na bojni črti Podstene-Briga-Jesenov vrt.

S tem so omogočili umik posameznih enot iz Kočevja.

Med nemško oktobrsko in novembrsko ofenzivo na Dolenjskem, v Beli krajini in na Notranjskem ter v jugozahodnem delu Hrvaške je prišlo do večjega premeščanja enot narodnoosvobodilne vojske. Operativni načrt Vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije je določal postopno usmerjanje težišča vojnih operacij na območje Srbije. To pa je imelo za posledico, da so se enote iz območja Hrvaške pomaknile proti Bosni in na to območje. Enote 18. slovenske divizije, v katero je spadala tudi 9. brigada, pa so se usmerile v napade na sovražne enote v smeri Gorskoga kotarja. Takoj po prihodu na območje Gorskoga kotarja je štab te brigade razvil obveščevalno aktivnost z namenom, da ugotovi stanje sovražnih enot. Operativno območje brigade in tudi slovenske divizije je segalo od Vrbovskega do Sušaka. V februarju 1944 so se borci te enote vrnili na območje Slovenije in se bojevali v raznih krajih vse do končne osvoboditve naše domovine.

VIKTOR DRAGOŠ

Trnovski gozd in črnovrška planota bosta letos že osmič prizorišče Trnovskega maratona – množične športno-politične manifestacije smučarjev tekačev. Letošnja prireditel bo potekala v počastitev 40-letnice množičnega odhoda prebivalcev idrijske občine v partizane, ustanavljanja prvih osvobodilnih odborov in partizanskih enot na Idrijskem ter v počastitev 40-letnice 1. zasedanja Avnoja in priključitve Istre in Slovenskega primorja k matični domovini.

Namen prireditve, ki bo v nedeljo na Črnem vrhu nad Idrijo, je širiti množičnost, s tem pa tudi obrambno sposobnost mladega rodu.

F. Š.

Znana fotografija

V 5. številki časopisa TV-15, z dne 3. 2. 1983, sem bral poizvedbo o objavljeni fotografiji, ki prikazuje ustrelitev partizana in partizanke.

V knjigi Mučeniška pot k svobodi, ki jo je 1946. leta izdal Slovenski knjižni zavod kot drugo zbirko dokumentov NOB, je na straneh od 37 do 41 kar 5 fotografij tega zločina s temi podpis: – junaška smrt partizana in partizanke – na poti k usmrtitvi; Zavezali so jima oči; Zadnji trenutki; Zadeta sta; Zločin je dokončan.

Ker se skoraj tedensko vozim na relaciji Ljubljana–Velike Lašče, Bloke, (tudi rojen sem na Blokah), bi z dokajšnjo gotovostjo trdil, da je bil ta zločin storjen v Velikih Laščah, in sicer v bližini pokopališča. Hiša, ki je v ozadju slike, je natančno taka kot hiša, ki stoji ob cesti med Velikimi Laščami in železniško postajo Velike Lašče in v kateri je pred vojno stanoval (tega se kot otrok spominjam) moj bratranec Franc Kraševac, tedaj lesni trgovec na Skofljici pri Ljubljani.

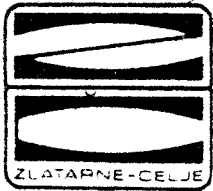
Fotografije, zlasti štev. 29 na 37. strani, so dokaj čiste in ostre, tako da je prepoznavanje še lažje. Sicer pa močno dvomim, da ta zločin italijanske soldateske še ni identificiran.

Tone Gregorič

Popravek

V članku »Lahko je delati, če je večina članstva delavna«, ki je izšel v TV-15 Naš tovariš 10. februarja letos, sta bila pod fotografijama zamejnana podpisa. Alojzu Dolničarju in Marjanu Knavsu se za to neljubo napako opravičujemo.

Uredništvo

MODERNO
KVALITETNO
IZVIRNO

ZLATARNE–CELJE

Obdarite svoje najdražje z darilom trajne vrednosti
ZLATIM NAKITOM – ZLATARNE–CELJE

Dobite ga v vseh prodajalnah Zlatarne in v večjih trgovskih hišah v Jugoslaviji.

Proizvodnja zlatega in srebrnega nakita, predelava plemenitih kovin, rafinacija, izdelava zobnega zlata, export-import, konsignacija, zastopanje tujih firm, trgovina na veliko in malo.

Poizvedba

Se enkrat objavljamo poizvedbo, ker so nas opozorili na napačna imena nekaterih udeležencev.

Dne 6. maja 1944 je bila v Šebreljah prva konferenca načelnikov okrožnih izpostav organov notranjih zadev, članov štaba 2. brigade VDV in bataljonov. Na konferenci je nastala tudi fotografija. V prvi vrsti je drugi z leve Miro Perc-Maks, načelnik pokrajinske izpostave ONZ za Slovensko primorje, zraven, tretji je Anton Semenič.

Medved, načelnik okrožne izpostave ONZ za Vipavsko okrožje. V zadnji vrsti 4. z leve je Slavko Furlan-Dušan, komandant 2. brigade VDV, peti je Franc Kimavec-Ziga, sekretar PO OF za Slovensko primorje, 6. Franc Hvala-Peter, načelnik okrožne izpostave ONZ za Baško okrožje, 7. je Franc Pokovec-Poki, član pokrajinske izpostave za Slovensko primorje.

Prvi in zadnji v prvi vrsti z leve ter prvi, drugi in tretji v zadnji vrsti niso poznani. Potrebujemo njihova imena in taktarne funkcije. Podatke bomo rabili pri pisanju monografije. Vse, ki karkoli vedo o njih, prosimo, naj sporočijo na naslov: Franc Hvala, Prešernova 16, 65000 Nova Gorica.

Amalija Zlatnar

Decembra lani je umrla Zlatnarjeva mama Amalija, stara 89 let. Ljubljanske aktiviste OF nas je ta vest žalostno prizadela. Vsi, ki smo jo poznali, vemo, da je bila njena življenjska pot polna trpljenja in tudi polna nesebične ljubezni do svojih bližnjih, prav tako pa tudi za vse, ki so v času pred vojno, med njo in po njej potrebovali pomoč in ljubezen. Ko si je ustvarjala družino, je poleg skrbi zanjo aktivno spremljala vsa dogajanja ter sodelovala pri revolucionarnem delovanju moža, že predvojnega revolucionarja. V njen dom so že pred vojno in med njo prihajali aktivisti, ki jih je Zlatnarjeva mama sprejemala odprtih rok in jim pomagala. Poleg tega pa je skrbela za svoje otroke, ki jim je prav njena usmerjenost in vera v boljše življenje dajala moči, da so se med NOB odločili za pravo pot. Njena družina je v letu 1981 prejela zlato plaketo ilegalca.

Franc Molek

Od Franca Moleka smo se poslovili oktobra lani. Rodil se je pred 76 leti na Bregu pri Borovnici. Po prihodu okupatorja se je takoj vključil v delo NOG. Leta 1942 je bil interniran v Treviso in Visco. Po kapitulaciji Italije se je vrnil v Logatec in začel sodelovati z NOV.

Janez Klančar

Na ljubljanskih Zalah smo se junija lani poslovili od borca Janeza Klančarja, ki se je rodil leta 1914 v Lazu pri Krki. Leta 1941 je bil izdan in zaprt, naslednje leto pa je odšel med partizane. Zajeli so ga Italijani in odpeljali na Rab. Po kapitulaciji Italije se je ponovno priključil borcev. Odlikovan je bil s številnimi odlikovanji in priznanji.

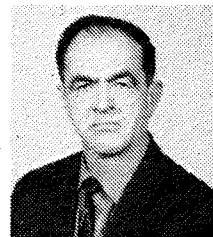
Anton Jež

Na ljubljanskih Zalah smo se decembra lani poslovili od Antona Ježa, rojenega leta 1891 v Vipavi. Z največjim veseljem je ustvarjalno delal na področju rehabilitacije invalidov. Vseskozi je bil socialistično orientiran. Po ustanovitvi OF se je takoj priključil aktivistom OF, tako v okviru svoje delovne organizacije kot na terenu v Trnovem. Avgusta leta 1944 je bil odpeljan iz ljubljanskih policijskih zaporov v taborišče Dachau, od tam pa v taborišče Rabstein.

Slavka Mlakar

Decembra lani smo se na pokopališču v Prvačini poslovili od Slavke Mlakarjeve, rojene Fajdiga, predvojne aktivistke, skojevke, partizanske in aktivne družbenopolitične delavke. Njena bogata življenjska pot se je začela pred 56 leti sredi kočevskih gozdov. Kasneje so se preselili v Zeljne pri Kočevju in se je vse do začetka druge svetovne vojne selila iz kraja v kraj. Občutila je socialne krivice, zato ni nakučje, da se je kmalu vključila v napredno revolucionarno gibanje, ki jo je v poletju 1942. pripeljalo v NOB. Bila je tudi članica prvega slovenskega narodnega gledišča na osvobodnem ozemlju. Po osvoboditvi je bila zaposlena v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani kot restavratorka.

Matija Sanda

Septembra lani je umrl Matija Sanda, rojen leta 1910 v Trbovljah. Bil je rudarski tehnik in služboval je v rudniku Zabukovica pri Zalcu. Z NOG je sodeloval že od leta 1941. Njegov oče je umrl v taborišču Dachau, njega pa so zaradi pomanjkanja dokazov izpustili iz mariborskih zaporov. Nadaljeval je s svojim delom in leta 1944 odšel med partizane. Prejel je dve priznanji za hrabrost.

Janko Likar

Janko Likar se je rodil 1905. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Kranju. Bil je udeleženec NOB. Od leta 1943 je bil borec Vojkove brigade in kasneje Kokrškega odreda. Za zasluge in hrabrost je bil odlikovan.

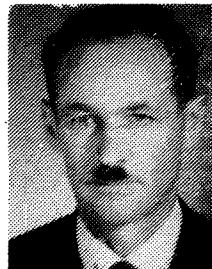
Alojzija Dolenc

Na pobreškem pokopališču v Mariboru smo se lani poslovili od Alojzije Dolenc, rojene pred 54 leti v Beli krajini. Kot 14-letno dekle je začela delati za NOG. Po končani vojni je bila aktivna pri obnovi domovine in v družbenopolitičnih organizacijah.

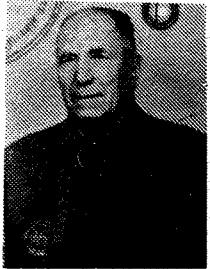
Janez Resnik

Novembra lani smo se na pokopališču v Tušnju poslovili od Janeza Resnika, rojenega v Gaberjih pri Blagovici. V NOV je stopil leta 1942 v Kamniški bataljon in kasneje v Slandrovo brigado. Bil je ranjen in po okrevanju je delal na terenu. Za družbenopolitično delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Leopold Čander

Leopold Čander se je rodil leta 1918 v Bredzu. V NOV je bil od leta 1944 v 6. lici diviziji. Za zasluge v NOV je bil trikrat odlikovan. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Šmarju pri Jelšah.

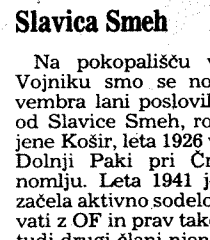
Andrej Musec

Od 72-letnega Andreja Museca smo se poslovili junija lani na pokopališču v Logatcu. Bil je član združenja borcev. Njegov sin je padel med NOB.

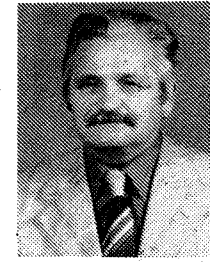
Jože Gregorič

Novembra lani smo se v Dekanih poslovili od borca Jožeta Gregoriča, rojenega pred 72 leti. Vpoklican je bil v italijansko vojsko in kazensko poslan na bojišče v Afriko, kjer se je takoj opredelil za NOB. Po kapitulaciji Italije se je priključil prekomorski brigadi. Bil je odlikovan.

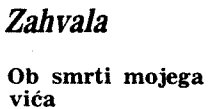
Slavica Smeh

Na pokopališču v Vojniku smo se novembra lani poslovili od Slavice Smeh, rojene Košir, leta 1926 v Dolnji Paki pri Crnomlju. Leta 1941 je začela aktivno sodelovati z OF in prav tako tudi drugi člani njene družine. Tudi po vojni je bila ves čas aktivna družbenopolitična delavka. Za svoje delo je bila dvakrat odlikovana.

Mitja Leber

Konec lanskega leta smo se na kranjskem pokopališču poslovili od Mitje Leberja, rojenega leta 1923. Bil je aktivist, kasneje pa se je priključil južnemu bataljonu.

Zahvala

Ob smrti mojega moža Branka Radulovića

Zahvaljujem se za poslednje slovo delegaciji slovenskih partizanskih enot Gubčeve in Devete brigade ter Zapadnodolenjskega in Kokrškega odreda. Posebno se zahvaljujem za položeni venec in izraze sožalja kakor tudi za tople poslovilne besede tovariša Alojza Beleta-Tička.

Boris Pavlin

Rodil se je leta 1927 v Ravnici nad Grgarjem. Komaj petnajstleten se je leta 1942 vključil v NOG, bil je aktiven mladinec, skojevec ter kasneje borec NOV. Po vojni je z aktivnim delom nadaljeval in opravljal številne odgovorne funkcije. Za svoje zasluge med NOB in v povojnem delu je prejel šest odlikovanj in več priznanj. Tudi po upokojitvi ni miroval in je nameraval vse svoje sile posvetiti prav našim borcevski organizaciji. Zato je bil izvoljen v predsedstvo občinskega in republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, nato pa kot delegat v družbenopolitični zbor skupščine SRS. V našem spominu bo ostal kot svetel zgled pravega komunista. Od njega smo se poslovili lani na pokopališču v Kromboku pri Novi Gorici.

Dušan Omahen

Decembra lani smo se soborci Cankarjeve brigade poslovili na ljubljanskih Zalah od Dušana Omahna. Vojna vihra je Dušana doletela pripravljenega v Ljubljani. Maja leta 1942 se je povezal z OF na ljubljanski univerzi. Spomladi leta 1943 je moral v ilegalo iz Ljubljane na Dolenjsko v njegovo Višnjo goro. Priključil se je partizanom, in le nekaj časa je bil v sestavi komande mesta Višnja gora in že smo ga srečali med borci 4. bataljona Cankarjeve brigade. Premestitev v 15. divizijo je bila sreča za Dušana, da je tako ušel tragediji, ki jo je doživel njegov bataljon marca 1944. leta na Javorovici. Sel je v štab 7. korpusa in končno v Glavni štab NOV in PO Slovenije. Po demobilizaciji se je zaposlil pri izvršnem odboru OF Slovenije, nato pri predsedstvu vlade SRS in pri centralnem komiteju ZK Slovenije. Pred upokojitvijo je bil zaposlen kot bančni svetnik v Ljubljanski banki.

PRAVNI SVETOVALEC

A. Z. M. Po pokojnem možu, mironobnem vojaškem invalidu, prejema družinsko invalidnino. Ali bi v primeru, če se znova poročite, izgubili pravico do družinske invalidnine, kljub temu, da ste stari že 56 let?

Odgovor: Po izrecni in brezizjemni določbi zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev prenehajo zakoncu pravica do družinske invalidnine in druge pravice po navedenem zakonu z dnem, ko vnovič sklene zakonsko zvezo – razen če je te pravice pridobil oziroma obdržal, ker je pridobitno nezmožen.

S. M. P. Pred leti sem kupil stanovanjsko hišo z nekaj neproduktivne zemlje. Edini vir preživljanja za tričlansko družino je pokojnina, ki jo sprejemam kot borec NOV, prejemam pa tudi otroške dodatke. V l. 1982 sem dobil odločbo za plačevanje davkov za nepremičnine, letos prav tako, samo v višjem znesku. Ali je to prav in kaj bo z otroškim dodatkom?

Odgovor: Niste navedli, za kakšen davek gre. Verjetno ste dobili odločbo o odmeri davka od premoženja, ki se plačuje tudi od stanovanjske hiše, osnova za ta davek pa je vrednost hiše. V zakonu so predvidene tudi prostitute od tega davka, vendar ste navedli premalo podatkov, da bi vam lahko dali natančnejši odgovor na vprašanje, ali ste davek dolžni plačevati ali ne. Svetujemo vam, da se oglosite na občini, kjer vam bodo vso stvar pojasnili. Dejstvo, da ste dobili odločbo za plačilo davka, pa na pravico do otroškega dodatka ne vpliva.

I. A. S. Sosed je speljal odplake iz delavnice v jarek ob hiši. Odplake povzročajo smrad, jarek pa je namenjen za odtok meteorne vode. Kaj na storim?

Odgovor: Po zakonu mora lastnik nepremičnine pri uporabi nepremičnine opuščati dejanja in odpravljati vzroke, ki izvirajo iz njegove nepremičnine in otežkočajo uporabo drugih nepremičnin (dim, neprijetni vonji, saje, toplota, tresljaji, ropot, odplake in podobno) čez mero, ki je glede na naravo in namen nepremičnine ter glede na krajevne potrebe običajna. Če se s sosedom ne morete o tem sporazumeti, predložite zadevo poravnalnemu svetu v krajevni skupnosti. Če pa tudi ta organ ne bo mogel doseči, da sosed preneha s takimi dejanji, pa se lahko obrnete na temeljno sodišče.

Z. B. B. Moj brat je bil poročen s kmetico, ki je bila lastnica zemljišč in tudi hiše, čeprav sta hišo zgradila v času trajanja zakonske zveze. Po bratovi smrti vdova trdi, da je vse njeno. Otrok v zakonu ni bilo.

Odgovor: Premožanje, ki je pridobljeno v času trajanja zakonske zveze, je skupno premoženje obeh zakoncev, ne glede na to, da je v zemljiški knjigi kot lastnik vpisan samo eden od njiju. Pri delitvi skupnega premoženja se šteje, da sta deleža zakoncev pri skupnem premoženju enaka, vsak od zakoncev pa lahko dokazuje, da sta prispevala k skupnemu premoženju v drugačnem razmerju. Če bi prišlo do delitve skupnega premoženja v vašem primeru, bi postal vaš brat lastnik ene polovice v času trajanja zakona pridobljenega premoženja. Verjetno vaš brat ni napravil oporoke, s katero bi razpolagal s svojim premoženjem. Ker ni otrok, dedujejo po zakonu zapuščino zapustnikov starši in njegov zakonec, in sicer starši eno polovico po enakih delih, zakonec pa drugo polovico. Če je eden od zapustnikovih staršev umrl pred zapustnikom, dedujejo del zapuščine, ki bi mu šel, če bi preživel zapustnika, njegovi otroci, to je bratje in sestre zapustnika. Če pa sta oba starša umrla pred zapustnikom, dedujejo del zapuščine, ki bi šel vsakemu od staršev, potomci, to je bratje in sestre zapustnika. Zapustnikov polbratje in polsestre po očetu dedujejo po enakih delih očetov delež zapuščine, polbratje in polsestre po materi pa materin delež zapuščine. Kot lahko sklepamo iz podatkov, ki ste jih navedli v pismu, imate pravico do dedovanja, ker pa brat ni bil zemljiškopravni lastnik, boste v primeru spora najbrž morali dokazovati, da je bil brat solastnik hiše in drugega premoženja.

V Benečijo in Rezijo

Po Albertu Jakopiču – Kajtimiru je priredil Jelko Peterneš

16

91. Vse je bilo tiho še naprej. Morali so zavzeti Kucelj in pregnati Italijane. Kajtimir je poslal partuljo, naj pregleda teren. S partuljo je šel tudi Rok. Bunkerjem so se bližali previdno in počasi. Vsa brigada jih je spremljala z očmi v pričakovanju, kako se bo izteklo. Partulja se je vzpenjala korak za korakom, od kamna do kamna, od buke do buke.

92. Vsej brigadi je zastajal dih: zdaj zdaj bodo zaropotali mitraljezi. Samo ena misel jih je spremljala, ali jih bodo Italijani opazili ali ne. Partulja je imela nalogo zasesti glavni bunker, nato pa bi napadla še brigada. Bunkerju se je približala že na razdaljo desetih metrov, pa na pet, na tri – pa še vedno nič. Vsi so mislili, da jih bodo Italijani zasuli z bombami.

93. Partulja se požene v bunker. Bunker je bil prazen. Zakaj je bil prazen, pa so borci kmalu videli. Brigada je v naskoku prišla na vrh in ko so bili že vsi za bunkerji, so opazili, kako se vsa posadka 150 Italijanov pomika v dolino. Malo nižje pa je šla navkreber njihova zamenjava drugih 150 mož. Borci so spoznali, da so nevede zadeli trenutek, ko sta se menjavali posadki bunkerjev.

94. V mraku je brigada zavila v dolino. Italijani so potem še ves teden preiskovali Drnho, ker so hoteli po vsej sili dobiti brigado. Da bi brigado zagotovo potolkli, so privlekli topove in z njimi nabijali v strmine Drnho, medtem ko so se jim borci že smejali z Miše. Brigada je začela politično delovati po zahodni Benečiji.

95. Del enot Gregorčičeve brigade je bil odpoklican v novo ustanovljene primorske odrede tik pred kapitulacijo Italije. Gradnikova brigada je okrepljena z borci s Primorske, odšla na Dolenjsko. S tem se je pohod v Benečijo končal. Ob kapitulaciji Italije so si uspeh pohoda partizani lahko ogledali v italijanskih arhivih.

96. V arhivu so našli poročilo komandanta Čedada, ki je popisal pohod »ribellov« skozi Benečijo. Prepričan je bil, da so morali imeti zelo dobre oficirje. »Italijanski oficirji bi se morali učiti od njih. Naša vojska vedno misli, da grede »ribelli« samo po vrhovih hribov, v resnici pa svojo taktiko vedno spreminjajo in neprestano manevrirajo.«

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža

»Naprej, tovariši!

Letos že četrto leto razpisujemo nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža, ki tako postaja vse bolj tradicionalen. V letih doslej je bil odziv iz vseh koncev Slovenije že kar velik, čeprav bi bil lahko še večji. Na to računamo letos, saj se naša mreža, dragi naši mladi bralci in sodelavci, neprestano širi, pa ne bo nič čudnega, če bodo koga na novo zsrbeli prsti, da se vključi v naše sodelovanje prav ob razpisu tega nagradnega natečaja. Računamo seveda tudi na vse tiste že stare in dobre znance, s katerimi se vsak teden ali pa vsaj vsak mesec srečujemo na naši strani. Za tiste, ki ste že sodelovali v našem nagradnem natečaju, ni treba posebej napisati, kdo je bil Bogo Flander-Klusov Joža in zakaj nosi naš natečaj njegovo ime; pač zato, ker je bil Joža sin revolucije, ki je pisal iz revolucije in za revolucijo. Mar nismo takšni tudi mi, oziroma vi, dragi naši dopisniki na mladinski strani TV-15? Tudi vi pišete iz revolucije, zapisujete živa pričevanja o naši slavni zgodovini, pišete pa tudi iz svojega življenja, za revolucijo današnjega dne in za jutri. Prav takšni naj bodo vaši sestavki v natečaju na naslov »NAPREJ, TOVARIŠI!« Pišete lahko poezijo ali prozo, dobrodošla pa bo tudi kakšna fotografija, ki bo podprla besedilo. Sestavke nam pošljite do 1. maja. Posebna komisija jih bo ocenila in izluščila pet najboljših za nagrade. V ta namen so že zagotovljene lepe knjige. Torej, misli glavo in pero v roko!

Preden predstavimo, kako je pisal Bogo Flander, spregovorimo še besedo ali dve o njem samem, o njegovem življenju, za tiste naše mlade bralce, ki se prav sedaj z njim prvič srečujejo.

Iz Boga Flandra je partizanščina naredila Klusovega Joža, partizana in slovenskega pisatelja. Rodil se je 8. decembra 1918 v Ljubljani. Po poklicu je bil železničar, med partizane pa je odšel marca 1942, in sicer na Gorenjsko v Poljanski bataljon. Pozneje je prišel čez Dolomite na Dolenjsko, kjer se je bojeval v Cankarjevi brigadi. Kot pomočnik političnega komisarja Cankarjeve brigade se je udeležil hudih bojev za Bosiljevo. V boju je bil ranjen in umrl je 30. junija 1944 v Drnovcu pri Vinici. Pokopali so ga na viniškem pokopališču skupaj s šestimi junaki poveljniškega kadra Cankarjeve brigade, ki so padli v teh bojih.

Klusovo najpomembnejše literarno delo je nastalo med vojno, v odmorih med posameznimi akcijami, ob vsem drugem živahnem političnem in aktivističnem delu pisatelja. Najpomembnejša je živa neposrednost njegove pripovedi, njegova neizumetličnost, smisel za človeka partizana. Njegove partizanske črtice so med vojno izhajale v partizanskih listih in borci so jih radi prebirali. Po vojni pa je izšlo njegovo zbrano delo pri založbi Borrec pod naslovom Bataljon, leta 1958.

Kurirja Tineta zadnja pot

Na Butajnovi se je kurir Tine ustavil. Previdno je z roba gozda krenil proti vasi, kjer se je v mraku belila spodaj pod njim. Po goličavah Velikega vrha so dolge sence prilezle čez greben in tkale neprodorne pajčolane v globinah gozdov.

Na vasi je zalajal pes. Tine je poznal glas, bil je njihov domači. Toplo ga je spreletelo pri duši in skoraj bi zaukal v jasni večer.

»Nak, ne bom,« se je premislil, »lahko bi beli kaj vohali tod okoli in potem bi bile sitnosti.«

Krenil je med sencami drevja in plotov med hiše in stopil kakor z neba skozi nizke dveri.

»Za božjo voljo, Tine,« se je ustrašila in razveselila ma-

ti, »prideš kakor duh, da te nihče ne sliši.«

Tine se je tiho smejal, oči so mu božale materino obličje, vse v drobnih gubah, ki so pričale o delu in trpljenju kmečke matere.

Z neprikritim ponosom in večno skrbjo, ki je pač ni pokazala nikoli, je mati spremljala pot svojega sina-kurirja. In kadarkoli se je oglasil doma, je v sosednji hiši, kjer so za malimi okenci cveteli v poletju rdeči nageljni, prav

tako vzdrhtelo mlado dekliško srce. Vzdrhtelo pa je tudi takrat, kadar so v nočeh, polnih skrite nevarnosti, grmeli rafali mitraljezov z meje, koder je vodila kurirja Tineta pot.

Nocoj se je Tine kmalu poslovil. Za krivce si je pripel rdeč cvet in ves v srečnih sanjah o bodočnosti hodil svojo skrivno pot.

Za Mačkovim mlinom, kjer je breg strmejši, je obstal. Nekje nad njim v bregu, skrita v noči, je zapirala pot meja. Široki prepleti bodeče žice so zapirali pot in varno med mah in travo položene mine so čakale, da izbruhnjejo v peklenski krahot.

Kurir Tine se tega ni bal. Prevečkrat ga je že vodila pot preko te bodeče nevarnosti. Vedel je, da je lahko nekje v grmovju skrita nemška zaseda, da ga preseneti, ko se bo izmikal grabežljivim prijemom žic.

Previdno se plazeč je dospel tik do prvih ovir. Pridržal je sapo in napeto prisluhnul. Nič! Samo kovanje krvi v sencih je slišal. Nato je poi-

skal skrivna vrata in se splazil preko. Kakor senca je švignil preko poseke in utonil v temini gozda. Globoko se je oddahnil. Stara, a večna nova dogodivščina. Kolikokrat jo bom še unesel? je premišljeval.

Ko se je bližal logorju, je vedno znova postajal. Še podnevi je bilo težko najti gosto zaraščen breg. Z nogo je tipaje iskal komaj zaznavne steze v grapi. Ko se mu je zdelo, da je že dovolj blizu, je polglasno zasikal: »Sssss! Straža!«

Odgovora nič! Pa ne, da bi stražar zaspal? Še enkrat poziv, a zopet nič. Tipaje je našel smreko, pri kateri je bila kuhinja. V višini prsi je utipal listič. Aha, to je torej vzrok tišini. Izvlekel je baterijo iz žepa in preko glave ognil suknjič.

Bral je: »Premaknili smo se pod D. Č. K. Onstran ceste poišči Boštjana, ki ve za logor. Dobiš ga na starem mestu. Komandir Janez.«

Za hip je posedel v temi. Premišljeval je, kaj bi. Danes bi se počakal tu, utrujen sem, je pribijal pri sebi. A nad srcem je čutil omot, svojo kurirsko pošto. Odločno se je dvignil:

»Nič! Priti moram še nocoj, pa naj bo kar hoče.« Poiškal je stezo in našel pot iz goščave. Nad njim so v jasnem nebu svetile zvezde.

Na Polhovcu je prislulnil. Spodaj v dolini so brneli kamioni. Stopil je na jaso, od koder je podnevi videl poljansko cesto. Uzrl je luč žarometov. Našel je dvajset kamionov in dva oklopnjaka.

»Hudiča, hajka bo,« je hitro uganil, »treba bo takoj obvestiti naše, da bodo pripravljene. Dobro, da nisem ostal na Kremenku,« je hvalil samega sebe. Pol ure kasneje je tekkel čez njive proti mostu. Trideset korakov po mostu, nato malo v breg, šest korakov čez cesto in varen bo. S silo je odušil skriti nemir, ki se ga je polasčal, in oprezno, kot še nikoli, stopil na skripajoče deske mosta. Hitri in neslišni koraki po sredini, kjer se deske najmanj vdajajo. Še malo in prekoračen bo.

»Haaalt!« oster, skoraj porogljiv klic iz teme. Ta trenutek je v Tinetu vse zamrlo. Noge so kakor prikovane obstale na mesto. Srca ni bilo več čuti. Roka je zgrabila za pas.

»Wer da?!« je še čul, a na srcu je čutil omot in pred očmi je zažarelo dvajset žarometov v temi. Planil je v desno in se pognal v breg.

Za njim je zbesnelo peklo in toča žarečih izstrelkov ga je pribila, da je omahnil v noč...

V visokem, s skalami obdanem logorju pa je komandir Janez budil svoje tovariše:

»Spodaj na cesti so Nemci. Tovariši, pospravite torej, gremo naprej!«

Zdaj pa le pogumno na delo, dragi naši mladi dopisniki. Zelim vam kar največ navdihov, in nikar ne pozabite pripisati nad sestavek: za nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža.

Živa

kovinotehna

CELJE, MARIBORSKA 7

- veleprodaja,
- zunanja trgovina
- maloprodaja
- inženiring

Kovinotehna, trgovska organizacija s celovito ponudbo

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Konec zimskih počitnic

Takole so nam 31. januarja sporočili o zimskih počitnicah iz osnovne šole Prežihovega Voranca na Ravnah na Koroškem:

Letošnje zimske počitnice so že za nami. Zopet so se odprla šolska vrata in že nabiramo nova znanja. Res da ni bilo veliko snega, pa kljub temu smo počitnice preživeli lepo in brez skrbi, seveda pa v upanju, da bo vendarle zapadlo malo snega. Želja je ostala želja, vendar pa še ni prepozno. Kako smo preživeli počitnice, pišejo sestavki, ki vam jih pošiljamo, in vas prosimo za objavo.

Res, da so počitnice mimo, in da se vi, dragi naši mladi dopisniki, že spet pridno učite. Spomin na počitnice je pa vendarle še svež in verjamem, da ne bo nič hudo, če se boste ob sestavkih, ki smo jih izbrali, še malo pomudili in podoživljali počitniške dni. Morda pa je sedaj še lepše, ko je končno zapadel sneg?!

★

Nekam hitro se je končalo prvo polletje. Že v začetku januarja so se začele zimske počitnice, ki so bile malce dolgočasne, saj ni bilo veliko snega. Toda z očetom sva našla sneg in se veliko smučala, pa tudi drsala sem se, saj sem vedela, da moram prosti čas – počitnice dobro in pametno izkoristiti, saj si bom le tako nabrala moči za dolgo drugo polletje. Na drsališču je bilo veliko veselja. Vsi smo bili brezskrbni, saj ni bilo treba misliti na domačo nalogo, na učenje. Da ne boste slučajno mislili, da sem med počitnicami čisto pozabila na šolo, vam pa povem, da sem veliko brala knjige iz knjižnice, pa tudi pletla sem, saj nisem mogla

biti ves čas na snegu in na mrazu. Veliko sem pomagala pri domačih opravilih, saj sem iz leta v leto starejša in morala se bom tudi to navaditi in počasi zapustiti igrišče in igračice. Počitnice so se končale in zame bodo nepozabne, saj se mi je izpolnila največja želja. Dobila sem flavto. Tudi z novo flavto sem si krajšala počitniški čas.

IRENA RANC
4. razred

★

V ponedeljek, 10. januarja, so se začele zimske počitnice. Kaj vse bomo počeli med zimskimi počitnicami? »Najbrž ne veliko,« smo se dogovarjali. »Zakaj pa ne!« so se spraševali drugi. Ni snega, ni ledu. Ne bomo se sankali in ne drsali, še manj pa smučali. »Pa vseeno ne bo tako slabo,« sem si mislila sama pri sebi.

Prvo polovico počitnic sem preživela doma. Počela sem vse mogoče. Drugo polovico počitnic pa sem nadaljevala v Ljubljani pri teti. Tam sem se hodila drsat v Halo Tivoli. Bilo je lepo.

Ogledala sem si tudi znamenitosti Ljubljane, kot so ljubljanski grad, Valvazorjev spomenik, Vodnikov spomenik, spomenik Franceta Prešerna, grobnico narodnih herojev, kjer so pokopani Edvard Kardelj, Stane Rozman in drugi.

Čas sem si krajšala tudi s knjigami.

Prišel je petek in morala sem domov.

Še dva dni počitnic, sem pomislila, in zopet bo zazvonil šolski zvonec.

ZDENKA BOŽIČ

Partizanski Rog ni sameval

Partizanski Rog v času od 15. do 23. januarja letos ni sameval. V njegovem osrčju, v Resi nad Komarno vasjo, nedaleč od bolnišnice Zgor-

pohodih, na katerih smo reševali naloge iz topografije in drugih taborniških veščin. Na teh pohodih smo obiskali tudi dvoje partizanskih gro-

Naši taborniki na grobišču Pugled

nji Hrastnik, je v tem času preživljalo zimske počitnice 25 tabornikov iz Odreda zelene Krke in Straže. V tem času smo dopolnjevali svoje znanje v orientaciji, topografiji in signalizaciji. Izvedli smo marsikaj o ravnanju v izrednih okoliščinah, do katerih lahko pride pri naših akcijah. Bili smo še na dveh

bišč: Pugled in Leseni kamen, kjer smo padle borce počastili z minuto molka.

V prostem času smo večinoma smučali, večere pa smo preživljali po taborniško: nočne vaje, družabne igre in še kaj.

tekst in foto: PRIMIC
Odred zelene Krke
OŠ Vavta vas

Med vojno je bilo hudo

Ko je sovražnik zasedel naše kraje, je hotel ponemčiti vse ljudi. Iz šol je nagnal slovenske učitelje, knjige pa zažgal. V šolah so se morali učiti tuj jezik. Naši ljudje se niso hoteli predati in so se uprli tujcem. Bojevali so se v hudih razmerah, saj niso imeli ne orožja ne tople obleke pa tudi ne hrane in zdravlja. Kljub vsem težavam so nam izbojevali svobodo in mir.

JURGEČ DENIS, 2. a.
OŠ Maksa Bračiča Cirkulane

Uganka

Nevarno je,
kvadratno je,
v kvadru je krog,
v krogu dva kroga,
ki gledata naokrog.
Kaj je to?

DRAGO MILAK, 4. a
OŠ Bakovci

(Odgovor, če seveda ne boste vedeli sami odgovoriti, najdete v prihodnji številki našega lista TV-15 Naš tovariš.)

Regijski posvet v Dravogradu

Konec januarja sta center klubov OZN ter svet za mednarodne odnose pri RK ZSMS skupaj s koroško regijo organizirala v Dravogradu regijski posvet o problematiki klubov OZN ter komisij za mednarodne odnose. Posveta so se udeležili predstavniki vseh štirih občin te regije: Ravne, Dravograd, Slovenj Gradec in Radlje, potem še predstavniki CK OZN, sveta za mednarodne odnose ter mladih na avstrijskem Koroškem.

Prva tema posveta je bila namenjena sodelovanju mladih na obeh straneh meje. Ker je v lanskem letu sodelovanje med njimi skorajda popolnoma zamrlo, so se na posvetu dogovorili, da bodo ustanovili mešano komisijo, ki bo pripravila program sodelovanja med koroškimi mladinci ter mladimi iz zamejstva. Program naj bi vseboval predvsem konkretne akcije, in sicer na

tistih področjih interesnega delovanja mladih, ki so skupna mladim na Koroškem in mladim v zamejstvu, kot na primer mladinske delovne akcije, šport itd. Vse štiri občinske konference so se obvezale, da bodo pošiljale svoja glasila mladim v krajevna združenja onkraj meje.

Na območju cele regije deluje le občinski center klubov OZN v ravenski občini. Ker delujejo klubu OZN na šolah tudi v drugih treh občinah, so se dogovorili, da sčasoma tudi tam ustanovijo občinske centre, pri tem pa jim bo s svojimi izkušnjami pomagal OCK OZN Ravne. Pogovarjali so se tudi o možnosti ustanavljanja klubov OZN v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih.

COP pri RK ZSMS

Pogovor o delu pionirske in mladinske organizacije

Preteklo sredo (verjetno je od takrat, ko je Martina to napisala, minila še kakšna sredo) so našo šolo obiskale predstavnice občinske zveze prijateljev mladine in občinske zveze mladinske organizacije. Sedmo šolsko uro smo se zbrali v učilnici za slovenski jezik, kjer se je razpletel zanimiv pogovor. Med navzočimi so bili tudi tovrsti ravnatelj pa pedagoginja, psihologinja, tovarišica Nakrstova ter predstavniki mladinske in pionirske organizacije.

Pogovarjali smo se o problemih, ki tarejo pionirsko in mladinsko organizacijo. Ugotovili smo, da postaja vodilna organizacija na šoli šolska skupnost, medtem ko ostajata pionirska in mladinska organizacija bolj v ozadju. Člani šolske skupnosti se v šolskem letu večkrat sestanejo in sprejemajo vse pomembnejše odločitve. Pionirski organizaciji pa ostaja le sprejem cicibanov medse ob 29. novembra ter dan pionirjev 29. septembra.

Najslabše pa deluje mladinska organizacija. Mladina na osnovnih šolah težje izvrši kakšno akcijo kot mladinci na srednjih šolah in v delovnih organizacijah. Zato bi morali program za mladino v osnovnih šolah prilagoditi sposobnosti mladincev.

Pogovor, ki je bil v začetku boječ, govorili so izključno učitelji, se je razživel. Obravnavali smo še veliko problemov v zvezi z obveščanjem, pionirskimi brigadami, akcijami, o sodelovanju s krajevnimi skupnostjo itd. ter skušali najti najboljše rešitve. Kazačci na uri so se kar prehitro vrteli in naenkrat smo se morali posloviti. Čutili pa smo, da se bomo morali še kdaj srečati.

MARTINA KRAMAR,
OŠ Solkan

Samo ljudje

Smrt, beda, jokajoči ljudje
vse to je vojna – strašansko gorje!
Zakaj ne zavedajo vsi se tega,
da brez vojne bilo bi za vse dovolj vsega!

Zakaj je denarja za vsa orožja,
ki zemeljsko oblo ogroža?
Zakaj ni kruha za vse lačne, sirote?
Zakaj vsaj malo ljudje ne čutijo dobrote?

In solza grenka se mi utrne,
ko iz ekrana vpijejo krvave stene,
pod njimi žene, matere, otroci – drug prek drugega ležijo,
ki želeli so živeti, sedaj le nema usta na pomoč kričijo!

Zakaj ne zavedaš se, agresorski surovež,
da ljudem potrebna so zdravila, živež?
Odpri oči, odpri srce
saj človek si in vsi okoli tebe so ljudje!!!

KARMEN OGULIN
OŠ JOŽE MOŠKRIČ
LJUBLJANA

Vse tesnejši mednarodni stiki

Komisija za mednarodno sodelovanje v okviru sveta za mednarodne odnose je na svojem sestanku obravnavala program mednarodnih izmenjav RK ZSMS za leto 1983. Že 25. februarja bo slovenske mladince obiskala delegacija mladinskega odbora SKGZ iz zamejstva. V tem mesecu bodo v Sloveniji tudi mladinci SZM Slovaške. Na seji komisije so obravnavali tudi poročilo o mednarodnem sodelovanju za leto 1982 in opomnike SZM Slovaške in mladinskega odbora SKGZ.

COP pri RK ZSMS

Kulturni dan

Pravzaprav malce čudno zveni tale naslov »kulturni dan«; kakor da bi bili drugi dnevi v letu nekulturni. Pa smo že vajeni takega izraza za naš kulturni praznik – 8. februar. O njem poroča Rok Šuster iz 4. b razreda (katere šole, ni napisal), vemo pa še to, da je član šolskega novinarskega krožka.

»Osmega februarja vsako leto praznujemo kulturni dan. Praznujemo ga zato, ker je na ta dan pred mnogimi leti umrl France Prešeren. Tega dne nimamo pouka. Letos je na kulturni praznik prišel k nam Jože Kološa. Govoril nam je o Istri. Zavzeto smo ga poslušali. Ob koncu smo mu podarili šopek nageljnov. Hitro zatem pa smo sedli za šolske klopi in začeli pisati spis o Jožetu Kološi. Bilo je zares lepo!«

Prekipevajoča energija

Včasih, ko ga lahko vidimo in slišimo na televizijskih zaslonih ali pa na različnih slovesnostih, tiskovnih konferencah in na podobnih krajih, se zdi, da možak rad govori in rad nastopa. Stopim torej k njemu na Mlino pri Bledu, da spregovorim z njim o njegovem delu, da srečam tega človeka, o katerem nekateri govorijo vse v superlativih, nekateri ga pa »ne morejo«.

Kajuhova nagrada je le uradni vzrok obiska pri pisatelju, kiparju in javni osebnosti, ki že dobri dve desetletji žanje priznanja in tudi kritike na račun svoje, z vsakim dnem obilnejše, pisateljske bere. Radovednost mi torej speši korak po cesti ob jezeru, kjer se prav zdaj v hudem mrazu dela led in poka v gluh zimski dan, kot bi lovci pokali s puškami.

Prvi mimoidoči v vasi pokaže s prstom za vogal in pripomni, da poti do Svetinove hiše tako in tako ni mogoče zgrešiti, ker pred njo stojijo vendar kipi... Pozvonim in se še v isti sapi opravičujem za zamudo, ker potovanje od Ljubljane do Bleda (brez avtomobila) je lahko (in je tudi bila) cela dogodivščina. Prijazna sorodnica pokliče pisatelja, naju pospremi v dnevno sobo in se tiho umakne. Tu bi lahko začela pogovor s pisateljem, če ne bi bilo tudi okolje, v katerem biva in ki ga navsezadnje tudi predstavlja, vredno posebne besede. Že veža je od vrha do tal napolnjena s slikami, grafikami in drugimi likovnimi izdelki, ki so delo pisateljevega sina; v dnevni sobi je vse polno kipov – velikih in majhnih, vseh izdelanih iz zmalčenih kovinskih ostankov strelne municije. Sove z okroglimi očmi bulijo s polic, tam nekje med manjšimi kipci nad kaminom pa izstopa zvezana postava z dechiricovsko glavo brez obraza. Ptice in druge živali in sploh vse, kar je nastalo iz razcefranega železja, vonja po vojni, po bojevanju, pa naj je motiv še tako miroljuben. Nad plastikami se bohotijo vsenaokoli Jakijeve podobe, ki prostoru odvzamejo ustaljeno geometrično predstavo in ga vgnetejo med svoje barvne vragolije.

Preden se dodobra znajdem, že klepetava in preden postavim vprašanje, sva že pri problemu tako imenovanega »velikega teksta« v slovenski literaturi o narodnoosvobodilnem boju. »Velik tekst zahteva veliko zgodovino,« pravi pisatelj, hkrati pa pripominja, da vendar imamo svoje tekste, »če hočete, od Miška Kranjca 'Pod svetlimi obzorji', pa do Kavčičevega romana 'Žrtve'. Imamo Mimi Malenškovo in njeno delo, ki je ostalo nekako prezrto... Teme o NOB smo dobro obdelali, nismo jih pa izčrpali!«

Kolikšen del vašega dela pa zavzema samo preučevanje zgodovine?

Postal sem nekakšen ekspert za vojno. Saj ste videli, lotil sem se tudi teme Kozare v »Volčičih«. Seveda, temo je treba dobro poznati. Najpomemb-

nejši pri tem pa je pogovor z živimi ljudmi. Naiven je vsakdo, ki misli, da je vsa zgodovina resnica. Zgodovino pišejo zmagovalci. In v vseh vojnah se je bolj lagalo kot v miru. Saj veste tisto: če bi verjeli nemškemu poročilu, potem že zdavnaj ne bi bilo nobenega partizana nikjer. Vsakdo povečuje svoje uspehe in zmanjšuje svoje žrtve, hkrati pa govori o sovražniku vse najslabše. Zato pa tudi

Grki so pred vsako bitko darovali bogovom in molili, da bi preživel vsaj kdo od njih, ki bi lahko opisal žive in mrtve.

Zgodovina pa je kruta. Naštevamo samo dejstva, brez duše. In spet je res, da brez zgodovine ni naroda...

Je natančno poznavanje in tudi upoštevanje zgodovine brezpogojno nujno za naše ustvarjanje?

Dr. Avgustin Lah izroča Kajuhovo nagrado Tonetu Svetinu

prihaja v zgodovini do odkrivanja novih dokumentov, do odpravljanja napak... Stvarnost ima vselej dva obraza. Prvi je uradni, drugi pa skrit.

V zvezi z vašim vprašanjem bi lahko rekla kaj tudi o mojem preučevanju, razumevanju mitov. Imamo pravljice in realne mite. (Nekateri ljudje pri nas, kot je denimo Dušan Pirjevec-Ahac, so si zastavili nalogo, da bodo podirali mite.) No, kralj Matjaž je že pravljica mit... in belogardisti so bili Matjaževa vojska... če omenim le en pravljicni mit. Poleg teh pa imamo, kot sem dejal, tudi realne mite. Leninu, na primer, je bil tak mit Spartakus, ker je v čisto nemogočih okoliščinah dvignil upor. Četudi je padel na bojnem polju, temu junaku ni mogoče ničesar več dodati, pa tudi ničesar odvzeti. Ali pa Leonides pri bitki za Termopile... In vprašajmo se, kako je z našimi junaki? Če ne bo koga, ki bo opisal njihova junaštva, bodo utonili v pozabo, kot da jih nikoli ni bilo!

Ne. Duhovno bi se lahko zabaval in zaposlil z najrazličnejšimi stvarmi. Ker pa vsak človek ustvarja bodisi iz bolečine ali radosti, smo vsak po svoje ranjeni.

Nekje sem napisal, da je bolečina nevidnih ran strašna. Vidite, šel sem skozi vojno in mnogo mojih prijateljev je padlo. Tudi slišal sem o mnogih tragedijah. Osnovni impulz za pisanje o vojni pa je bil moj dolg mrtvim.

Živim smo dali medalje in priznanja; mrtvim pa, kakšna morala bi pa to bila, če bi jih še v literaturi pozabili. Seveda pride čas, obdobje, ko ljudje živijo od spominov... Vendar menim, da bomo težave, ki se nam še obetajo, veliko lažje premagovali, če bomo vedeli in dojeli, da je bilo že veliko težje.

In če bi prišlo do nove vojne, kar ni izključeno, bi bile tudi nove žrtve. V človeškem življenju ni prav nič večnega. Zdaj vemo, da so cele civilizacije smrtno. Človeški duh pa se mora obnavljati. Ko je Nietzsche govoril o Za-

ratustri, je dejal, »ne le vojna, tudi mir bo strašen«.

Prva spodbuda je bil torej dolg mrtvim. Kako ste pa nadaljevali?

Treba je najti pravišno formo. Vojna tematika zahteva epski pristop. Preštudiral sem vse velike svetovne vojne romane, od sovjetskih do ameriških. Sienkiewicz mi je bil pa že od otroštva vzor.

Poglejte, Italijani nimajo prav nobenega pomembnejšega vojnega romana. Če se torej Slovenci primerjamo v tej zvrsti, denimo z Italijani in Francozi, se izkaže, da imamo veliko dobrih vojnih romanov, in to predvsem zato, ker smo stali v tej vojni na strani pozitivnih idej.

jaš z eno temo, se to nasele še v sanje.

Koliko časa na dan pa delate?

Koncentrirano le nekaj ur. Sicer pa »se zgodba dela ves čas«.

Če »bi se spustili z va-jeti« in zapustili tematiko vojne, lova, planinstva, bi znali odjadrati tudi v svet imaginarnega?

To je vedno navzoče. Vendar se na tem področju literarno ne preizkušam, ker menim, da so na tem področju drugi bolj doma. Pišem o vojni, ker jo dobro poznam. Ti, ki zdaj prihajajo, vojne ne poznajo, čeprav znajo pisati.

Hodite v gledališče?

Ne. Meni je ves svet veliko gledališče. Najresnejša drama, pravzaprav kar dvajset dram v eni pa je vsak večer televizijski dnevnik.

Vas ta obilica novic, podatkov obremenjuje?

Postal sem počasi cepljen proti temu. Sicer bi lahko znorel. Žalostno je tudi opazovati, kako potrošniški instinkti preraščajo vse naše duhovne potrebe. Poraja se to, na kar je opozarjal Lenin: prišlo bo do boja delavskega razreda z njegovo lastno birokracijo.

Kaj pa literatura, umetnost?

Je zadnja pasja dlaka povsod. Kajti pisatelji s svojo besedo tudi podirajo, kritizirajo...

Ne prav svetli časi in ne ravno ljubeča svetovna človeška združba poraja tudi čudne reči?

Bili so že časi, ko posameznik ni pomenil prav nič. V ljudeh je strah pred bodočnostjo, ki izvira iz preteklosti. Človekova nemoč pred temi silami, iracionalnimi kot potres, je velika in naravna reakcija vseh živih bitij, je – beg. Beg je lahko treh vrst in v treh smereh: beg v povprečje je ena smer. Mi smo mediokritetna družba. Favoriziramo to, kar nas zabava in odvrta. Marsikaj tega je na TV zaslonih, v glasbi, v poceni spolnosti, v povprečnem pijanstvu...

Druga stopnja ali smer je beg na dno. Tu je ne-

stvarno življenje, totalna pijanost, razuzdanost, zasvojenost z mamili, razkroj in samomori.

Tretja smer je pa beg v ustvarjanje drugačnega sveta. To pa poraja beg v znanost in umetnost. Vendar pa, kamorkoli se že umikaš, umakniti se ne moreš.

Prečitane vse, kar pišete o vas?

Vse. Me pa prav nič ne moti, če kdo »useka mimo«.

Pišete z lahkoto?

Težavno je zbiranje podatkov, sinteza v glavi. Ko pa je to nekako urejeno, beseda na papir hitro steče.

In kje je pri vsem tem prostor še za vaše kiparjenje?

Pri vsaki stvari je treba upoštevati čas in pravo mesto. Ukana je nastajala petnajst let, Volčiči na primer tri leta. Najbolje je takrat, ko si obseden z eno samo temo. Pozimi sem vedno zabarikadiran v hiši in pišem. Ne hodim dosti ven, ker sem nekako alergičen na mraz. Poletje in toplota pa prinesejo druge stvari. Takrat postanem za pol leta drug človek. Hodim v naravo, v gozdove na lov, vračam se iz atomske v kameno dobo. Takrat še pismo težko napišem. In prav poleti tudi kiparim.

Redno prebirate dnevni in revijalni tisk?

Berem to slamo. Mirno bi lahko ukinili pol slovenskih časopisov.

Kaj pa bi rekli na temo, ki je sedaj nekako najbolj na površju – o nacionalizmih?

Med pravimi ljudmi, tistimi, ki pridno delajo za življenje, takih problemov ni.

Poslavljam se, telefon zazvoni. Klic iz Beograda. Nekdo sprašuje, Svetina odgovarja... »Delam hitro, solidno in poceni...« Zraven se široko smeji. O vsem ima svoje mnenje, o vsem se rad pogovarja. Nobene nadustosti pravzaprav, nobenega nastopaštva. Le ta poudarjena želja po tem, da bi ga ljudje slišali, da bi lahko vedno in povsod povedal, kar mu leži na duši.

Bojana Žokalj-Jesih

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurlrsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika: MILENKO STRAŠEK – reportaža: BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija: Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 450 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35